

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Σχόλια (2. Vinaya Piṭaka - Aṭṭhakathā)
1. Σχόλια για την απέλαση (1. Pārājikakaṇḍa-aṭṭhakathā)
2. Η ενότητα για την αρχική και επακόλουθη σύγκληση της κοινότητας (2. Saṅghādisesakaṇḍam)

PaliVerse

1. Σχόλια για την απέλαση

2. Saṅghādisesakaṇḍaṃ

1. Sukkavissatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ pārajikakaṇḍassa, saṅgītaṃ samanantaraṃ;
Tassa terasakassāyamaṃpubbapadavaṇṇanā.

234. Tena samayena buddho bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena āyasmā seyyasako anabhirato brahmacariyaṃ caratīti ettha āyasmāti piyavacanaṃ. Seyyasakoti tassa bhikkhuno nāmaṃ. Anabhiratoti vikkhittacitto kāmarāgapariḷāhena pariḍayhamāno na pana gihibhāvaṃ patthayamāno. So tena kiso hotīti so seyyasako tena anabhiratabhāvena kiso hoti.

Addasā kho āyasmā udāyīti ettha udāyīti tassa therassa nāmaṃ, ayañhi seyyasakassa upajjhāyo lāḷudāyī nāma bhantamigasappaṭibhāgo niddārāmatādimanuyuttānaṃ aññataro lolabhikkhu. Kacci no tvanti kacci nu tvaṃ. Yāvadatthaṃ bhuñjātiādīsu yāvatā atthoti yāvadatthaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - yāvatā te bhojanena attho yattakaṃ tvaṃ icchasi tattakaṃ bhuñja, yattakaṃ kālaṃ rattim vā divā vā supitaṃ icchasi tattakaṃ supa, mattikādīhi kāyaṃ ubbaṭṭetvā cuṇṇādīhi ghaṃsitvā yattakaṃ nhānaṃ icchasi tattakaṃ nhāya, uddesena vā paripucchāya vā vattapaṭipattiyā vā kammaṭṭhānena vā attho natthīti. Yadā te anabhirati uppajjatīti yasmiṃ kāle tava kāmarāgavasena ukkaṇṭhitatā vikkhittacittatā uppajjati. Rāgo cittaṃ anuddhamsetīti kāmarāgo cittaṃ dhamseti padhamseti vikkhipati ceva milāpeti ca. Tadā hatthena upakkamitvā asuciṃ mocehīti tasmīṃ kāle hatthena vāyamitvā asucimocanaṃ karohi, evañhi te cittekaggatā bhavissati. Iti taṃ upajjhāyo anusāsi yathā taṃ bālo bālaṃ mago magaṃ.

235. Tesāṃ muṭṭhassatīnaṃ asampajānānaṃ niddaṃ okkamantānanti satisampajāññaṃ pahāya niddaṃ otarantānaṃ. Tattha kiñcāpi niddaṃ okkamantānaṃ abyākato bhavaṅgavāro pavattati, satisampajāññavāro gaḷati, tathāpi sayanakāle manasikāro kātabbo. Divā supantena yāva nhātassa bhikkhuno kesā na sukkhanti tāva supitvā vuṭṭhahissāmīti saussāhena supitabbaṃ. Rattim supantena ettakaṃ nāma rattibhāgaṃ supitvā candena vā tārakāya vā idaṃ nāma ṭhānaṃ pattakāle vuṭṭhahissāmīti saussāhena supitabbaṃ. Buddhānussatiādīsu ca dasasu kammaṭṭhānesu ekaṃ aññaṃ vā cittaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvāva niddā okkamitabbā. Evaṃ karonto hi sato sampajāno satīṇca sampajāññaṇca avijahitvāva niddaṃ okkamati vuccati. Te pana bhikkhū bālā lolā bhantamigasappaṭibhāgā na evamakaṃsu. Tena vuttaṃ - “tesāṃ muṭṭhassatīnaṃ asampajānānaṃ niddaṃ okkamantāna”nti.

Atthi cettha cetanā labbhatīti ettha ca supinante assādacetanā atthi upalabbhati. Atthesā, bhikkhave, cetanā; sā ca kho abbohārikāti bhikkhave esā assādacetanā atthi, sā ca kho avisaye uppannattā abbohārikā, āpattiyā aṅgaṃ na hoti. Iti bhagavā

supinante cetanāya abbohārikabhāvaṃ dassetvā “evañca pana bhikkhave imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyātha, sañcetanikā sukkavissatṭhi aññatra supinantā saṅghādiseso”ti sānupaññattikaṃ sikkhāpadaṃ paññāpesi.

236-237. Tattha saṃvijjati cetanā assāti sañcetanā, sañcetanāva sañcetanikā, sañcetanā vā assā atthīti sañcetanikā. Yasmā pana yassa sañcetanikā sukkavissatṭhi hoti so jānanto sañjānanto hoti, sā cassa sukkavissatṭhi cecca abhivitaritvā vītikkamo hoti, tasmā byañjane ādaraṃ akatvā atthameva dassetuṃ “jānanto sañjānanto cecca abhivitaritvā vītikkamo”ti evamassa padabhājanaṃ vuttaṃ. Tattha jānantoti upakkamāmīti jānanto. Sañjānantoti sukkaṃ mocemīti sañjānanto, teneva upakkamajānanākārena saddhiṃ jānantoti attho. Ceccāti mocanassādacetanāvasena cetetvā pakappetvā. Abhivitaritvāti upakkamavasena maddanto nirāsaṅkacittaṃ pesetvā. Vītikkamoti evaṃ pavattassa yo vītikkamo ayaṃ sañcetanikāsaddassa sikhāppatto atthoti vuttaṃ hoti.

Idāni sukkavissatṭhīti ettha yassa sukkassa vissatṭhi taṃ tāva saṅkhyāto vaṇṇabhedato ca dassetuṃ “sukkanti dasa sukkānī”tiādimāha. Tattha sukkānaṃ āsayabhedato dhātunānattato ca nīlādivaṇṇabhedo veditabbo.

Vissatṭhīti vissaggo, atthato panetaṃ ṭhānācāvanaṃ hoti, tenāha - “vissatṭhīti ṭhānatocāvanā vuccatī”ti. Tattha vatthisīsaṃ kaṭi kāyoti tidhā sukkassa ṭhānaṃ pakappenti, eko kirācariyo “vatthisīsaṃ sukkassa ṭhāna”nti āha. Eko “kaṭi”ti, eko “sakalo kāyo”ti, tesu tatiyassa bhāsitaṃ subhāsitaṃ. Kesalomanakhadantānañhi maṃsavini muttatṭhānaṃ uccārapassāvakeḷasiṅghāṇikāthaddhasukkhacammāni ca vajjetvā avaseso chavimaṃsalohitānugato sabbopi kāyo kāyappasādabhāvajīvitindriyābaddhapittānaṃ sambhavassa ca ṭhānameva. Tathā hi rāgapariyuṭṭhānenābhībūtānaṃ hatthīnaṃ ubhohi kaṇṇacūlikāhi sambhavo nikkhamati, mahāsenarājā ca rāgapariyuṭṭhito sambhavavegaṃ adhivāsetuṃ asakkonto satthena bāhusīsaṃ phāletvā vaṇamukhena nikkhantaṃ sambhavaṃ dassesīti.

Ettha pana paṭhamassa ācariyassa vāde mocanassādena nimitte upakkamato yattakaṃ ekā khuddakamakkhikā piveyya tattake asucimhi vatthisīsato muñcitvā dakasotaṃ otiṇṇamatte bahi nikkhante vā anikkhante vā saṅghādiseso. Dutiyassa vāde tatheva kaṭito muccitvā dakasotaṃ otiṇṇamatte, tatiyassa vāde tatheva sakalakāyaṃ saṅkhobhetvā tato muccitvā dakasotaṃ otiṇṇamatte bahi nikkhante vā anikkhante vā saṅghādiseso. Dakasotorohaṇaṇcetta adhivāsetvā antarā nivāretuṃ asakkuṇeyyatāya vuttaṃ, ṭhānā cutañhi avassaṃ dakasotaṃ otarati. Tasmā ṭhānā cāvanamattenevettha āpatti veditabbā, sā ca kho nimitte upakkamantasessa hatthaparikkamapādaparikkamagattaparikkamakaraṇena sacepi asuci muccati, anāpatti. Ayaṃ sabbācariyasādhāraṇavinicchayo.

Aññatra supinantāti ettha supino eva supinanto, taṃ ṭhapetvā apanetvāti vuttaṃ hoti. Tañca pana supinaṃ passanto catūhi kāraṇehi passati dhātukkabhato vā anubhūtapubbato vā devatopasaṃhārato vā pubbanimittato vāti.

Tattha pittādīnaṃ khobhakaraṇapaccayayogena khubhitadhātuko dhātukkabhato supinaṃ passati, passanto ca nānāvidhaṃ supinaṃ passati - pabbatā patanto viya, ākāsaṃ gacchanto viya, vālamigahatthīcorādīhi anubaddho viya hoti. Anubhūtapubbato passanto pubbe anubhūtapubbaṃ ārammaṇaṃ passati. Devatopasaṃhārato passantassa devatā atthakāmatāya vā anattakāmatāya vā

atthāya vā anattāya vā nānāvidhāni ārammaṇāni upasaṃharanti, so tāsāṃ devatānaṃ ānubhāvena tāni ārammaṇāni passati. Pubbanimittato passanto puññāpuññavasena uppajjitukāmassa atthassa vā anattassa vā pubbanimittabhūtaṃ supinaṃ passati, bodhisattassamātā viya puttapaṭilābhanimittaṃ, bodhisatto viya pañca mahāsupine, kosalarājā viya soḷasa supineti.

Tattha yaṃ dhātukkhobhato anubhūtapubbato ca supinaṃ passati na taṃ saccaṃ hoti. Yaṃ devatopasaṃhārato passati taṃ saccaṃ vā hoti alīkaṃ vā, kuddhā hi devatā upāyena vināsetukāmā viparītampi katvā dassenti. Yaṃ pana pubbanimittato passati taṃ ekantasaccameva hoti. Etesaṅca catunnaṃ mūlakāraṇānaṃ saṃsaggabhedaṭṭopi supinabhedo hotiyeva.

Taṅca panetaṃ catubbidhampi supinaṃ sekkhaputhujjanāva passanti appahīnavipallāsattā, asekkhā pana na passanti pahīnavipallāsattā. Kiṃ panetaṃ passanto sutto passati paṭibuddho, udāhu neva sutto na paṭibuddho? Kiñcetta yadi tāva sutto passati abhidhammavirodho āpajjati, bhavaṅgacittena hi supati taṃ rūpanimittādiārammaṇaṃ rāgādisampayuttaṃ vā na hoti, supinaṃ passantassa ca īdisāni cittāni uppajjanti. Atha paṭibuddho passati vinayavirodho āpajjati, yañhi paṭibuddho passati taṃ sabbohārikacittena passati, sabbohārikacittena ca kate vītikkame anāpatti nāma natthi. Supinaṃ passantena pana katepi vītikkame ekantaṃ anāpatti eva. Atha neva sutto na paṭibuddho passati, ko nāma passati; evaṅca sati supinassa abhāvova āpajjatīti, na abhāvo. Kasmā? Yasmā kapimiddhapareto passati. Vuttañhetam - “kapimiddhapareto kho, mahārāja, supinaṃ passatī”ti. Kapimiddhaparetoti makkaṭṭaniddāya yutto. Yathā hi makkaṭṭassa niddā lahuparivattā hoti; evaṃ yā niddā punappunaṃ kusalādicittavokiṇṇattā lahuparivattā, yassā pavattiyam punappunaṃ bhavaṅgato uttaraṇaṃ hoti tāya yutto supinaṃ passati, tenāyaṃ supino kusalo hoti akusalo abyākatopi. Tattha supinante cetiyavandanadhammassavanadhammadesanādīni karontassa kusalo, pāṇātipātādīni karontassa akusalo, dvīhi antehi mutto āvajjanatadārammaṇakkhaṇe abyākatoti veditabbo. Svāyaṃ dubbalavattukattā cetanāya paṭisandhiṃ ākaḍḍhituṃ asamattho, pavatte pana aññehi kusalākusalehi upatthambhito vipākaṃ deti. Kiñcāpi vipākaṃ deti? Atha kho avisaye uppannattā abbohārikāva supinantacetanā. Tenāha - “ṭhapetvā supinanta”nti.

Saṅghādisesoti imassa āpattinikāyassa nāmaṃ. Tasmā yā aññatra supinantā sañcetanikā sukkavissatṭhi, ayaṃ saṅghādiseso nāma āpattinikāyoti evamettha sambandho veditabbo. Vacanattho panettha saṅgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assāti saṅghādiseso. Kiṃ vuttaṃ hoti? Imaṃ āpattiṃ āpajjitvā vuṭṭhātukāmassa yaṃ taṃ āpattivuṭṭhānaṃ, tassa ādimhi ceva parivāsadanattāya ādito sese ca majjhe mānattadanattāya mūlāya paṭikassanena vā saha mānattadanattāya avasāne abbhānanattāya saṅgho icchitabbo. Na hettha ekampi kammaṃ vinā saṅghena sakkā kātunti saṅgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assāti saṅghādisesoti. Byañjanaṃ pana anādiyitvā atthameva dassetuṃ “saṅghova tassā āpattiyā parivāsaṃ deti, mūlāya paṭikassati, mānattaṃ deti, abbheta na sambahulā na ekaṃpuggalo, tena vuccati saṅghādiseso”ti idamassa padabhājanaṃ -

“Saṅghādisesoti yaṃ vuttaṃ, taṃ suṇohi yathātathaṃ;
Saṅghova deti parivāsaṃ, mūlāya paṭikassati;
Mānattaṃ deti abbheta, tenetaṃ iti vuccatī”ti. -

Parivāre vacanakāraṇaṇca vuttaṃ, tattha parivāsadānādīni samuccayakkhandhake vitthārato āgatāni, tattheva nesam samvaṇṇanam karissāma.

Tasseva āpattinikāyassāti tassa eva āpattisamūhassa. Tattha kiñcāpi ayaṃ ekāva āpatti, rūḷhisaddena pana avayave samūhavohārena vā “nikāyo”ti vutto - “eko vedanākkhandho, eko viññāṇakkhandho”tiādīsu viya.

Evaṃ uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni imaṃ sukkavissatṭhiṃ āpajjantassa upāyaṇca kālāṇca adhippāyaṇca adhippāyavatthuṇca dassetuṃ “ajjhatarūpe mocetī”tiādimāha. Ettha hi ajjhatarūpādīhi catūhi padehi upāyo dassito, ajjhatarūpe vā moceyya bahiddhārūpe vā ubhayattha vā ākāse vā kaṭiṃ kampaṇto, ito paraṃ añño upāyo natthi. Tattha rūpe ghaṭṭetvā mocentopi rūpena ghaṭṭetvā mocentopi rūpe moceticceva veditabbo. Rūpe hi sati so moceti na rūpaṃ alabhitvā. Rāgūpatthambhādīhi pana pañcahi kālo dassito. Rāgūpatthambhādīkālesu hi aṅgajātaṃ kammaniyaṃ hoti, yassa kammaniyatte sati moceti. Ito paraṃ añño kālo natthi, na hi vinā rāgūpatthambhādīhi pubbaṇhādayo kālabhedā mocane nimittaṃ honti.

Ārogyatthāyātiādīhi dasahi adhippāyo dassito, evarūpena hi adhippāyabhedena moceti na aññathā. Nīlādīhi pana dasahi navamassa adhippāyassa vatthu dassitaṃ, vīmaṃsanto hi nīlādīsu aññatarassa vasena vīmaṃsati na tehi vinimuttanti.

238. Ito paraṃ pana imesaṃyeva ajjhatarūpādīnaṃ padānaṃ pakāsanatthaṃ “ajjhatarūpeti ajjhataṃ upādinne rūpe”tiādi vuttaṃ, tattha ajjhataṃ upādinne rūpeti attano hatthādibhede rūpe. Bahiddhā upādinneti parassa tādiseyeva. Anupādinneti tālacchiddādibhede. Tadubhayeti attano ca parassa ca rūpe, ubhayaghaṭṭanavasenetam vuttaṃ. Attano rūpena ca anupādinnarūpena ca ekato ghaṭṭanepi labbhati. Ākāse vāyamantassāti kenaci rūpena aghaṭṭetvā ākāseyyeva kaṭikampaṇapayaogena aṅgajātaṃ cālentassa.

Rāgūpatthambheti rāgassa balavabhāve, rāgena vā aṅgajātassa upatthambhe, thaddhabhāve sañjātetī vuttaṃ hoti. Kammaniyaṃ hotīti mocanakammakkhamam ajjhatarūpādīsu upakkamārahaṃ hoti.

Uccāliṅgapāṇakadaṭṭhūpatthambheti uccāliṅgapāṇakadaṭṭhena aṅgajāte upatthambhe. Uccāliṅgapāṇakā nāma lomasapāṇakā honti, tesam lomehi phuṭṭhaṃ aṅgajātaṃ kaṇḍuṃ gahetvā thaddhaṃ hoti, tattha yasmā tāni lomāni aṅgajātaṃ ḍaṃsantāni viya vijjhanti, tasmā “uccāliṅgapāṇakadaṭṭhenā”ti vuttaṃ, atthato pana uccāliṅgapāṇakalomavedhanenāti vuttaṃ hoti.

239. Arogo bhavissāmīti mocetvā arogo bhavissāmi. Sukhaṃ vedanaṃ uppādessāmīti mocanena ca mukkanuppattiyā muttapaccayā ca yā sukhā vedanā hoti, taṃ uppādessāmīti attho. Bhesajjaṃ bhavissatīti idaṃ me mocitaṃ kiñcideva bhesajjaṃ bhavissati. Dānaṃ dassāmīti mocetvā kīṭakipillikādīnaṃ dānaṃ dassāmi. Puññaṃ bhavissatīti mocetvā kīṭādīnaṃ dentassa puññaṃ bhavissati. Yaññaṃ yajissāmīti mocetvā kīṭādīnaṃ yaññaṃ yajissāmi. Kiñci kiñci mantapadaṃ vatvā dassāmīti vuttaṃ hoti. Saggam gamissāmīti mocetvā kīṭādīnaṃ dinnadānena vā puññena vā yaññena vā saggam gamissāmi. Bijaṃ bhavissatīti kulavaṃsaṅkurassa dāraḥssa bijaṃ bhavissati, “iminā bijena putto nibbattissatī”ti iminā adhippāyena

mocetīti attho. Vīmaṃsatthāyāti jānanatthāya. Nīlaṃ bhavissatītiādīsu jānissāmi tāva kiṃ me mocitaṃ nīlaṃ bhavissati pītākādīsu aññataravaṇṇanti evamattho daṭṭhabbo. Khīḍḍādhīppāyoti khīḍḍāpasuto, tena tena adhippāyena kīlanto mocetīti vuttaṃ hoti.

240. Idāni yadidaṃ “ajjhatarūpe mocetī”tiādi vuttaṃ tattha yathā mocento āpattiṃ āpajjati, tesañca padānaṃ vasena yattako āpattibhedo hoti, taṃ sabbaṃ dassento “ajjhatarūpe ceteti upakkamati muccati āpatti saṅghādisesassā”tiādimāha.

Tattha cetetīti mocanassādasampayuttāya cetanāya muccatūti ceteti. Upakkamatīti tadanurūpaṃ vāyāmaṃ karoti. Muccatīti evaṃ cetentassa tadanurūpena vāyāmena vāyamato sukkaṃ ṭhānā cavati. Āpatti saṅghādisesassāti imehi tīhi aṅgehi assa puggalassa saṅghādiseso nāma āpattinikāyo hotīti attho. Esa nayo bahiddhārūpetiādīsupi avasesesu aṭṭhavīsatiyā padesu.

Ettha pana dve āpattisahassāni nīharitvā dassetabbāni. Kathaṃ? Ajjhatarūpe tāva rāgūpatthambhe ārogyatthāya nīlaṃ mocentassa ekā āpatti, ajjhatarūpeyeva rāgūpatthambhe ārogyatthāya pītādīnaṃ mocanavasena aparā navāti dasa. Yathā ca ārogyatthāya dasa, evaṃ sukhādīnaṃ navannaṃ padānaṃ atthāya ekekapade dasa dasa katvā navuti, iti imā ca navuti purimā ca dasāti rāgūpatthambhe tāva sataṃ. Yathā pana rāgūpatthambhe evaṃ vaccūpatthambhādīsupi catūsu ekekasmim upatthambhe sataṃ sataṃ katvā cattāri satāni, iti imāni cattāri purimañca ekanti ajjhatarūpe tāva pañcannaṃ upatthambhānaṃ vasena pañca satāni. Yathā ca ajjhatarūpe pañca, evaṃ bahiddhārūpe pañca, ajjhatabhiddhārūpe pañca, ākāse kaṭiṃ kampentassa pañcāti sabbānipi catunnaṃ pañcakānaṃ vasena dve āpattisahassāni veditabbāni.

Idāni ārogyatthāyātiādīsu tāva dasasu padesu paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā heṭṭhā vā gahetvā upari gaṇhantassa, upari vā gahetvā heṭṭhā gaṇhantassa, ubhato vā gahetvā majjhe ṭhapentassa, majjhe vā gahetvā ubhato harantassa, sabbamūlaṃ vā katvā gaṇhantassa cetanūpakkamamocane sati visaṅketo nāma natthīti dassetuṃ “ārogyatthañca sukhātthañcā”ti khaṇḍacakkabaddhacakkādibhedavicittaṃ pālimāha.

Tattha ārogyatthañca sukhātthañca ārogyatthañca bhesajjatthañcā ti evaṃ ārogyapadaṃ sabbapadehi yojetvā vuttamekaṃ khaṇḍacakkaṃ. Sukhapadādīni sabbapadehi yojetvā yāva attano attano atītānantarapadaṃ tāva ānetvā vuttāni nava baddhacakkānīti evaṃ ekekaṃmūlakāni dasa cakkāni honti, tāni dumūlakādīhi saddhiṃ asammohato vitthāretvā veditabbāni. Attho panettha pākaṭoyeva.

Yathā ca ārogyatthāyātiādīsu dasasu padesu, evaṃ nīlādīsupi “nīlañca pītakañca ceteti upakkamatī”tiādinā nayena dasa cakkāni vuttāni, tānipi asammohato vitthāretvā veditabbāni. Attho panettha pākaṭoyeva.

Puna ārogyatthañca nīlañca ārogyatthañca sukhātthañca nīlañca pītakañcāti ekenekaṃ dvīhi dve...pe... dasahi dasāti evaṃ purimapadehi saddhiṃ pacchimapadāni yojetvā ekaṃ missakacakkaṃ vuttaṃ.

Idāni yasmā “nīlaṃ mocessāmī”ti cetetvā upakkamantassa pītākādīsu muttesupi pītākādivasena cetetvā upakkamantassa itaresu muttesupi nevatthi visaṅketo, tasmā etampi nayaṃ dassetuṃ “nīlaṃ mocessāmīti ceteti upakkamati pītakaṃ muccatī”tiādinā nayena cakkāni vuttāni. Tato paraṃ sabbapacchimapadaṃ nīlādīhi navahi padehi saddhiṃ yojetvā kucchicakkaṃ nāma vuttaṃ. Tato pītākādīni nava

padāni ekena nīlapadeneva saddhiṃ yojetvā piṭṭhicakkaṃ nāma vuttaṃ. Tato lohitaḱādīni nava padāni ekena pītakapadeneva saddhiṃ yojetvā dutiyaṃ piṭṭhicakkaṃ vuttaṃ. Evaṃ lohitaḱapadādīhi saddhiṃ itarāni nava nava padāni yojetvā aññānīpi atṭha cakkāni vuttānīti evaṃ dasagatikaṃ piṭṭhicakkaṃ veditabbaṃ.

Evaṃ khaṇḍacakkādīnaṃ anekesaṃ cakkānaṃ vasena vitthārato garukāpattimeva dassetvā idāni aṅgavaseneva garukāpattiṃca lahukāpattiṃca anāpattiṃca dassetuṃ “ceteti upakkamati muccatī”tiādīmāha. Tattha purimanayena ajjhatarūpādīsu rāgādiupatthambhe sati ārogyādīnaṃ atthāya cetentassa upakkamitvā asucimocane tivaṅgasampannā garukāpatti vuttā. Dutiyena nayena cetentassa upakkamantassa ca mocane asati duvaṅgasampannā lahukā thullaccayāpatti. “Ceteti na upakkamati muccatī”tiādīhi chahi nayehi anāpatti.

Ayaṃ pana āpattānāpattibhedo saṅho sukhumo, tasmā suṭṭhu sallakkhetabbo. Suṭṭhu sallakkhetvā kukkucchaṃ pucchitena āpatti vā anāpatti vā ācikkhitabbā, vinayakammaṃ vā kātabbaṃ. Asallakkhetvā karonto hi roganidānaṃ ajānitvā bhesajjaṃ karonto vejjo viya vighātaṃca āpajjati, na ca taṃ puggalaṃ tikicchitum samattho hoti. Tatrāyaṃ sallakkhaṇavidhi - kukkuccena āgato bhikkhu yāvatatiyaṃ pucchitabbo - “katarena payogena katarena rāgena āpannosī”ti. Sace paṭhamam aññaṃ vatvā pacchā aññaṃ vadati na ekamaggena katheti, so vattabbo - “tvaṃ na ekamaggena kathesi pariharasi, na sakkā tava vinayakammaṃ kātuṃ gaccha sotthiṃ gavesā”ti. Sace pana tikkhattumpi ekamaggeneva katheti, yathābhūtaṃ attānaṃ āvikaroti, athassa āpattānāpattigarukalahukāpattivinicchayatthaṃ ekādasannaṃ rāgānaṃ vasena ekādasā payogā samavekkhitabbā.

Tatrame ekādasā rāgā - mocanassādo, mucanassādo, muttassādo, methunassādo, phassassādo, kaṇḍuvanassādo, dassanassādo, nisajjassādo, vācassādo, gehassitapemaṃ, vanabhaṅgiyanti. Tattha mocetuṃ assādo mocanassādo, mucane assādo mucanassādo, mutte assādo muttassādo, methune assādo methunassādo, phasse assādo phassassādo, kaṇḍuvane assādo kaṇḍuvanassādo, dassane assādo dassanassādo, nisajjāya assādo nisajjassādo, vācāya assādo vācassādo, gehassitaṃ pemaṃ gehassitapemaṃ, vanabhaṅgiyanti yaṃkiñci pupphaphalādi vanato bhañjitvā āhaṭaṃ. Ettha ca navahi padehi sampayuttaassādasīsena rāgo vutto. Ekena padena sarūpeneva, ekena padena vatthunā vutto, vanabhaṅgo hi rāgassa vatthu na rāgoyeva.

Etesaṃ pana rāgānaṃ vasena evaṃ payogā samavekkhitabbā - mocanassāde mocanassādacetanāya cetento ceva assādentō ca upakkamati muccati saṅghādiseso. Tattheva cetento ca assādentō ca upakkamati na muccati thullaccayaṃ. Sace pana sayanakāle rāgapariyuṭṭhito hutvā ūrunā vā muṭṭhinā vā aṅgajātaṃ gālhaṃ pīletvā mocanatthāya saussāhova supati, supantassa cassa asuci muccati saṅghādiseso. Sace rāgapariyuṭṭhānaṃ asubhamanasikārena vūpasametvā suddhacitto supati, supantassa muttepi anāpatti.

Mucanassāde attano dhammatāya mucamānaṃ assādeti na upakkamati anāpatti. Sace pana mucamānaṃ assādentō upakkamati, tena upakkamena mutte saṅghādiseso. Attano dhammatāya mucamāne “mā kāsāvaṃ vā senāsanaṃ vā dussī”ti aṅgajātaṃ gahetvā jagganatthāya udakaṭṭhānaṃ gacchati vaṭṭatīti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

Muttassāde attano dhammatāya mutte ṭhānā cūte asucimhi pacchā assādentassa vinā upakkamena muccati, anāpatti. Sace assādetvā puna mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Methunassāde methunarāgena mātugāmaṃ gaṇhāti, tena payogena asuci muccati, anāpatti. Methunadhammassa payogattā pana tādise gahaṇe dukkaṭaṃ, sīsaṃ patte pārājikaṃ. Sace methunarāgena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Phassassāde duvidho phasso - ajjhattiko, bāhiro ca. Ajjhattike tāva attano nimittaṃ thaddhaṃ mudukanti jānissāmīti vā lolabhāvena vā kīlāpayato asuci muccati, anāpatti. Sace kīlāpento assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso. Bāhiraphasse pana kāyasaṃsaggarāgena mātugāmassa aṅgamaṅgāni parāmasato ceva āliṅgato ca asuci muccati, anāpatti. Kāyasaṃsaggasaṅghādisesaṃ pana āpajjati. Sace kāyasaṃsaggarāgena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti visaṭṭhipaccayāpi saṅghādiseso.

Kaṇḍuvanassāde daddukacchupiḷakapāṇakādīnaṃ aññataravasena kaṇḍuvamānaṃ nimittaṃ kaṇḍuvanassāde neva kaṇḍuvato asuci muccati, anāpatti. Kaṇḍuvanassādena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Dassanassāde dassanassādena punappunaṃ mātugāmassa anokāsaṃ upaniijjhāyato asuci muccati, anāpatti. Mātugāmassa anokāsupaniijjhāne pana dukkaṭaṃ. Sace dassanassādena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Nisajjassāde mātugāmena saddhiṃ raho nisajjassādarāgena nisinnassa asuci muccati, anāpatti. Raho nisajjapaccayā pana āpannāya āpattiyā kāretabbo. Sace nisajjassādena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Vācassāde vācassādarāgena mātugāmaṃ methunasannissitāhi vācāhi obhāsantassa asuci muccati, anāpatti. Duṭṭhullavācāsaṅghādisesaṃ pana āpajjati. Sace vācassādena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Gehassitapeme mātaraṃ vā mātupemena bhaginiṃ vā bhaginipemena punappunaṃ parāmasato ceva āliṅgato ca asuci muccati, anāpatti. Gehassitapemena pana phusanapaccayā dukkaṭaṃ. Sace gehassitapemena ratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso.

Vanabhaṅge itthipurisā aññamaññaṃ kiñcideva tambūlagandhapupphavāsādippakāraṃ paṇṇākāraṃ mittasanthavabhāvassa daḷhabhāvattāya pesenti ayaṃ vanabhaṅgo nāma. Tañce mātugāmo kassaci saṃsaṭṭhavihārikassa kulūpakabhikkhuno peseti, tassa ca “asukāya nāma idaṃ pesita”nti sārattassa punappunaṃ hatthehi taṃ vanabhaṅgaṃ kīlāpayato asuci muccati, anāpatti. Sace vanabhaṅge sāratto puna assādetvā mocanattāya nimitte upakkamitvā moceti, saṅghādiseso. Sace upakkamantepi na muccati, thullaccayaṃ.

Evametesam ekādasannaṃ rāgānaṃ vasena ime ekādasā payoge samevekkhitvā āpatti vā anāpatti vā sallakkhetabbā. Sallakkhetvā sace garukā hoti “garukā”ti ācikkhitabbā. Sace lahukā hoti “lahukā”ti ācikkhitabbā. Tadanurūpañca vinayakammaṃ kātabbaṃ. Evañhi kataṃ sukataṃ hoti roganidānaṃ ñatvā vejjena katabhesajjamiva, tassa ca puggalassa sotthibhāvāya saṃvattati.

262. Ceteti na upakkamatītiādīsu mocanassādacetanāya ceteti, na upakkamati, muccati, anāpatti. Mocanassādapiḷito “aho vata mucceyyā”ti ceteti, na upakkamati, na muccati, anāpatti. Mocanassādena na ceteti, phassassādena kaṇḍuvanassādena vā upakkamati, muccati, anāpatti. Tatheva na ceteti, upakkamati, na muccati, anāpatti. Kāma vitakkaṃ vitakkento mocanattāya na ceteti, na upakkamati, muccati, anāpatti. Sace panassa vitakkayatopi na muccati idaṃ āgatameva hoti, “na ceteti, na upakkamati, na muccati, anāpatti”ti.

Anāpatti supinantenāti suttassa supine methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa viya kāyasamsaggādīni āpajjantassa viya supinanteneva kāraṇena yassa asuci muccati, tassa anāpatti. Supine pana uppannāya assādacetanāya sacassa visayo hoti, niccalena bhavitabbaṃ, na hatthena nimittaṃ kīlāpetabbaṃ, kāsāvapaccattharaṇarakkhaṇatthaṃ pana hatthapuṭena gahetvā jagganattāya udakaṭṭhānaṃ gantuṃ vaṭṭati.

Namocanādhippāyassāti yassa bhesajjena vā nimittaṃ ālimpantassa uccārādīni vā karontassa namocanādhippāyassa muccati, tassāpi anāpatti. Ummattakassa duvidhassāpi anāpatti. Idha seyyasako ādikammiko, tassa anāpatti ādikammikassāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ kāyacittato samuṭṭhāti. Kiriya, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedanaṃ, sukhamajjhataḍḍhāyanaṃ.

263. Vinītavatthūsu supinavatthu anupaññattiyāṃ vuttanayameva. Uccārapassāvavatthūni uttānatthāneva.

Vitakkavatthusmiṃ kāma vitakkanti gehassitakāma vitakkaṃ. Tattha kiñcāpi anāpatti vuttā, atha kho vitakkagatikenā na bhavitabbaṃ. Uṇhodakavatthūsu paṭhamāṃ uttānameva. Duttiye so bhikkhu mocetukāmo uṇhodakena nimittaṃ paharivā paharivā nhāyi, tenassa āpatti vuttā. Tatiye upakkamassa atthitāya thullaccayaṃ. Bhesajjakaṇḍuvanavatthūni uttānatthāneva.

264. Maggavatthūsu paṭhamassa thulaūrukassa maggaṃ gacchantassa sambādhaṭṭhāne ghaṭṭanāya asuci mucci, tassa namocanādhippāyattā anāpatti. Duttiyassa tatheva mucci, mocanādhippāyattā pana saṅghādiseso. Tatiyassa na mucci, upakkamasabbhāvato pana thullaccayaṃ. Tasmā maggaṃ gacchantena uppanne pariḷāhe na gantabbaṃ, gamanaṃ upacchinditvā asubhādimanasikārena cittaṃ vūpasametvā suddhacittena kammaṭṭhānaṃ ādāya gantabbaṃ. Sace titho vinodetuṃ na sakkoti, maggā okkamma nisīditvā vinodetvā kammaṭṭhānaṃ ādāya suddhacitteneva gantabbaṃ.

Vatthivatthūsu te bhikkhū vatthiṃ dāḷhaṃ gahetvā pūretvā pūretvā vissajjentā gāmadāraṇā viya passāvamakamsu. Jantāgharavatthusmiṃ udaraṃ tāpentassa mocanādhippāyassāpi amocanādhippāyassāpi mutte anāpattiyeva. Parikammaṃ

karontassa nimittacālanavasena asuci mucchi, tasmā āpattiṭṭhāne āpatti vuttā.

265. Ūrughaṭṭāpanavatthūsu yesaṃ āpatti vuttā te aṅgajātampi phusāpesunti veditabbāti evaṃ kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Sāmaṇerādivatthūni uttānatthāneva.

266. Kāyatthambhanavatthusmiṃ kāyaṃ thambhentassāti ciraṃ nisīditvā vā nipajjitvā vā navakammaṃ vā katvā ālasiyavimocanatthaṃ vijambhentassa.

Upanijjhāyanavatthusmiṃ sacepi paṭasataṃ nivatthā hoti purato vā pacchato vā ṭhatvā “imasmiṃ nāma okāse nimitta”nti upanijjhāyantassa dukkaṭameva. Anivatthānaṃ gāmadārikānaṃ nimittaṃ upanijjhāyantassa pana kimeva vattabbaṃ. Tiracchānagatānampi nimitte eseva nayo. Ito cito ca aviloketvā pana divasampi ekapayogena upanijjhāyantassa ekameva dukkaṭaṃ. Ito cito ca viloketvā punappunaṃ upanijjhāyantassa payoge payoge dukkaṭaṃ. Ummālananimālanavasena pana na kāretabbo. Sahasā upanijjhāyitvā puna paṭisaṅkhāya saṃvare ṭiṭṭhato anāpatti, taṃ saṃvaram paḥāya puna upanijjhāyato dukkaṭameva.

267. Tālacchiddādivatthūni uttānatthāneva. Nhānavatthūsu ye udakasotaṃ nimittena paharimsu tesāṃ āpatti vuttā. Udañjalavatthūsupi eseva nayo. Ettha ca udañjalanti udakacikkhallo vuccati. Eteneva upāyena ito parāni sabbāneva udae dhāvanādivatthūni veditabbāni. Ayaṃ pana viseso. Pupphāvaḷiyavatthūsu sacepi namocanādhippāyassa anāpatti, kīlanapaccayā pana dukkaṭaṃ hotīti.

Sukkavissatṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

269. Tena samayena buddho bhagavāti kāyasamsaggasikkhāpadaṃ. Tatrāyaṃ anuttānapadavaṇṇanā - araṇṇe viharatīti na āveṇike araṇṇe, jetavanavihārasseva paccante ekapasse. Majjhe gabbhoti tassa ca vihārassa majjhe gabbho hoti. Samantā pariyāgāroti samantā panassa maṇḍalamāḷaparikkhepo hoti. So kira majjhe caturassaṃ gabbhaṃ katvā bahi maṇḍalamāḷaparikkhepena kato, yathā sakkā hoti antoyeva āviñchantehi vicarituṃ.

Supaññattanti suṭṭha ṭhapitaṃ, yathā yathā yasmiṃ yasmiṃca okāse ṭhapitaṃ pāsādikāṃ hoti lokarañjakaṃ tathā tathā tasmīṃ tasmīṃ okāse ṭhapitaṃ, vattasīsenā hi soṃ ekakiccampi na karoti. Ekacce vātapāne vivarantoti yesu vivaṭesu andhakāro hoti tāni vivaranto yesu vivaṭesu āloko hoti tāni thakento.

Evaṃ vutte sā brāhmaṇī taṃ brāhmaṇaṃ etadavocāti evaṃ tena brāhmaṇena pasamsitvā vutte sā brāhmaṇī “pasanno ayaṃ brāhmaṇo pabbajitukāmo mañṇe”ti sallakkhetvā nigūhitabbampi taṃ attano vipakāraṃ pakāsentī kevalaṃ tassa saddhāvighātāpekkhā hutvā etaṃ “kuto tassa uḷārattatā”tiādivacanamavoca. Tattha uḷāro attā assāti uḷārattā, uḷārattano bhāvo uṭṭhārattatā. Kulitthīhītiādisu kulitthiyo nāma gharassāminiyo. Kuladhītarō nāma purisantaragatā kuladhītarō. Kulakumāriyo nāma anivṭṭhā vuccanti. Kulasuṇhā nāma parakulato ānītā kuladārakānaṃ vadhuo.

270. Otiṇṇoti yakkhādīhi viya sattā anto uppajjantena rāgena otiṇṇo, kūpādīni viya sattā asamapekkhitvā rajanīye ṭhāne rajjanto sayāṃ vā rāgaṃ otiṇṇo, yasmā pana ubhayathāpi rāgasamaṅgissevetāṃ adhivacanāṃ, tasmā “otiṇṇo nāma sāratto apekkhavā paṭibaddhacitto”ti evamassa padabhājanaṃ vuttaṃ.

Tattha sārattoti kāyasamsaggarāgena suṭṭhu ratto. Apekkhavāti kāyasamsaggāpekkhāya apekkhavā. Paṭibaddhacittoti kāyasamsaggarāgeneva tasmim vatthusmim paṭibaddhacitto. Vipariṇatenāti parisuddhabhavaṅgasantatisaṅkhātaṃ pakatiṃ vijahitvā aññathā pavattena, virūpaṃ vā pariṇatena virūpaṃ parivattena, yathā parivattamānaṃ virūpaṃ hoti evaṃ parivattitvā ṭhitenāti adhippāyo.

271. Yasmā panetaṃ rāgādīhi sampayogaṃ nātivattati, tasmā “vipariṇatanti rattampi citta”ntiadinā nāyena padabhājanaṃ vatvā ante idhādhippetamatthaṃ dassento “apica rattaṃ cittaṃ imasmim atthe adhippetam vipariṇata”nti āha.

Tadahujātāti taṃdivasaṃ jātā jātamattā allamaṃsapesivaṇṇā, evarūpāyapi hi saddhim kāyasamsagge saṅghādiseso, methunavītikkame pārājikaṃ, raho nisajjassāde pācittiyañca hoti. Pagevāti paṭhamameva.

Kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyāti hatthaggahaṇādikāyasampayogaṃ kāyamissibhāvaṃ samāpajjeyya, yasmā panetaṃ samāpajjantassa yo so kāyasamsaggo nāma so atthato ajjhācāro hoti, rāgavasena abhibhavitvā saññamavelaṃ ācāro, tasmāssa saṅkhepana atthaṃ dassento “ajjhācāro vuccatī”ti padabhājanamāha.

Hatthaggāhaṃ vātiādibhedam panassa vitthārena atthadassanaṃ. Tattha hatthādīnaṃ vibhāgadassanatthaṃ “hattho nāma kapparaṃ upādāyā”tiādimāha tattha kapparaṃ upādāyāti dutiyaṃ. Mahāsandhim upādāya. Aññattha pana maṇibandhato paṭṭhāya yāva agganakhā hattho idha saddhim aggabāhāya kapparato paṭṭhāya adhippeto.

Suddhakesā vāti suttādīhi amissā suddhā kesāyeva. Veṇīti tīhi kesavaṭṭīhi vinandhitvā katakesakalāpassetaṃ nāmaṃ. Suttamissāti pañcavaṇṇena suttena kese missetvā katā. Mālāmissāti vassikapupphādīhi missetvā tīhi kesavaṭṭīhi vinandhitvā katā, avinaddhopi vā kevalaṃ pupphamissako kesakalāpo idha “veṇī”ti veditabbo. Hiraññamissāti kahāpaṇamālāya missetvā katā. Suvaṇṇamissāti suvaṇṇacīrakehi vā pāmaṅgādīhi vā missetvā katā. Muttāmissāti muttāvalīhi missetvā katā. Maṇimissāti suttārūḷhehi maṇīhi missetvā katā. Etāsu hi yaṃkiñci veṇiṃ gaṇhantassa saṅghādisesoyeva. “Ahaṃ missakaveṇiṃ aggahesi”nti vadantassa mokkho natthi. Veṇiggahaṇena cettha kesāpi gahitāva honti, tasmā yo ekampi kesam gaṇhāti tassapi āpattiyeva.

Hatthañca veṇiñca ṭhapetvāti idha vuttalakkaṇaṃ hatthañca sabbappakārañca veṇiṃ ṭhapetvā avasesaṃ sarīraṃ “aṅga”nti veditabbaṃ. Evaṃ paricchinnesu hatthādīsu hatthassa gahaṇaṃ hatthaggāho, veṇiyā gahaṇaṃ veṇiggāho, avasesasasarīrassa parāmasanaṃ aññatarassa vā aññatarassa vā aṅgassa parāmasanaṃ, yo taṃ hatthaggāhaṃ vā veṇiggāhaṃ vā aññatarassa vā aññatarassa vā aṅgassa parāmasanaṃ samāpajjeyya, tassa saṅghādiseso nāma āpattinikāyo hotīti. Ayaṃ sikkhāpadassa attho.

272. Yasmā pana yo ca hatthaggāho yo ca veṇiggāho yañca avasesassa aṅgassa parāmasanaṃ taṃ sabbampi bhedato dvādasavidhaṃ hoti, tasmā taṃ bhedaṃ dassetuṃ “āmasanā parāmasanā”tiadinā nāyena padabhājanaṃ vuttaṃ. Tattha yañca vuttaṃ “āmasanā nāma āmaṭṭhamattā”ti yañca “chupanaṃ nāma

phuṭṭhamatta''nti, imesaṃ ayaṃ viseso - āmasanāti āmajjanā phuṭṭhokāsaṃ anatikkamitvāpi tattheva saṅghaṭṭanā. Ayañhi ''āmaṭṭhamattā''ti vuccati. Chupananti asaṅghaṭṭetvā phuṭṭhamattaṃ.

Yampi ummasanāya ca ullaṅghanāya ca niddese ''uddhaṃ uccāraṇā''ti ekameva padaṃ vuttaṃ. Tatrāpi ayaṃ viseso - paṭhamam attano kāyassa itthiyā kāye uddhaṃ pesanavasena vuttaṃ, dutiyaṃ itthiyā kāyaṃ ukkhipanavasena, sesaṃ pākaṭameva.

273. Idāni yvāyaṃ otiṇṇo vipariṇatena cittena kāyasaṃsaggaṃ samāpajjati, tassa etesaṃ padānaṃ vasena vitthārato āpattibhedaṃ dassento ''itthi ca hoti itthisaññi sāratto ca bhikkhu ca naṃ itthiyā kāyena kāya''ntiādimāha. Tattha bhikkhu ca naṃ itthiyā kāyena kāyanti so sāratto ca itthisaññi ca bhikkhu attano kāyena. Nanti nipātamattaṃ. Atha vā etaṃ tassā itthiyā hatthādibhedaṃ kāyaṃ. Āmasati parāmasatīti etesu ce ekenāpi ākārena ajjhācarati, āpatti saṅghādisesassa. Tattha sakim āmasato ekā āpatti, punappunaṃ āmasato payoge payoge saṅghādiseso.

Parāmasantopi sace kāyato amocetvāva ito cito ca attano hatthaṃ vā kāyaṃ vā saṅcopeti harati peseti divasampi parāmasato ekāva āpatti. Sace kāyato mocetvā mocetvā parāmasati payoge payoge āpatti.

Omasantopi sace kāyato amocetvāva itthiyā matthakato paṭṭhāya yāva pādapiṭṭhiṃ omasati ekāva āpatti. Sace pana udarādīsu taṃ taṃ ṭhānaṃ patvā muñcitvā muñcitvā omasati payoge payoge āpatti. Ummasanaṃyapi pādato paṭṭhāya yāva sīsaṃ ummasantassa eseva nayo.

Olaṅghanāya mātugāmaṃ kesesu gahetvā nāmetvā cumbanādīsu yaṃ ajjhācāraṃ icchatī taṃ katvā muñcato ekāva āpatti. Uṭṭhitaṃ punappunaṃ nāmayato payoge payoge āpatti. Ullaṅghanāyapi kesesu vā hatthesu vā gahetvā vuṭṭhāpayato eseva nayo.

Ākaḍḍhanāya attano abhimukhaṃ ākaḍḍhanto yāva na muñcati tāva ekāva āpatti. Muñcitvā muñcitvā ākaḍḍhantassa payoge payoge āpatti. Patikaḍḍhanāyapi parammukhaṃ piṭṭhiyaṃ gahetvā paṭippanāmayato eseva nayo.

Abhiniggaṇhanāya hatthe vā bāhāya vā daḥhaṃ gahetvā yojanampi gacchato ekāva āpatti. Muñcitvā punappunaṃ gaṇhato payoge payoge āpatti. Amuñcitvā punappunaṃ phusato ca āliṅgato ca payoge payoge āpattīti mahāsumatthero āha. Mahāpadumatthero panāha - ''mūlaggaṇaṃameva pamāṇaṃ, tasmā yāva na muñcati tāva ekā eva āpattī''ti.

Abhinippīlanāya vatthena vā ābharaṇena vā saddhiṃ pīlayato aṅgaṃ aphasantassa thullaccayaṃ, phusantassa saṅghādiseso, ekapayogena ekā āpatti, nānāpayogena nānā.

Gaṇachupanesu aññaṃ kiñci vikāraṃ akarontopi gahitamattaphuṭṭhamattenāpi āpattiṃ āpajjati.

Evametesu āmasanādīsu ekenāpi ākārena ajjhācārato itthiyā itthisaññissa saṅghādiseso, vematikassa thullaccayaṃ, paṇḍakapurisatiracchānagatasaññissāpi thullaccayaṃameva. Paṇḍake paṇḍakasaññissa thullaccayaṃ, vematikassa dukkaṭaṃ. Purisatiracchānagataitthisaññissāpi dukkaṭameva. Purise purisasaññissāpi vematikassāpi itthipaṇḍakatiracchānagatasaññissāpi dukkaṭameva. Tiracchānagatepi sabbākārena dukkaṭamevāti. Imā ekamūlakanaye vuttā āpattiyo sallakkhetvā imināva

upāyena “dve itthiyo dvinnam itthīna”ntiādivasena vutte dumūlakanayepi diguṇā āpattiyo veditabbā. Yathā ca dvīsu itthīsu dve saṅghādisesā; evaṃ sambahulāsu sambahulā veditabbā.

Yo hi ekato t̥hitā sambahulā itthiyo bāhāhi parikkhipitvā gaṇhāti so yattakā itthiyo phuṭṭhā tāsam gaṇanāya saṅghādisese āpajjati, majjhagatānam gaṇanāya thullaccaye. Tā hi tena kāyappaṭibaddhena āmaṭṭhā honti. Yo pana sambahulānam aṅguliyo vā kese vā ekato katvā gaṇhāti, so aṅguliyo ca kese ca agaṇetvā itthiyo gaṇetvā saṅghādisesehi kāretabbo. Yāsaṇca itthīnam aṅguliyo vā kesā vā majjhagatā honti, tāsam gaṇanāya thullaccaye āpajjati. Tā hi tena kāyappaṭibaddhena āmaṭṭhā honti, sambahulā pana itthiyo kāyappaṭibaddhehi rajjuvatthādīhi parikkhipitvā gaṇhanto sabbāsamyeva antoparikkhepagatānam gaṇanāya thullaccaye āpajjati. Mahāpaccariyam aphuṭṭhāsu dukkaṭam vuttam. Tattha yasmā pāliyam kāyappaṭibaddhappaṭibaddhena āmasanam nāma natthi, tasmā sabbampi kāyappaṭibaddhappaṭibaddham kāyappaṭibaddheneva saṅgahetvā mahāaṭṭhakathāyaṇca kurundiyaṇca vutto purimanayoyevettha yuttataro dissati.

Yo hi hatthena hattham gaṇetvā paṭipāṭiyā t̥hitāsu itthīsu samasārāgo ekam hatthe gaṇhāti, so gahititthiyā vasena ekam saṅghādisesam āpajjati, itarāsam gaṇanāya purimanayeneva thullaccaye. Sace so tam kāyappaṭibaddhe vatthe vā pupphe vā gaṇhāti, sabbāsam gaṇanāya thullaccaye āpajjati. Yatheva hi rajjuvatthādīhi parikkhipantena sabbāpi kāyappaṭibaddhena āmaṭṭhā honti, tathā idhāpi sabbāpi kāyappaṭibaddhena āmaṭṭhā honti. Sace pana tā itthiyo aññamaññam vatthakoṭiyam gaṇetvā t̥hitā honti, tatra ceso purimanayeneva paṭhamam itthim hatthe gaṇhāti gahitāya vasena saṅghādisesam āpajjati, itarāsam gaṇanāya dukkaṭāni. Sabbāsañhi tāsam tena purimanayeneva kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddham āmaṭṭham hoti. Sace pana sopi tam kāyappaṭibaddheyeva gaṇhāti tassā vasena thullaccayam āpajjati, itarāsam gaṇanāya anantaranayeneva dukkaṭāni.

Yo pana ghanavatthanivattham itthim kāyasamsaggarāgena vatthe ghaṭṭeti, thullaccayam. Viraḷavatthanivattham ghaṭṭeti, tatra ce vatthantarehi itthiyā vā nikkhantalomāni bhikkhum bhikkhuno vā pavitṭhalomāni itthim phusanti, ubhinnaṃ lomāniyeva vā lomāni phusanti, saṅghādiseso. Upādinnakena hi kammajarūpena upādinnakam vā anupādinnakam vā anupādinnakenapi kenaci kesādinā upādinnakam vā anupādinnakam vā phusantopi saṅghādisesam āpajjatiyeva.

Tattha kurundiyaṃ “lomāni gaṇetvā saṅghādiseso”ti vuttam. Mahāaṭṭhakathāyam pana “lomāni gaṇetvā āpattiyā na kāretabbo, ekameva saṅghādisesam āpajjati. Saṅghikamañce pana apaccattharitvā nipanno lomāni gaṇetvā kāretabbo”ti vuttam, tadeva yuttam. Itthivasena hi ayaṃ āpatti, na koṭṭhāsavasenāti.

Etthāha “yo pana ‘kāyappaṭibaddham gaṇhissāmī’ti kāyam gaṇhāti, ‘kāyam gaṇhissāmī’ti kāyappaṭibaddham gaṇhāti, so kiṃ āpajjati”ti. Mahāsumatthero tāva “yathāvatthukamevā”ti vadati. Ayaṃ kirassa laddhi -

“Vatthu saññā ca rāgo ca, phassappaṭivijānanā;
Yathānidḍiṭṭhaniddese, garukam tena kāraye”ti.

Ettha “vatthū”ti itthī. “Saññā”ti itthisaññā. “Rāgo”ti kāyasamsaggarāgo. “Phassappaṭivijānanā”ti kāyasamsaggaṭṭhassajānanā. Tasmā yo itthiyā itthisaññā kāyasamsaggarāgena “kāyappaṭibaddham gaṇhissāmī”ti pavattopi kāyam phusati,

garukaṃ saṅghādisesaṃyeva āpajjati. Itaropi thullaccayanti mahāpadumatthero panāha -

“Saññāya virāgitamhi, gahaṇe ca virāgite;
Yathānidhiṭṭhaniddese, garukaṃ tattha na dissatī”ti.

Assāpāyaṃ laddhi itthiyā itthisaññino hi saṅghādiseso vutto. Iminā ca itthisaññā virāgitā kāyappaṭibaddhe kāyappaṭibaddhasaññā uppāditā, taṃ gaṇhantassa pana thullaccayaṃ vuttaṃ. Iminā ca gahaṇampi virāgitaṃ taṃ aggahetvā itthī gahitā, tasmā ettha itthisaññāya abhāvato saṅghādiseso na dissati, kāyappaṭibaddhassa aggahitattā thullaccayaṃ na dissati, kāyasaṃsaggarāgena phuṭṭhattā pana dukkaṭaṃ. Kāyasaṃsaggarāgena hi imaṃ nāma vatthum phusato anāpattīti natthi, tasmā dukkaṭamevāti.

Idaṃca pana vatvā idaṃ catukkamāha. “Sārattaṃ gaṇhissāmī”ti sārattaṃ gaṇhi saṅghādiseso, ‘virattaṃ gaṇhissāmī’ti virattaṃ gaṇhi dukkaṭaṃ, ‘sārattaṃ gaṇhissāmī’ti virattaṃ gaṇhi dukkaṭaṃ, ‘virattaṃ gaṇhissāmī’ti sārattaṃ gaṇhi dukkaṭamevā”ti. Kiñcāpi evamāha? Atha kho mahāsumattheravādo yevettha “itthi ca hoti itthisaññī sāratto ca bhikkhu ca naṃ itthiyā kāyena kāyappaṭibaddhaṃ āmasati parāmasati...pe... gaṇhāti chupati āpatti thullaccayassā”ti imāya pāḷiyā “yo hi ekato ṭhitā sambahulā itthiyo bāhāhi parikkhipitvā gaṇhāti, so yattakā itthiyo phuṭṭhā tāsāṃ gaṇanāya saṅghādisese āpajjati, majjhagatānaṃ gaṇanāya thullaccaye”tiādīhi aṭṭhakathāvinicchayehi ca sameti. Yadi hi saññādivirāgena virāgitaṃ nāma bhavēyya “paṇḍako ca hoti itthisaññī”tiādīsu viya “kāyappaṭibaddhaṃca hoti kāyasaññī cā”tiādīnāpi nayena pāḷiyaṃ visesaṃ vadeyya. Yasmā pana so na vutto, tasmā itthiyā itthisaññāya sati itthiṃ āmasantassa saṅghādiseso, kāyappaṭibaddhaṃ āmasantassa thullaccayanti yathāvatthukameva yujjati.

Mahāpaccariyampi cetāṃ vuttaṃ - “nīlaṃ pārūpitvā sayitāya kālīthiyā kāyaṃ ghaṭṭessāmī”ti kāyaṃ ghaṭṭeti, saṅghādiseso; ‘kāyaṃ ghaṭṭessāmī’ti nīlaṃ ghaṭṭeti, thullaccayaṃ; ‘nīlaṃ ghaṭṭessāmī’ti kāyaṃ ghaṭṭeti, saṅghādiseso; ‘nīlaṃ ghaṭṭessāmī’ti nīlaṃ ghaṭṭeti, thullaccaya”nti. Yopāyaṃ “itthi ca paṇḍako cā”tiādīnā nayena vatthumissakanayo vutto, tasmāpi vatthu saññāvimativasena vuttā āpattiyo pāḷiyaṃ asammuyhantena veditabbā.

Kāyena kāyappaṭibaddhavāre pana itthiyā itthisaññissa kāyappaṭibaddhaṃ gaṇhato thullaccayaṃ, sese sabbattha dukkaṭaṃ. Kāyappaṭibaddhenakāyavārepi ese va nayo. Kāyappaṭibaddhenakaāyappaṭibaddhavāre ca nissaggiyena kāyavārādīsu cassa sabbattha dukkaṭameva.

“Itthi ca hoti itthisaññī sāratto ca itthi ca naṃ bhikkhusa kāyena kāya”ntiādivāro pana bhikkhumhi mātugāmassa rāgavasena vutto. Tattha itthi ca naṃ bhikkhusa kāyena kāyanti bhikkhumhi sārattā itthi tassa nisinnokāsaṃ vā nipannokāsaṃ vā gantvā attano kāyena taṃ bhikkhusa kāyaṃ āmasati...pe... chupati. Sevanādhīppāyo kāyena vāyamati, phassaṃ paṭivijānātīti evaṃ tāya āmaṭṭho vā chupito vā sevanādhīppāyo hutvā sace phassappaṭivijānanatthaṃ īsakampi kāyaṃ cāleti phandeti, saṅghādisesaṃ āpajjati.

Dve itthiyoti ettha dve saṅghādisese āpajjati, itthiyā ca paṇḍake ca saṅghādisesena saha dukkaṭaṃ. Etena upāyena yāva “nissaggiyena nissaggiyaṃ āmasati, sevanādhīppāyo kāyena vāyamati na ca phassaṃ paṭivijānāti, āpatti dukkaṭassā”ti

tāva purimanayeneva āpattibhedo veditabbo.

Ettha ca kāyena vāyamati na ca phassaṃ paṭivijānātīti attanā nissatṭhaṃ pupphaṃ vā phalaṃ vā itthiṃ attano nissaggiyena pupphena vā phalena vā paharantiṃ disvā kāyena vikāraṃ karoti, aṅguliṃ vā cāleti, bhamukaṃ vā ukkhipati, akkhiṃ vā nikhaṇati, aññaṃ vā evarūpaṃ vikāraṃ karoti, ayaṃ vuccati “kāyena vāyamati na ca phassaṃ paṭivijānātī”ti. Ayampi kāyena vāyamitattā dukkaṭaṃ āpajjati, dvīsu itthīsu dve, itthīpaṇḍakesupi dve eva dukkaṭe āpajjati.

279. Evaṃ vatthuvaseṇa vitthārato āpattibhedaṃ dassetvā idāni lakkhaṇavasena saṅkhepato āpattibhedañca anāpattibhedañca dassento “sevanādhippāyo”tiādimāha. Tattha purimanaye itthiyā phuṭṭho samāno sevanādhippāyo kāyena vāyamati, phassaṃ paṭivijānātīti tivaṅgasampattiyā saṅghādiseso. Dutiye naye nissaggiyena nissaggiyāmasane viya vāyamitvā achupane viya ca phassassa appaṭivijānanato duvaṅgasampattiyā dukkaṭaṃ. Tatiye kāyena avāyamato anāpatti. Yo hi sevanādhippāyopi niccalena kāyena kevalaṃ phassaṃ paṭivijānāti sādīyati anubhoti, tassa cittuppādamatte āpattiyā abhāvato anāpatti. Catutthe pana nissaggiyena nissaggiyāmasane viya phassappaṭivijānanāpi natthi, kevalaṃ cittuppādamattameva, tasmā anāpatti. Mokkhādhippāyassa sabbākāresu anāpattieva.

Ettha pana yo itthiyā gahito taṃ attano sarīrā mocetukāmo paṭippanāmeti vā paharati vā ayaṃ kāyena vāyamati phassaṃ paṭivijānāti. Yo āgacchantiṃ disvā tato muñcitukāmo uttāsetvā palāpeti, ayaṃ kāyena vāyamati na ca phassaṃ paṭivijānāti. Yo tādisaṃ dīghajātiṃ kāye ārūḷhaṃ disvā “saṅikaṃ gacchatu ghaṭṭiyamānā anantthāya samvatteyyā”ti na ghaṭṭeti, itthimeva vā aṅgaṃ phusamānaṃ ñatvā “esā ‘anantthiko ayaṃ mayā’ti sayameva pakkamissatī”ti ajānanto viya niccalo hoti, balavitthiyā vā gālhaṃ āliṅgitvā gahito daharabhikkhu palāyitukāmapi suṭṭhu gahitattā niccalo hoti, ayaṃ na ca kāyena vāyamati, phassaṃ paṭivijānāti. Yo pana āgacchantiṃ disvā “āgacchatu tāva tato naṃ paharitvā vā paṇāmetvā vā pakkamissāmī”ti niccalo hoti, ayaṃ mokkhādhippāyo na ca kāyena vāyamati, na ca phassaṃ paṭivijānātīti veditabbo.

280. Asañciccāti iminā upāyena imaṃ phusissāmīti acetetvā, evaṃhi acetetvā pattappaṭiggahaṇādīsu mātugāmassa aṅge phuṭṭhepi anāpatti.

Asatiyāti aññavihito hoti mātugāmaṃ phusāmīti sati natthi, evaṃ asatiyā hatthapādapasāraṇādikāle phusantassa anāpatti.

Ajānantassāti dārakavesena ṭhitaṃ dārikaṃ “itthī”ti ajānanto kenacideva karaṇīyena phusati, evaṃ “itthī”ti ajānantassa phusato anāpatti.

Asādiyantassāti kāyasamsaggaṃ asādiyantassa, tassa bāhāparamparāya nītabhikkhusa viya anāpatti. Ummattakādayo vuttanayāeva. Idha pana udāyitthero ādikammiko, tassa anāpatti ādikammikassāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ kāyacittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedanaṃ, sukhamajjhataadvayenāti.

281. Vinītavatthūsu - mātuyā mātupemenāti mātupemena mātuyā kāyaṃ āmasi. Esa nayo dhītubhaginivatthūsu. Tattha yasmā mātā vā hotu dhītā vā itthī nāma sabbāpi brahmacariyassa pāripanthikāva. Tasmā “ayaṃ me mātā ayaṃ dhītā ayaṃ me bhagini”ti gehassitapemena āmasatopi dukkaṭameva vuttaṃ.

Imaṃ pana bhagavato āṇaṃ anussarantena sacepi nadīsotena vuyhamānaṃ mātaraṃ passati neva hatthena parāmasitabbā. Paṇḍitena pana bhikkhunā nāvā vā phalakaṃ vā kadalikkhandho vā dārukkhandho vā upasaṃharitabbo. Tasmīṃ asati kāsāvampi upasaṃharitvā purato ṭhapetabbā, “ettha gaṇhāhī”ti pana na vattabbā. Gahite parikkhāraṃ kaḍḍhāmīti kaḍḍhantena gantabbā. Sace bhāyati purato purato gantvā “mā bhāyī”ti samassāsetabbā. Sace bhāyamānā puttassa sahasā khandhe vā abhiruhati, hatthe vā gaṇhāti, na “apehi mahallike”ti niddhunitabbā, thalaṃ pāpetabbā. Kaddame laggāyapi kūpe patitāyapi eseva nayo.

Tatrapī hi yottaṃ vā vatthaṃ vā pakkipitvā hatthena gahitabhāvaṃ ñatvā uddharitabbā, natveva āmasitabbā. Na kevalaṇca mātugāmassa sarīrameva anāmāsaṃ, nivāsanapāvuraṇampi ābharaṇabhaṇḍampi tiṇaṇḍupakaṃ vā tālapanṇamuddikaṃ vā upādāya anāmāsameva, taṇca kho nivāsanapārūpanaṃ piḷandhanatthāya ṭhapitameva. Sace pana nivāsaṇaṃ vā pārūpanaṃ vā parivattetvā cīvaratthāya pādāmūle ṭhapeti vaṭṭati. Ābharaṇabhaṇḍesu pana sīsapasādhana kadantāsūciādikappiyabhaṇḍaṃ “imaṃ bhante tumhākaṃ gaṇhathā”ti diyyamānaṃ sipāṭikāsūciādiupakaraṇatthāya gahetabbā. Suvaṇṇarajata muttādimayaṃ pana anāmāsameva dīyyamānampi na gahetabbā. Na kevalaṇca etāsaṃ sarīrūpagameva anāmāsaṃ, itthisaṇṭhānena kataṃ kaṭṭharūpampi dantarūpampi ayarūpampi loharūpampi tipurūpampi potthakarūpampi sabbaratanarūpampi antamaso piṭṭhamayarūpampi anāmāsameva. Paribhogatthāya pana “idaṃ tumhākaṃ hotū”ti labhitvā ṭhapetvā sabbaratanamayaṃ avasesaṃ bhinditvā upakaraṇārahaṃ upakaraṇe paribhogārahaṃ paribhoge upanetuṃ vaṭṭati.

Yathā ca itthirūpakaṃ; evaṃ sattavidhampi dhaññaṃ anāmāsaṃ. Tasmā khettaṃajjhena gacchatā tatthajātakampi dhaññaṃphalaṃ na āmasantena gantabbā. Sace gharadvāre vā antarāmagge vā dhaññaṃ pasāritaṃ hoti passena ca maggo atthi na maddantena gantabbā. Gamanamagge asati maggaṃ adhiṭṭhāya gantabbā. Antaraghare dhaññaṃssa upari āsaṇaṃ paññaṇapetvā denti nisīdituṃ vaṭṭati. Keci āsanāsālāyaṃ dhaññaṃ ākiranti, sace sakkā hoti harāpetuṃ harāpetabbā, no ce ekamantaṃ dhaññaṃ amaddantena piṭhakaṃ paññaṇapetvā nisīditabbā. Sace okāso na hoti, manussā dhaññaṃajjheya āsaṇaṃ paññaṇapetvā denti, nisīditabbā. Tatthajātakāni muggamāsādīni aparāṇṇānīpi tālapanasādīni vā phalāni kīlāntena na āmasitabbāni. Manussehi rāsikatesupi eseva nayo. Arañhe pana rukkhato patitāni phalāni “anupasampannānaṃ dassāmī”ti gaṇhituṃ vaṭṭati.

Muttā, maṇi, veḷuriyo, saṅkho, silā, pavāḷaṃ, rajataṃ, jātarūpaṃ, lohitaṅko, masāragallanti imesu dasasu ratanesu muttā adhotā anividdhā yathājātāva āmasituṃ vaṭṭati. Sesā anāmāsāti vadanti. Mahāpaccariyaṃ pana “muttā dhotāpi adhotāpi anāmāsā bhaṇḍamūlatthāya ca sampāṭicchituṃ na vaṭṭati, kuṭṭharogassa bhesajjatthāya pana vaṭṭati”ti vuttaṃ. Antamaso jātiphalikaṃ upādāya sabbopi nīlapītādivaṇṇabhedo maṇi dhotaviddhavaṭṭito anāmāso, yathājāto pana ākaramutto pattādibhaṇḍamūlatthaṃ sampāṭicchituṃ vaṭṭatīti vutto. Sopi mahāpaccariyaṃ paṭikkhitto, pacitvā kato kācamaṇiyeveko vaṭṭatīti vutto. Veḷuriyepi maṇisadisova vinicchayo.

Saṅkho dhamanasaṅkho ca dhotaviddho ca ratanamisso anāmāso. Pāṇīyasaṅkho dhotopi adhotopi āmāsova sesaṅca añjanādibhesajjatthāyapi bhaṇḍamūlatthāyapi sampaṭicchitum vaṭṭati. Silā dhotaviddhā ratanasamyuttā muggavaṇṇava anāmāsā. Sesā satthakanisānādiatthāya gaṇhitum vaṭṭati. Ettha ca ratanasamyuttāti suvaṇṇena saddhiṃ yojetvā pacitvā katāti vadanti. Pavāḷaṃ dhotaviddhaṃ anāmāsaṃ. Sesam āmāsaṃ bhaṇḍamūlatthaṅca sampaṭicchitum vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ pana “dhotampi adhotampi sabbaṃ anāmāsaṃ, na ca sampaṭicchitum vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

Rajataṃ jātārūpaṅca katabhaṇḍampi akatabhaṇḍampi sabbena sabbaṃ bījato paṭṭhāya anāmāsaṅca asampaṭicchīyaṅca, uttararājaputto kira suvaṇṇacetiyaṃ kāretvā mahāpadumattherassa pesesi. Thero “na kappatī”ti paṭikkhipi. Cetiyaḡhare suvaṇṇapadumasuvaṇṇabubbuḷakādīni honti, etānipi anāmāsāni. Cetiyaḡharagopakā pana rūpiyaḡaḡḡakapṭṭhāne ṭhitā, tasmā tesam kelāpayitum vaṭṭatīti vuttaṃ. Kurundiyaṃ pana taṃ paṭikkhittaṃ. Suvaṇṇacetiye kacavarameva haritum vaṭṭatīti ettakameva anuññātaṃ. Ārakūḷalohampi jātārūpagatikameva anāmāsanti sabbaaṭṭhakathāsu vuttaṃ. Senāsanaparibhogo pana sabbakappiyo, tasmā jātārūparajataṃ mayā sabbepi senāsanaparikkhārā āmāsā. Bhikkhūnaṃ dhammavinayavaṇṇanaṭṭhāne ratanamaṇḡape karonti phalikatthambhe ratanadāmapatimaṇḡite, tattha sabbūpakaraṇāni bhikkhūnaṃ paṭijaggitum vaṭṭati.

Lohitaṅkamasāragallā dhotaviddhā anāmāsā, itare āmāsā, bhaṇḍamūlatthāya vaṭṭantīti vuttā. Mahāpaccariyaṃ pana “dhotāpi adhotāpi sabbaso anāmāsā na ca sampaṭicchitum vaṭṭantī”ti vuttaṃ.

Sabbaṃ āvudhabhaṇḡaṃ anāmāsaṃ, bhaṇḡamūlatthāya dīyyamānampi na sampaṭicchitabbaṃ. Satthavaṇijjā nāma na vaṭṭati. Suddhadhanudaṇḡopi dhanujiyāpi patodopi aṅkusopi antamaso vāsipharasuādīnipi āvudhasaṅkhepena katāni anāmāsāni. Sace kenaci vihāre satti vā tomaro vā ṭhapito hoti, vihāraṃ jaggantena “harantū”ti sāmikānaṃ pesetabbaṃ. Sace na haranti, taṃ acālentena vihāro paṭijaggitabbo. Yuddhabhūmiyaṃ patitaṃ asim vā sattiṃ vā tomaraṃ vā disvā pāsāṇena vā kenaci vā asim bhinditvā satthakatthāya gahetum vaṭṭati, itarānipi viyojetvā kiṅci satthakatthāya gahetum vaṭṭati kiṅci kattaradaṇḡādiatthāya. “Idaṃ gaṇhathā”ti dīyyamānaṃ pana “vināsetvā kappiyabhaṇḡaṃ karissāmī”ti sabbampi sampaṭicchitum vaṭṭati.

Macchajālapakkhijālādīnipi phalakajālīkādīni saraparittānānīpi sabbāni anāmāsāni. Paribhogatthāya labbhamānesu pana jālaṃ tāva “āsanassa vā cetiyassa vā upari bandhissāmi, chattaṃ vā veṭhessāmī”ti gahetum vaṭṭati. Saraparittānaṃ sabbampi bhaṇḡamūlatthāya sampaṭicchitum vaṭṭati. Parūparodhanivāraṇaṅhi etaṃ na uparodhakaranti phalakaṃ dantakaṭṭhabhājanaṃ karissāmīti gahetum vaṭṭati.

Cammavinaddhāni vīṇābheriādīni anāmāsāni. Kurundiyaṃ pana “bherisaṅghāṭopi vīṇāsaṅghāṭopi tucchapokkharaṃpi mukhavaṭṭiyaṃ āropitacammampi vīṇādaṇḡakopi sabbaṃ anāmāsa”nti vuttaṃ. Onahitum vā onahāpetum vā vādetum vā vādāpetum vā na labbhatīeva. Cetiyaṅgaṇe pūjaṃ katvā manussehi ḡaḡḡitaṃ disvāpi acāletvāva antarantare sammajjitabbaṃ, kacavarachaḡḡanakāle pana kacavaraniyāmeneva haritvā ekamantaṃ nikkhipitum vaṭṭatīti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Bhaṇḡamūlatthāya sampaṭicchitumpi vaṭṭati. Paribhogatthāya labbhamānesu

pana vīṇādoṇikañca bheripokkharañca dantakaṭṭhabhājanam karissāma cammam
satthakakosakanti evam tassa tassa parikkhārassa upakaraṇatthāya gahetvā tathā
tathā kātuṃ vaṭṭati.

Purāṇadutiyikāvatthu uttānameva. Yakkhivatthusmiṃ sacepi
paranimmitavasavattideviyā kāyasamsaggaṃ samāpajjati thullaccayameva.
Paṇḍakavatthu ca suttitthivatthu ca pākaṭameva. Matitthivatthusmiṃ
pārājikappahonakakāle thullaccayaṃ, tato paraṃ dukkaṭam.
Tiracchānagatavatthusmiṃ nāgamāṇavikāyapi supaṇṇamāṇavikāyapi kinnariyāpi
gāviyāpi dukkaṭameva. Dārudhītalikāvatthusmiṃ na kevalaṃ dārunā eva, antamaso
cittakammalikhitepi itthirūpe dukkaṭameva.

282. Sampīṇavatthu uttānatthameva. Saṅkamavatthusmiṃ ekapadikasaṅkamo vā
hotu sakaṭamaggasaṅkamo vā, cālessāmīti payoge katamatteva cāletu vā mā vā,
dukkhaṭam. Maggavatthu pākaṭameva. Rukkhavatthusmiṃ rukkho mahanto vā hotu
mahājambuppamāṇo khuddako vā, taṃ cāletuṃ sakkotu vā mā vā, payogamattena
dukkhaṭam. Nāvāvatthusmimpi eseva nayo. Rajjavatthusmiṃ yaṃ rajjuṃ āviñchanto
ṭhānā cāletuṃ sakkoti, tattha thullaccayaṃ. Yā mahārajju hoti, īsakampi ṭhānā na
calati, tattha dukkaṭam. Daṇḍepi eseva nayo. Bhūmiyaṃ patitamahārukkhopi hi
daṇḍaggahaṇeneva idha gahito. Pattavatthu pākaṭameva. Vandavatthusmiṃ itthi
pāde sambāhitvā vanditukāmā vāretabbā pādā vā paṭicchādetabbā, niccalena vā
bhavitabbaṃ. Niccalassa hi cittena sādīyatopi anāpatti. Avasāne
gahaṇavatthupākaṭamevāti.

Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

283. Tena samayena buddho bhagavāti duṭṭhullavācāsikkhāpadaṃ. Tattha ādissāti
apadisitvā. Vaṇṇampi bhaṇatītiādīni parato āvi bhavissanti. Chinnikāti chinnaottappā.
Dhuttikāti saṭṭhā. Ahirikāyoti nillajjā. Uhasantīti sitaṃ katvā mandahasitaṃ hasanti.
Ullapantīti “aho ayyo”tiādīnā nayena uccakaraṇiṃ nānāvidhaṃ palobhanakathaṃ
kathenti. Ujjagghantīti mahāhasitaṃ hasanti. Uppaṇḍentīti “paṇḍako ayaṃ, nāyaṃ
puriso”tiādīnā nayena parihāsaṃ karonti.

285. Sārattoti duṭṭhullavācassādarāgena sāratto. Apekkhavā paṭibaddhacittoti
vuttanayameva, kevalaṃ idha vācassādarāgo yojetabbo. Mātugāmaṃ duṭṭhullāhi
vācāhīti ettha adhippetam mātugāmaṃ dassento “mātugāmo”tiādimāha. Tattha
viññū paṭibalā subhāsitaḍḍubbhāsitaṃ duṭṭhullāduṭṭhullaṃ ājānitunti yā paṇḍitā
sātthakaniratthakakathaṃ asaddhammasaddhammapaṭisaṃyuttakathañca jānitum
paṭibalā, ayaṃ idha adhippetā. Yā pana mahallikāpi bālā elamūgā ayaṃ idha
anadhippetāti dasseti.

Obhāseyyāti avabhāseyya nānāppakāraṃ asaddhammavacanaṃ vadeyya. Yasmā
panevaṃ obhāsantassa yo so obhāso nāma, so atthato ajjhācāro hoti rāgavasena
abhibhavitvā saññamavelaṃ ācāro, tasmā tamatthaṃ dassento “obhāseyyāti
ajjhācāro vuccatī”ti āha. Yathā tanti ettha tanti nipātamattaṃ, yathā yuvā yuvatinti
attho.

Dve magge ādissātiādi yenākārena obhāsato saṅghādiseso hoti, taṃ dassetuṃ vuttaṃ. Tattha dve maggeti vaccamaggañca passāvamaggañca. Sesam uddese tāva pākaṭameva. Niddese pana thometīti “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsī”ti vadati, na tāva sīsam eti. “Tava vaccamaggo ca passāvamaggo ca īdiso tena nāma īdisena itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsī”ti vadati, sīsam eti, saṅghādiseso. Vaṇṇeti pasamsatīti imāni pana thomanapadasseva vevacanāni.

Khumsetīti vācāpatodena ghaṭṭeti. Vambhetīti apasādeti. Garahatīti dosam deti. Parato pana pāliya āgatehi “animittāsī”tiādīhi ekādasahi padehi aghaṭṭite sīsam na eti, ghaṭṭitepi tesu sikharaṇīsi sambhinnāsi ubhatobyañjanāsīti imehi tīhi ghaṭṭiteyeva saṅghādiseso.

Dehi meti yācanāyapi ettakeneva sīsam na eti, “methunam dhammam dehī”ti evaṃ methunadhammena ghaṭṭite eva saṅghādiseso.

Kadā te mātā pasīdissatītiādīsu āyācanavacanesupi ettakeneva sīsam na eti, “kadā te mātā pasīdissati, kadā te methunam dhammam labhissāmī”ti vā “tava mātari pasannāya methunam dhammam labhissāmī”ti vā ādinā pana nayena methunadhammena ghaṭṭiteyeva saṅghādiseso.

Katham tvaṃ sāmikassa desītiādīsu pucchāvacanesupi methunadhammanti vutteyeva saṅghādiseso, na itarathā. Evaṃ kira tvaṃ sāmikassa desīti paṭipucchāvacanesupi eseva nayo.

Ācikkhanāya puṭṭho bhaṇatīti “katham dadamānā sāmikassa piyā hotī”ti evaṃ puṭṭho ācikkhati. Ettha ca “evaṃ dehi evaṃ dadamānā”ti vuttepi sīsam na eti. “Methunadhammam evaṃ dehi evaṃ upanehi evaṃ methunadhammam dadamānā upanayamānā piyā hotī”tiādīni pana nayena methunadhammena ghaṭṭiteyeva saṅghādiseso. Anusāsanīvacanesupi eseva nayo.

Akkosaniddese - animittāsīti nimittarahitāsi, kuñcikapapañālimattameva tava dakasotanti vuttaṃ hoti.

Nimittamattāsīti tava itthinimittam aparipuṇṇam saññāmattamevāti vuttaṃ hoti. Alohitāti sukkhasotā. Dhuvalohitāti niccalohitā kilinnadakasotā. Dhuvacoḷāti niccapakkhittāṇicoḷā, sadā āṇicoḷakam sevasīti vuttaṃ hoti. Paggharantīti savantī; sadā te muttam savatīti vuttaṃ hoti. Sikharaṇīti bahinikkhantaāṇimaṃsā. Itthipaṇḍakāti animittāva vuccati. Vepurisikāti samassudāṭhikā purisarūpā itthī. Sambhinnāti sambhinnavaccamaggapassāvamaggā. Ubhatobyañjanāti itthinimittena ca purisanimittena cāti ubho byañjanehi samannāgatā.

Imesu ca pana ekādasasu padesu sikharaṇīsi sambhinnāsi ubhatobyañjanāsīti imāniyeva tīṇi padāni suddhāni sīsam enti. Iti imāni ca tīṇi purimāni ca vaccamaggapassāvamaggamethunadhammapadāni tīṇīti cha padāni suddhāni āpattikarāni. Sesāni animittātiādīni “animitte methunadhammam me dehī”ti vā “animittāsi methunadhammam me dehī”ti vā ādinā nayena methunadhammena ghaṭṭitāneva āpattikarāni hontīti veditabbāni.

286. Idāni yvāyam otiṇṇo vipariṇatena cittena obhāsati, tassa vaccamaggapassāvamagge ādissa etesam vaṇṇabhaṇanādīnam vasena vitthārato āpattibhedam dassento “itthī ca hoti itthisaññī”tiādīmāha. Tesam attho

kāyasamsagge vuttanayeneva vedītabbo.

Ayaṃ pana viseso - adhakkhakanti akkhakato paṭṭhāya adho. Ubbhajāṇumaṇḍala jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya uddhaṃ. Ubbhakkhakanti akkhakato paṭṭhāya uddhaṃ. Adho jāṇumaṇḍalanti jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya adho. Akkhakaṃ pana jāṇumaṇḍalañca ettheva dukkaṭakkhetto saṅghaṃ gacchanti bhikkhuniyā kāyasamsagge viya. Na hi buddhā garukāpattiṃ sāvasesaṃ paññāpentīti. Kāyappaṭibaddhanti vatthaṃ vā pupphaṃ vā ābharaṇaṃ vā.

287. Atthapurekkhārassāti animittātiādīnaṃ padānaṃ atthaṃ kathentassa, atthakathaṃ vā sajjhāyaṃ karontassa.

Dhammapurekkhārassāti pāḷiṃ vācentassa vā sajjhāyantassa vā. Evaṃ atthañca dhammañca purakkhatvā bhaṇantassa atthapurekkhārassa ca dhammapurekkhārassa ca anāpatti.

Anusāsanipurekkhārassāti “idānīpi animittāsi ubhattobyañjanāsi appamādaṃ idāni kareyyāsi, yathā āyatampi evarūpā na hohisī”ti evaṃ anusīṭṭhiṃ purakkhatvā bhaṇantassa anusāsanipurekkhārassa anāpatti. Yo pana bhikkhunīnaṃ pāḷiṃ vācento pakativācanāmaggaṃ pahāya hasanto hasanto “sikharaṇīsi sambhinnāsi ubhattobyañjanāsi”ti punappunaṃ bhaṇati, tassa āpattiyeva. Ummattakassa anāpatti. Idha ādikammiko udāyitthero, tassa anāpatti ādikammikassāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, kiriyāṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dvivedananti.

288. Vinītavatthūsu lohitavatthusmiṃ so bhikkhu itthiyā lohitakaṃ nimittaṃ sandhāyāha - itarā na aññāsi, tasmā dukkaṭaṃ.

Kakkasalomanti rassalomehi bahulomaṃ. Ākiṇṇalomanti jaṭitalomaṃ. Kharalomanti thaddhalomaṃ. Dīghalomanti arassalomaṃ. Sabbhaṃ itthinimittameva sandhāya vuttaṃ.

289. Vāpitaṃ kho teti asaddhammaṃ sandhāyāha, sā asallakkhetvā no ca kho paṭivuttanti āha. Paṭivuttaṃ nāma udakavappe bījehi appatitṭhitokāse pāṇakehi vināsitaḥ bīje vā okāse puna bījaṃ patitṭhāpetvā udakena āsittaṃ, thalavappe visamapatitānaṃ vā bījānaṃ samakaraṇatthāya puna atṭhadantakena samīkataṃ, tesu aññataraṃ sandhāya esā āha.

Maggavatthusmiṃ maggo samsīdatīti aṅgajātamaggaṃ sandhāyāha. Sesāṃ uttānamevāti.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmapāricariyasikkhāpadavaṇṇanā

290. Tena samayena buddho bhagavāti attakāmasikkhāpadaṃ. Tattha kulūpakoti kulapayirupāsanaṃ catunnaṃ paccayānaṃ atthāya kulūpasāṅkamane nīcappayutto.

Cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhāraṇti cīvarañca piṇḍapātañca senāsanañca gilānapaccayabhesajjaparikkhārañca. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṇti cettha patikaraṇatthena paccayo, yassa kassaci sappāyassetam adhivacanam. Bhisakkassa kammam tena anuññātattāti bhesajjam. Gilānapaccayova bhesajjam gilānapaccayabhesajjam, yamkiñci gilānassa sappāyam bhisakkakammam telamadhuphāṇitādīti vuttam hoti. Parikkhāroti pana “sattahi nagaraparikkhārehi suparikkhatam hoti”tiādīsu parivāro vuccati. “Ratho sīsaparikkhāro jhānakkho cakkavīriyo”tiādīsu alaṅkāro. “Ye cime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā”tiādīsu sambhāro. Idha pana sambhāropi parivāropi vaṭṭati. Tañhi gilānapaccayabhesajjam jīvitassa parivāropi hoti jīvitavināsakābādhupattiyā antaram adatvā rakkhaṇato, sambhāropi yathā ciram pavattati evamassa kāraṇabhāvato, tasmā parikkhāroti vuccati. Evam gilānapaccayabhesajjañca tam parikkhāro cāti gilānapaccayabhesajjaparikkhāro, tam gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṇti evamattho daṭṭhabbo.

Vasalanti hīnam lāmakam. Atha vā vassatīti vasalo, paggharatīti attho, tam vasalam, asucipaggharaṇakanti vuttam hoti. Niṭṭhuhitvāti kheḷam pātetvā.

Kassāham kena hāyāmīti aham kassā aññissā itthiyā kena bhogena vā alaṅkārena vā rūpena vā parihāyāmi, kā nāma mayā uttaritarāti dīpeti.

291. Santiketi upacāre ṭhatvā sāmantaṃ avidūre, padabhājanepi ayamevaattho dīpito. Attakāmapāricariyāyāti methunadhammasaṅkhātena kāmena pāricariyā kāmapāricariyā. Attano atthāya kāmapāricariyā attakāmapāricariyā, attanā vā kāmitā icchitāti attakāmā, sayam methunarāgavasena patthitāti attho. Attakāmā ca sā pāricariyā cāti attakāmapāricariyā, tassā attakāmapāricariyāya. Vaṇṇam bhāseyyāti guṇam ānisaṃsam pakāseyya.

Tatra yasmā “attano atthāya kāmapāricariyā”ti imasmiṃ atthavikappe kāmo ceva hetu ca pāricariyā ca attho, sesam byañjanam. “Attakāmā ca sā pāricariyā cāti attakāmapāricariyā”ti imasmiṃ atthavikappe adhippāyo ceva pāricariyā cāti attho, sesam byañjanam. Tasmā byañjane ādaram akatvā atthamattameva dassetum “attano kāmam attano hetum attano adhippāyam attano pāricariya”nti padabhājanam vuttam. “Attano kāmam attano hetum attano pāricariya”nti hi vutte jānissanti paṇḍitā “ettāvatā attano atthāya kāmapāricariyā vuttā”ti. “Attano adhippāyam attano pāricariya”nti vuttepi jānissanti “ettāvatā attanā icchitakāmitaṭṭhena attakāmapāricariyā vuttā”ti.

Idāni tassā attakāmapāricariyāya vaṇṇabhāsanākāram dassento “etadagga”ntiādīmāha. Tam uddesatopi niddesatopi uttānatthameva. Ayaṃ panettha padasambandho ca āpattivinicchayo ca - etadaggaṃ...pe... paricareyyāti yā mādisam sīlavantaṃ kalyāṇadhammam brahmacāriṃ etena dhammena paricareyya, tassā evam mādisam paricarantiyā yā ayaṃ pāricariyā nāma, etadaggaṃ pāricariyānanti.

Methunupasaṃhitena saṅghādisesoti evam attakāmapāricariyāya vaṇṇam bhāsanto ca methunupasaṃhitena methunadhammapaṭisaṃyutteneva vacanena yo bhāseyya, tassa saṅghādisesoti.

Idhāni yasmā methunupasaṃhiteneva bhāsantassa saṅghādiseso vutto, tasmā “ahampi khattiyo, tvampi khattiyā, arahati khattiyā khattiyassa dātum samajātikattā”ti evamādīhi vacanehi pāricariyāya vaṇṇam bhāsamānassāpi

saṅghādiseso natthi. “Ahampi khattiyo”tiādike pana bahūpi pariyāye vatvā “arahasi tvaṃ mayhaṃ methunadhammaṃ dātu”nti evaṃ methunappaṭisaṃyutteneva bhāsamānassa saṅghādisesoti.

Itthi ca hotītiādi pubbe vuttanayameva. Idha udāyitthero ādikammiko, tassa anāpatti ādikammikassāti.

Samuṭṭhānādi sabbaṃ duṭṭhullavācāsadisam. Vinītavatthūni uttānatthānevāti.

Attakāmapāricariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

296. Tena samayena buddho bhagavāti sañcarittaṃ. Tattha paṇḍitāti paṇḍiccena samannāgatā gatimantā. Byattāti veyyattiyena samannāgatā, upāyena samannāgatā upāyaññū visāradā. Medhāvinīti medhāya samannāgatā, diṭṭhaṃ diṭṭhaṃ karoti. Dakkhāti chekā. Analasāti utṭhānavīriyasampannā. Channāti anucchavikā.

Kismiṃ viyāti kiccaṃ viya kilesa viya, hiri viya amhākaṃ hotīti adhippāyo. Kumārikāya vattunti “imaṃ tumhe gaṇhathā”ti kumārikāya kāraṇā vattum.

Āvāhādīsu āvāhoti dārakassa parakulato dārikāya āharaṇaṃ. Vivāhoti attano dārikāya parakulapesanaṃ. Vāreyyanti “detha no dārakassa dārika”nti yācanaṃ, divasanakkhattamuhuttaparicchedakaraṇaṃ vā.

297. Purāṇagaṇakiyāti ekassa gaṇakassa bhariyāya, sā tasmīṃ jīvamāne gaṇakīti paññāyittha, mate pana purāṇagaṇakīti saṅkhaṃ gatā. Tirogāmoti bahigāmo, añño gāmoti adhippāyo. Manussāti udāyissa imaṃ sañcarittakamme yuttapayuttabhāvaṃ jānanakamanussā.

Suṇisabhogenāti yena bhogena suṇisā bhuñjitabbā hoti randhāpanapacāpanapaavesanādinā, tena bhuñjiṃsu. Tato aparena dāsibhogenāti māsātikkame yena bhogena dāsī bhuñjitabbā hoti khetakammakacavarachaḍḍanaudakāharaṇādinā, tena bhuñjiṃsu. Duggatāti daliddā, yattha vā gatā duggatā hoti tādisaṃ kulaṃ gatā. Māyyo imaṃ kumārikanti mā ayyo imaṃ kumārikaṃ. Āhārūpahāroti āhāro ca upahāro ca gahaṇaṇca dānaṇca, na amhehi kiñci āhaṭaṃ na upāhaṭaṃ tayā saddhiṃ kayavikkayo vohāro amhākaṃ natthīti dīpentī. Samaṇena bhavitabbaṃ abyāvaṭena, samaṇo assa susamaṇoti samaṇena nāma īdisesu kammesu abyāvaṭena abyāpārena bhavitabbaṃ, evaṃ bhavanto hi samaṇo susamaṇo assāti, evaṃ naṃ apasādetvā “gaccha tvaṃ na mayaṃ taṃ jānāmā”ti āhaṃsu.

298. Sajjitoti sabbūpakaraṇasampanno maṇḍitapasādhito vā.

300. Dhuttāti itthidhuttā. Paricārentāti manāpiyesu rūpādīsu ito cito ca samantā indriyāni cārentā, kīlāntā abhiramantāti vuttaṃ hoti. Abbhutamakamṣūti yadi karissati tvaṃ ettakaṃ jito, yadi na karissati ahaṃ ettakanti paṇamakamṣu. Bhikkhūnaṃ pana abbhutaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Yo karoti parājītena dātabbanti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ.

Kathañhi nāma ayyo udāyī taṅkhaṇikanti ettha taṅkhaṇoti acirakālo vuccati. Taṅkhaṇikanti acirakālādhikārikaṃ.

301. Sañcarittam samāpajjeyyāti sañcaraṇabhāvaṃ samāpajjeyya. Yasmā pana taṃ samāpajjantena kenaci pesitena katthaci gantabbaṃ hoti, parato ca “itthiyā vā purisamati”nti ādivacanato idha itthipurisā adhippetā, tasmā tamatthaṃ dassetuṃ “itthiyā vā pahito purisassa santike gacchati, purisena vā pahito itthiyā santike gacchatī”ti evamassa padabhājanam vuttaṃ. Itthiyā vā purisamatiṃ purisassa vā itthimatinti ettha āroceyyāti pāṭhaseso daṭṭhabbo, tenevassa padabhājane “purisassa matiṃ itthiyā āroceti, itthiyā matiṃ purisassa ārocetī”ti vuttaṃ.

Idāni yadatthaṃ taṃ tesam matiṃ adhippāyaṃ ajjhāsayaṃ chandaṃ ruciṃ āroceti, taṃ dassento “jāyattane vā jārattane vā”tiādimāha. Tattha jāyattaneti jāyābhāve. Jārattaneti jārābhāve. Purisassa hi matiṃ itthiyā ārocento jāyattane āroceti, itthiyā matiṃ purisassa ārocento jārattane āroceti; apica purisasseva matiṃ itthiyā ārocento jāyattane vā āroceti nibaddhabhāriyābhāve, jārattane vā micchācārābhāve. Yasmā panetaṃ ārocentena “tvam kirassa jāyā bhavissasī”tiādi vattabbaṃ hoti, tasmā taṃ vattabbatākāraṃ dassetuṃ “jāyattane vāti jāyā bhavissasi, jārattane vāti jārī bhavissasī”ti assa padabhājanam vuttaṃ. Eteneva ca upāyena itthiyā matiṃ purisassa ārocanepi pati bhavissasi, sāmiko bhavissasi, jāro bhavissasīti vattabbatākāro veditabbo.

Antamaso taṅkhaṇikāyapīti sabbantimena paricchadena yā ayaṃ taṅkhaṇe muhuttamatte paṭisaṃvasitabbato taṅkhaṇikāti vuccati, muhuttikāti attho. Tassāpi “muhuttikā bhavissasī”ti evaṃ purisamatiṃ ārocentassa saṅghādiseso. Etenevupāyena “muhuttiko bhavissasī”ti evaṃ purisassa itthimatim ārocentopi saṅghādisesaṃ āpajjatīti veditabbo.

303. Idāni “itthiyā vā purisamati”nti ettha adhippetā itthiyo pabhedato dassetvā tāsu sañcarittavasena āpattibhedaṃ dassetuṃ “dasa itthiyo”tiādimāha. Tattha māturalakkhitāti mātaraṃ rakkhitā. Yathā purisena saṃvāsaṃ na kappeti, evaṃ mātaraṃ rakkhitā, tenassa padabhājanepi vuttaṃ - “mātā rakkhati gopeti issariyaṃ kāreti vasaṃ vattetī”ti. Tattha rakkhatīti katthaci gantuṃ na deti. Gopetīti yathā aññe na passantī, evaṃ guttaṭṭhāne ṭhapeti. Issariyaṃ kāretīti serivihāramassā nisedhentī abhibhavitvā pavattati. Vasaṃ vattetīti “idaṃ karohi, idaṃ mā akāsī”ti evaṃ attano vasaṃ tassā upari vattetī. Etenupāyena piturakkhitādayopi ñātābā. Gottam vā dhammo vā na rakkhati, sagottehi pana sahadhammikehi ca ekaṃ satthāraṃ uddissa pabbajitehi ekagaṇapariyāpannehi ca rakkhitā “gottarakkhitā dhammarakkhitā”ti vuccati, tasmā tesam padānaṃ “sagottā rakkhantī”tiādinā nayena padabhājanam vuttaṃ.

Saha ārakkhenāti sārakkhā. Saha paridaṇḍenāti sapaṇḍā. Tāsaṃ niddesā pākaṭāva. Imāsu dasasu pacchimānaṃ dvinnameva purisantaraṃ gacchantīnaṃ micchācāro hoti, na itarāsaṃ.

Dhanakkītādīsu appena vā bahunā vā dhanena kītā dhanakkītā. Yasmā pana sā na kītamattā eva saṃvāsathāya pana kītattā bhariyā, tasmāssa niddese dhanena kiṇitvā vāsetīti vuttaṃ.

Chandena attano ruciyā vasatīti chandavāsini. Yasmā pana sā na attano chandamatteneva bhariyā hoti purisena pana sampaṭicchitattā, tasmāssa niddese “piyo piyaṃ vāsetī”ti vuttaṃ.

Bhogena vasatīti bhogavāsinī. Udukkhalamusalādigharūpakaraṇaṃ labhitvā bhariyābhāvaṃ gacchantiyā janapaditthiyā etaṃ adhivacanaṃ.

Paṭena vasatīti paṭavāsinī. Nivāsanamattampi pāvuraṇamattampi labhitvā bhariyābhāvaṃ upagacchantiyā dalidditthiyā etaṃ adhivacanaṃ.

Odapattakinīti ubhinnaṃ ekissā udakapātiyā hatthe otāretvā “idaṃ udakaṃ viya saṃsaṭṭhā abhejjā hothā”ti vatvā pariggahitāya vohāranāmametaṃ, niddesepissa “tāya saha udakapattaṃ āmasitvā taṃ vāseti”ti evamattho veditabbo.

Obhaṭaṃ oropitaṃ cumbaṭamassāti obhaṭacumbaṭā, kaṭṭhahārikādīnaṃ aññatarā, yassā sīsato cumbaṭaṃ oropetvā ghare vāseti, tassā etaṃ adhivacanaṃ.

Dāsī cāti attanoyeva dāsī ca hoti bhariyā ca.

Kammaḥkāri nāma gehe bhatiyā kammaṃ karoti, tāya saddhiṃ koci gharāvāsaṃ kappeti attano bhariyāya anattiko hutvā. Ayaṃ vuccati “kammaḥkāri ca bhariyā cā”ti.

Dhajena āhaṭā dhajāhaṭā, ussitaddhajāya senāya gantvā paravisayaṃ vilumpitvā ānītāti vuttaṃ hoti, taṃ koci bhariyaṃ karoti, ayaṃ dhajāhaṭā nāma. Muhuttikā vuttanayāeva, etāsaṃ dasannampi purisantaragamane micchācāro hoti. Purisānaṃ pana vīsatiyāpi etāsu micchācāro hoti, bhikkhuno ca sañcarittaṃ hotīti.

305. Idāni puriso bhikkhuṃ paṇiṇatītiādīsu paṭiggaṇhātīti so bhikkhu tassa purisassa “gaccha, bhante, itthannāmaṃ māturakkhitaṃ brūhi, hohi kira itthannāmassa bhariyā dhanakkītā”ti evaṃ vuttavacanaṃ “sādhū upāsakā”ti vā “hotū”ti vā “ārocessāmī”ti vā yena kenaci ākārena vacībhedam katvā vā sīsakampanādīhi vā sampāṭicchati. Vīmaṃsatīti evaṃ paṭiggaṇhitvā tassā itthiyā santikaṃ gantvā taṃ sāsanaṃ āroceti. Paccāharatīti tena ārocite sā itthī “sādhū”ti sampāṭicchatu vā paṭikkhipatu vā lajjāya vā tuṇhī hotu, puna āgantvā tassa purisassa taṃ pavattiṃ āroceti.

Ettāvatā imāya paṭiggahaṇārocanapaccāharaṇasaṅkhātāya tivaṅgasampattiyā saṅghādiseso hoti. Sā pana tassa bhariyā hotu vā mā vā, akāraṇametaṃ. Sace pana so māturakkhitāya santikaṃ pesito taṃ adisvā tassā mātuyā taṃ sāsanaṃ āroceti, bahiddhā vimaṭṭhaṃ nāma hoti, tasmā visaṅketanti mahāpadumatthero āha. Mahāsumatthero pana mātā vā hotu pitā vā antamaso gehadāsīpi añño vāpi yo koci taṃ kiriyaṃ sampādessati, tassa vuttepi vimaṭṭhaṃ nāma na hoti, tivaṅgasampattikāle āpattiyeva.

Nanu yathā “buddhaṃ paccakkhāmī”ti vattukāmo virajjhivā “dhammaṃ paccakkhāmī”ti vadeyya paccakkhātāvassa sikkhā. Yathā vā “paṭhamam jhānaṃ samāpajjāmī”ti vattukāmo virajjhivā “dutiyaṃ jhānaṃ samāpajjāmī”ti vadeyya āpannovassa pārājikaṃ. Evaṃsampaadamidanti āha. Taṃ panetaṃ “paṭiggaṇhāti, antevāsiṃ vīmaṃsāpetvā attanā paccāharati, āpatti saṅghādisesassā”ti iminā sameti, tasmā subhāsitaṃ.

Yathā ca “māturakkhitaṃ brūhī”ti vuttassa gantvā tassā ārocetuṃ samatthānaṃ mātādīnampi vadato visaṅketo natthi, evameva “hohi kira itthannāmassa bhariyā dhanakkītā”ti vattabbe “hohi kira itthannāmassa bhariyā chandavāsinī”ti evaṃ pāḷiyaṃ vuttesu chandavāsiniādīsu vacanesu aññataravasena vā avuttesupi “hohi

kira itthannāmassa bhariyā jāyā pajāpati puttamātā gharaṇī gharasāmini
bhattarandhikā sussūsikā paricārikā”tievamādīsu saṃvāsaparidīpakesu vacanesu
aññataravasena vā vadantassāpi visaṅketo natthi tivaṅgasampattiyā āpattiyeva.
“Māturakkhitam brūhī”ti pesitassa pana gantvā aññāsu piturakkhitādīsu aññataram
vadantassa visaṅketam. Esa nayo “piturakkhitam brūhī”tiādīsupi.

Kevalañhettha ekamūlakadumūlakādivasena “purisassa mātā bhikkhum paḥiṇati,
māturakkhitāya mātā bhikkhum paḥiṇati”ti evamādīnam mūlaṭṭhānañca vasena
peyyālabhedoyeva viseso. Sopi pubbe vuttanayattā pāḷianusāreneva sakkā jānitunti
nāssa vibhāgaṃ dassetuṃ ādaram karimha.

338. Paṭiggaṇhātītiādīsu pana dvīsu catukkesu paṭhamacatukke ādipadena
tivaṅgasampattiyā saṅghādiseso, majjhe dvīhi duvaṅgasampattiyā thullaccayaṃ,
ante ekena ekaṅgasampattiyā dukkaṭam. Dutiyacatukke ādipadena
duvaṅgasampattiyā thullaccayaṃ, majjhe dvīhi ekaṅgasampattiyā dukkaṭam, ante
ekena aṅgābhāvato anāpatti. Tattha paṭiggaṇhātīti āṇāpakassa sāsanaṃ
paṭiggaṇhāti. Vīmaṃsatīti pahitaṭṭhānaṃ gantvā taṃ āroceti. Paccāharatīti puna
āgantvā mūlaṭṭhassa āroceti.

Na paccāharatīti ārocetvā ettova pakkamati. Paṭiggaṇhāti na vīmaṃsatīti purisena
“itthannāmaṃ gantvā brūhī”ti vuccamāno “sādhū”ti tassa sāsanaṃ paṭiggaṇhitvā
taṃ pamussitvā vā appamussitvā vā aññena karaṇīyena tassā santikaṃ gantvā
kiñcideva kathaṃ kathento nisīdati, ettāvata “paṭiggaṇhāti na vīmaṃsati nāmā”ti
vuccati. Atha naṃ sā itthī sayameva vadati “tumhākaṃ kira upaṭṭhāko maṃ gehe
kātukāmo”ti evaṃ vatvā ca “ahaṃ tassa bhariyā bhavissāmī”ti vā “na bhavissāmī”ti
vā vadati. So tassā vacanaṃ anabhinanditvā appaṭikkositvā tuṇhībhūtova
uṭṭhāyāsanaṃ tassa purisassa santikaṃ āgantvā taṃ pavattiṃ āroceti, ettāvata “na
vīmaṃsati paccāharati nāmā”ti vuccati. Na vīmaṃsati na paccāharatīti kevalaṃ
sāsanārocanakāle paṭiggaṇhātiyeva, itaraṃ pana dvayaṃ na karoti.

Na paṭiggaṇhāti vīmaṃsati paccāharatīti koci puriso bhikkhusa ṭhitaṭṭhāne vā
nisinnaṭṭhāne vā tathārūpiṃ kathaṃ katheti, bhikkhu tena appahitopi pahito viya
hutvā itthiyā santikaṃ gantvā “hohi kira itthannāmassa bhariyā”tiādīnā nayena
vīmaṃsitvā tassā ruciṃ vā aruciṃ vā puna āgantvā imassa āroceti. Teneva nayena
vīmaṃsitvā apaccāharanto “na paṭiggaṇhāti vīmaṃsati na paccāharatī”ti vuccati.
Teneva nayena gato avīmaṃsitvā tāya samuṭṭhāpitaṃ kathaṃ sutvā
paṭhamacatukkassa tatiyapade vuttanayena āgantvā imassa ārocento “na
paṭiggaṇhāti na vīmaṃsati paccāharatī”ti vuccati. Catutthapadaṃ pākāameva.

Sambahule bhikkhū āṇāpetītiādinayā pākāyeva. Yathā pana sambahulāpi
ekavatthumhi āpajjanti, evaṃ ekassapi sambahulavatthūsu sambahulā āpattiyo
veditabbā. Kathaṃ? Puriso bhikkhum āṇāpeti “gaccha, bhante, asukasmīṃ nāma
pāsāde saṭṭhimattā vā sattatimattā vā itthiyo ṭhitā tā vadehi, hotha kira
itthannāmassa bhariyāyo”ti. So sampaṭicchitvā tattha gantvā ārocetvā puna taṃ
sāsanaṃ paccāharati. Yattakā itthiyo tattakā āpattiyo āpajjati. Vuttañhetam
parivārepī -

“Padavītiḥāramattena, vācāya bhaṇitena ca;
Sabbāni garukāni sappāṭikammāni;
Catusaṭṭhi āpattiyo āpajjeyya ekato;
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti.

Imaṃ kira atthavaśaṃ paṭicca ayaṃ pañho vutto. Vacanasiliṭṭhatāya cettha “catusatṭhi āpattiyo”ti vuttaṃ. Evaṃ karonto pana satampi sahaśsaṃ āpajjati. Yathā ca ekena pesitassa ekassa sambahulāsu itthīsu sambahulā āpattiyo, evaṃ eko puriso sambahule bhikkhū ekissā santikaṃ peseti, sabbesaṃ saṅghādiseso. Eko sambahule bhikkhū sambahulānaṃ itthīnaṃ santikaṃ peseti, itthigaṇanāya saṅghādisesā. Sambahulā purisā ekaṃ bhikkhuṃ ekissā santikaṃ pesenti, purisagaṇanāya saṅghādisesā. Sambahulā ekaṃ sambahulānaṃ itthīnaṃ santikaṃ pesenti, vatthugaṇanāya saṅghādisesā. Sambahulā sambahule ekissā santikaṃ pesenti, vatthugaṇanāya saṅghādisesā. Sambahulā purisā sambahule bhikkhū sambahulānaṃ itthīnaṃ santikaṃ pesenti, vatthugaṇanāya saṅghādisesā. Esa nayo “ekā itthī ekaṃ bhikkhu”ntiādīsupi. Ettha ca sabhāgavibhāgatā nāma appamāṇaṃ, mātāpitunampi pañcasahadhammikānampi sañcarittakammaṃ karontassa āpattiyeva.

Puriso bhikkhuṃ āṇāpeti gaccha bhanteti catukkaṃ aṅgavasena āpattibheda dassanattaṃ vuttaṃ. Tassa pacchimapade antevāsī vīmaṃsitvā bahiddhā paccāharatīti āgantvā ācariyassa anārocatvā ettova gantvā tassa purisassa āroce. Āpatti ubhinnaṃ thullaccayassāti ācariyassa paṭiggahitattā ca vīmaṃsāpitattā ca dvīhaṅgehi thullaccayaṃ, antevāsikassa vīmaṃsitattā ca paccāhaṭattā ca dvīhaṅgehi thullaccayaṃ. Sesaṃ pākaṭameva.

339. Gacchanto sampādetīti paṭiggaṇhāti ceva vīmaṃsati ca. Āgacchanto viśaṃvādetīti na paccāharati. Gacchanto viśaṃvādetīti na paṭiggaṇhāti. Āgacchanto sampādetīti vīmaṃsati ceva paccāharati ca. Evaṃ ubhayattha dvīhaṅgehi thullaccayaṃ. Tatiyapade āpatti, catutthe anāpatti.

340. Anāpatti saṅghassa vā cetiyassa vā gilānassa vā karaṇīyena gacchati ummattakassa ādikammikassāti ettha bhikkhusaṅghassa uposathāgāraṃ vā kiñci vā vipakataṃ hoti. Tattha kārukānaṃ bhattavetanatthāya upāsako vā upāsikāya santikaṃ bhikkhuṃ paṇeṃyā, upāsikā vā upāsakassa, evarūpena saṅghassa karaṇīyena gacchantassa anāpatti. Cetiyakamme kayiramānēpi eseva nayo. Gilānassa bhesajjatthāyapi upāsakena vā upāsikāya santikaṃ upāsikāya vā upāsakassa santikaṃ pahitassa gacchato anāpatti. Ummattakaādikammikā vuttanayā eva.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ chasamuṭṭhānaṃ, sīsukkipanādinā kāyavikārena sāsanaṃ gahetvā gantvā hatthamuddāya vīmaṃsitvā puna āgantvā hatthamuddāya eva ārocentassa kāyato samuṭṭhāti. Āsanasālāya nisinnassa “itthannāmā āgamissati, tassā cittaṃ jāneyyāthā”ti kenaci vutte “sādhū”ti sampaṭicchitvā taṃ āgataṃ vatvā tassā gatāya puna tasmīṃ purise āgate ārocentassa vācato samuṭṭhāti. Vācāya “sādhū”ti sāsanaṃ gahetvā aññena karaṇīyena tassā gharaṃ gantvā aññattha vā gamanakāle taṃ disvā vacībhedenēva vīmaṃsitvā puna aññenēva karaṇīyena tato apakkamma kadācīdeva taṃ purisaṃ disvā ārocentassāpi vācatova samuṭṭhāti. Paṇṇattiṃ ajānantassa pana khīṇāsavassāpi kāyavācato samuṭṭhāti. Kathaṃ? Sace hissa mātāpitāro kujjhitvā alaṃvacanīyā honti, tañca bhikkhuṃ gharaṃ upagataṃ therapitā vadati “mātā te

tāta maṃ mahallakaṃ chaḍḍetvā ñātikulaṃ gatā, gaccha taṃ maṃ upaṭṭhātuṃ pesehī”ti. So ce gantvā taṃ vatvā puna pituno tassā āgamaṇaṃ vā anāgamaṇaṃ vā āroceti, saṅghādiseso. Imāni tīni acittakasamuṭṭhānāni.

Paṇṇattim paṇa jānitvā eteheva tīhi nayehi sañcarittaṃ samāpajjato kāyacittato vācācittato kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Imāni tīni paṇṇattijānanacittena sacittakasamuṭṭhānāni. Kiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, kusalādivasena cettha tīni cittāni, sukhādivasena tisso vedanāti.

341. Vinītavatthūsu ādito vatthupañcake paṭiggahitamattattā dukkaṭaṃ.

Kalahavatthusmiṃ sammodanīyaṃ akāsīti taṃ saññāpetvā puna gehagamanīyaṃ

Akāsi. Nālaṃvacanīyāti na pariccattāti attho. Yā hi yathā yathā yesu yesu janapadesu pariccattā pariccattāva hoti, bhariyābhāvaṃ atikkamati, ayaṃ “alaṃvacanīyā”ti vuccati. Esā paṇa na alaṃvacanīyā kenacideva kāraṇena kalaṃ katvā gatā, tenevettha bhagavā “anāpattī”ti āha. Yasmā paṇa kāyasamsagge yakkiyā thullaccayaṃ vuttaṃ, tasmā duṭṭhullādīsupi yakkipetiyo thullaccayavatthumevāti veditabbā. Aṭṭhakathāsu paṇetaṃ na vicāritaṃ. Sesā sabbattha uttānatthamevāti.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭīkārasikkhāpadavaṇṇanā

342. Tena samayenāti kuṭīkārasikkhāpadaṃ. Tattha āḷavakāti āḷaviraṭṭhe jātā dārakā āḷavakā nāma, te pabbajitakālepi “āḷavakā”tveva paññāyimsu. Te sandhāya vuttaṃ “āḷavakā bhikkhū”ti. Saññācīkāyoti sayāṃ yācitvā gahitūpakaraṇāyo. Kārāpentīti karontipi kārāpentipi, te kira sāsane vipassanādhurañca ganthadhurañcāti dvepi dhurāni chaḍḍetvā navakammameva dhuraṃ katvā paggaṇhiṃsu. Assāmīkāyoti anissarāyo, kāretā dāyakena virahitāyoti attho. Attuddesīkāyoti attānaṃ uddissa attano atthāya āraddhāyoti attho. Appamāṇīkāyoti “ettakena niṭṭhaṃ gacchissantī”ti evaṃ aparicchinnappamāṇāyo, vuddhippamāṇāyo vā mahantappamāṇāyoti attho.

Yācanā eva bahulā etesaṃ madaṃ aññaṃ kammanti yācanabahulā. Evaṃ viññattibahulā veditabbā. Atthato paṇettha nānākaraṇaṃ natthi, anekakkhattuṃ “purisaṃ detha, purisaṭṭhakaraṃ dethā”ti yācantānametaṃ adhivacanaṃ. Tattha mūlacchejjāya purisaṃ yācituṃ na vaṭṭati, sahāyatthāya kammakaraṇatthāya “purisaṃ dethā”ti yācituṃ vaṭṭati. Purisaṭṭhakaraṇi purisena kātappaṃ hatthakammaṃ vuccati, taṃ yācituṃ vaṭṭati. Hatthakammaṃ nāma kiñci vatthu na hoti, tasmā ṭhapetvā migaluddakamacchabandhakādīnaṃ sakakammaṃ avasesaṃ sabbāṃ kappiyaṃ. “Kiṃ, bhante, āgatattha kena kamma”nti pucchite vā apucchite vā yācituṃ vaṭṭati, viññattipaccayā doso natthi. Tasmā migaluddakādayo sakakammaṃ na yācitabbā, “hatthakammaṃ dethā”ti aniyametvāpi na yācitabbā; evaṃ yācitā hi te “sādhu, bhante”ti bhikkhū uyyojetvā migepi māretvā āhareyyuṃ. Niyametvā paṇa “vihāre kiñci kattappaṃ atthi, tattha hatthakammaṃ dethā”ti yācitabbā. Phālanaṅgalādīni upakaraṇāni gahetvā kasituṃ vā vapituṃ vā lāyituṃ vā gacchantāṃ sakiccapasutampi kassakaṃ vā aññaṃ vā kiñci hatthakammaṃ yācituṃ vaṭṭateva. Yo paṇa vighāsādo vā añño vā koci nikkammo niratthakakathaṃ kathento niddāyanto vā viharati, evarūpaṃ ayācitvāpi “ehi re idaṃ vā idaṃ vā karohī”ti yadicchakaṃ kārāpetuṃ vaṭṭati.

Hatthakammasa paṇa sabbakappiyabhāvadīpanatthaṃ imaṃ nayaṃ kathenti. Sace

hi bhikkhu pāsādaṃ kāretukāmo hoti, thambhatthāya pāsāṇakoṭṭakānaṃ gharaṃ gantvā vattabbaṃ “hatthakammaṃ laddhuṃ vaṭṭati upāsakā”ti. Kiṃ kātappaṃ, bhante,ti? Pāsāṇatthambhā uddharitvā dātabbāti. Sace te uddharitvā vā denti, uddharitvā nikkhitte attano thambhe vā denti, vaṭṭati. Athāpi vadanti - “amhākaṃ, bhante, hatthakammaṃ kātuṃ khaṇo natthi, aññaṃ uddharāpettha, tassa mūlaṃ dassāmā”ti uddharāpetvā “pāsāṇatthambhe uddhaṭamanussānaṃ mūlaṃ dethā”ti vattuṃ vaṭṭati. Etenevupāyena pāsādadārūnaṃ atthāya vaḍḍhakīnaṃ santikaṃ iṭṭhakatthāya iṭṭhakavaḍḍhakīnaṃ chadanatthāya gehacchādakānaṃ cittakammattāya cittakārānanti yena yena attho hoti, tassa tassa atthāya tesam tesam sippakārakānaṃ santikaṃ gantvā hatthakammaṃ yācituṃ vaṭṭati. Hatthakammayācanavasena ca mūlacchejjāya vā bhattavetanānuppadānena vā laddhampi sabbaṃ gahetuṃ vaṭṭati. Araññato āharāpentena ca sabbaṃ anajjhāvutthakaṃ āharāpetabbaṃ.

Na kevalaṇca pāsādaṃ kāretukāmena mañcapīṭhapattaparissāvanadhamakarakacīvarādīni kārāpetukāmenāpi dārulohasuttādīni labhitvā te te sippakārake upasaṅkamtivā vuttanayeneva hatthakammaṃ yācitabbaṃ. Hatthakammayācanavasena ca mūlacchejjāya vā bhattavetanānuppadānena vā laddhampi sabbaṃ gahetabbaṃ. Sace pana kātuṃ na icchanti, bhattavetanam paccāsīanti, akappiyakahāpaṇādi na dātabbaṃ. Bhikkhācāravattena taṇḍulādīni pariyesitvā dātuṃ vaṭṭati.

Hatthakammavasena pattam kāretvā tattheva pācetvā navapakkassa pattassa puñchanatelatthāya antogāmaṃ pavittḥena “bhikkhāya āgato”ti sallakkhetvā yāguyā vā bhatte vā ānīte hatthena patto pidhātabbo. Sace upāsikā “kiṃ, bhante”ti pucchati, “navapakko patto puñchanatelenā attho”ti vattabbaṃ. Sace sā “dehi, bhante”ti pattam gahetvā telenā puñchitvā yāguyā vā bhattassa vā pūretvā deti, viññatti nāma na hoti, gahetuṃ vaṭṭatīti.

Bhikkhū pageva piṇḍāya caritvā āsanasālaṃ gantvā āsanaṃ apassantā tiṭṭhanti. Tatra ce upāsakā bhikkhū ṭhite disvā sayameva āsanāni āharāpentī, nisīditvā gacchantehi āpucchitvā gantabbaṃ. Anāpucchā gatānampi naṭṭhaṃ gīvā na hoti, āpucchitvā gamanaṃ pana vattaṃ. Sace bhikkhūhi “āsanaṃ āharathā”ti vuttehi āhaṭāni honti, āpucchitvā gantabbaṃ. Anāpucchā gatānaṃ vattabhedo ca naṭṭhaṇca gīvātī. Attharaṇakojavādīsūpi eseva nayo.

Makkhikāyo bahukā honti, “makkhikābhījanaṃ āharathā”ti vattabbaṃ. Pucimandasākhādīni āharanti, kappiyaṃ kārāpetvā paṭiggahetabbāni. Āsanasālāya udakabhājanaṃ rittam hoti, “dhamakaraṇaṃ gaṇhā”ti na vattabbaṃ. Dhamakaraṇaṇhi rittabhājane pakkhipanto bhindeyya “nadiṃ vā taḷākaṃ vā gantvā pana udakaṃ āharā”ti vattuṃ vaṭṭati. “Gehato āharā”ti neva vattuṃ vaṭṭati, na āhaṭaṃ paribhuñjitabbaṃ. Āsanasālāyaṃ vā araṇṇake vā bhattakiccaṃ karontehe tatthajātaṃ anajjhāvutthakaṃ yaṃkiñci uttaribhaṅgārahaṃ pattam vā phalaṃ vā sace kiñci kammaṃ karontaṃ āharāpeti, hatthakammavasena āharāpetvā paribhuñjitum vaṭṭati. Alajjīhi pana bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā hatthakammaṃ na kāretabbaṃ. Ayaṃ tāva purisatthakare nayo.

Goṇaṃ pana aññātakaappavāritatṭhānato āharāpetum na vaṭṭati, āharāpentassa dukkaṭaṃ. Nātipavāritatṭhānatopi mūlacchejjāya yācituṃ na vaṭṭati, tāvakālikanayena sabbattha vaṭṭati. Evaṃ āharāpitaṇca goṇaṃ rakkhitvā jaggitvā

sāmikā paṭicchāpetabbā. Sacassa pādo vā siṅgaṃ vā bhijjati vā nassati vā sāmikā ce sampāṭicchanti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce sampāṭicchanti, gīvā hoti. Sace “tumhākaṃyeva demā”ti vadanti na sampāṭicchitabbaṃ. “Vihārassa demā”ti vutte pana “ārāmikānaṃ ācikkhatha jagganattāyā”ti vattabbaṃ.

“Sakaṃ dethā”tipi aññātakaappavārite vattum na vaṭṭati, viññattieva hoti dukkaṃ āpajjati. Nātipavāritatṭhāne pana vaṭṭati, tāvakālikaṃ vaṭṭati kammaṃ katvā puna dātabbaṃ. Sace nemiyādīni bhijjanti pākatikāni katvā dātabbaṃ. Naṭṭhe gīvā hoti. “Tumhākameva demā”ti vutte dārubaṇḍaṃ nāma sampāṭicchitum vaṭṭati. Esa nayo vāsipharasukuṭhārīkudālanikhādanesu. Valliādīsu ca parapariggahitesu. Garubhaṇḍappahonakesuyeva ca valliādīsu viññatti hoti, na tato oraṃ.

Anajjhāvutthakaṃ pana yaṃkiñci āharāpetum vaṭṭati. Rakkhitaḡopitaṭṭhāneyeva hi viññatti nāma vuccati. Sā dvīsu paccayesu sabbena sabbam na vaṭṭati, senāsanapaccaye pana “āhara dehī”ti viññattimattameva na vaṭṭati, parikathobhāsanimittakammāni vaṭṭanti. Tattha uposathāgāraṃ vā bhojanasālaṃ vā aññaṃ vā yaṃkiñci senāsaṇaṃ icchato “imasmiṃ vata okāse evarūpaṃ senāsaṇaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti vā “yutta”nti vā “anurūpa”nti vātiādīnā nayena vacanaṃ parikathā nāma. “Upāsakā tumhe kuhiṃ vasathā”ti? “Pāsāde, bhante”ti. “Kiṃ bhikkhūnaṃ pana upāsakā pāsādo na vaṭṭatī”ti evamādivacanaṃ obhāso nāma. Manusse disvā rajjuṃ pasāreti, khīle ākoṭāpeti. “Kiṃ idaṃ, bhante”ti vutte “idha āvāsaṃ karissāmā”ti evamādikaraṇaṃ pana nimittakammaṃ nāma. Gilānapaccaye pana viññattipi vaṭṭati, pageva parikathādīni.

Manussā upaddutā yācanāya upaddutā viññattiyāti tesaṃ bhikkhūnaṃ tāya yācanāya ca viññattiyā ca pīlītā. Ubbijjantipīti “kiṃ nu āharāpessanti”ti ubbegaṃ iñjanaṃ calanaṃ paṭilabhanti. Uttasantipīti ahiṃ viya disvā sahasā tasitvā ukkamanti. Palāyantipīti dūratova yena vā tena vā palāyanti. Aññenapi gacchantīti yaṃ maggaṃ paṭipannā taṃ pahāya nivattitvā vāmaṃ vā dakkhiṇaṃ vā gahetvā gacchanti, dvārampi thakenti.

344. Bhūtapubbaṃ bhikkhaveṭi iti bhagavā te bhikkhū garahitvā tadanurūpañca dhammiṃ kathaṃ katvā punapi viññattiyā dosaṃ pākaṃ kurumāno iminā “bhūtapubbaṃ bhikkhave”tiādīnā nayena tīṇi vatthūni dassesi. Tattha maṇikaṇṭhoti so kira nāgarājā sabbakāmadadaṃ mahaggaṃ maṇiṃ kaṇṭhe pilandhitvā carati, tasmā “maṇikaṇṭho” tveva paññāyittha. Uparimuddhani mahantaṃ phaṇaṃ karitvā atṭhāsīti so kira tesaṃ dvīnaṃ isīnaṃ kaniṭṭho isi mettāvihārī ahosi, tasmā nāgarājā nadito uttaritvā devavaṇṇaṃ nimminitvā tassa santike nisīditvā sammodanīyaṃ kathaṃ katvā taṃ devavaṇṇaṃ pahāya sakavaṇṇameva upagantvā taṃ isiṃ parikkhipitvā pasannākāraṃ karonto uparimuddhani mahantaṃ phaṇaṃ karitvā chattaṃ viya dhārayamāno muhuttaṃ ṭhatvā pakkamati, tena vuttaṃ “uparimuddhani mahantaṃ phaṇaṃ karitvā atṭhāsī”ti. Maṇimassa kaṇṭhe pilandhananti maṇiṃ assa kaṇṭhe pilandhitam, āmukkanti attho. Ekamantaṃ atṭhāsīti tena devavaṇṇena āgantvā tāpasena saddhiṃ sammodamāno ekasmiṃ padese atṭhāsī.

Mamannapānanti mama annañca pānañca. Vipulanti bahulaṃ. Uḷāranti paṇītaṃ. Atiyācakoṣīti ativiya yācako, asi punappunaṃ yācasīti vuttaṃ hoti. Susūti taruṇo, thāmasampanno yobbanappattapuriso. Sakkarā vuccati kāḷasilā, tattha dhoti asi

“sakkharadhoto nāmā”ti vuccati, sakkharadhoto pāṇimhi assāti sakkharadhotapāṇi, pāsāṇe dhotanisitakhaggahatthoti attho. Yathā so asihattho puriso tāseyya, evaṃ tāsesi maṃ selaṃ yācamāno, maṇiṃ yācantoti attho.

Na taṃ yāceti taṃ na yāceyya. Kataraṃ? Yassa piyaṃ jigīseti yaṃ assa sattassa piyanti jāneyya.

Kimaṅgaṃ pana manussabhūtānanti manussabhūtānaṃ amanāpāti kimevettha vattabbaṃ.

345. Sakuṇasaṅghassa saddena ubbāḷhoti so kira sakuṇasaṅgho paṭhamayāmañca pacchimayāmañca nirantaraṃ saddameva karoti, so bhikkhu tena saddena pīḷito hutvā bhagavato santikaṃ agamāsi. Tenāha - “yenāhaṃ tenupasaṅkamī”ti.

Kuto ca tvaṃ bhikkhu āgacchasīti ettha nisinno so bhikkhu na āgacchati vattamānasamīpe pana evaṃ vattuṃ labbhati. Tenāha - “kuto ca tvaṃ bhikkhu āgacchasī”ti, kuto āgatosīti attho. Tato ahaṃ bhagavā āgacchāmīti etthāpi so eva nayo. Ubbāḷhoti pīḷito, ukkaṇṭhāpito hutvāti attho.

So sakuṇasaṅgho “bhikkhu pattaṃ yācatī”ti ettha na te sakuṇā bhikkhuno vacanaṃ jānanti, bhagavā pana attano ānubhāvena yathā jānanti tathā akāsi.

346. Apāhaṃ te na jānāmīti api ahaṃ te jane “ke vā ime, kassa vā ime”ti na jānāmi. Saṅgamma yācantīti samāgantvā vaggavaggā hutvā yācanti. Yācako appiyo hotīti yo yāceti so appiyo hoti. Yācaṃ adadamappiyoti yācanti yācitaṃ vuccati, yācitamatthaṃ adadantopi appiyo hoti. Atha vā yācanti yācantassa, adadamappiyoti adento appiyo hoti. Mā me videssanā ahūti mā me appiyabhāvo ahu, ahaṃ vā tava, tvaṃ vā mama videsso appiyo mā ahosīti attho.

347. Dussaṃharānīti kasigorakkhādīhi upāyehi dukkhena saṃharaṇīyāni.

348-349. Saññācīkāya pana bhikkhunāti ettha saññācīkā nāma sayam pavattitayācanā vuccati, tasmā “saññācīkāyā”ti attano yācanāyāti vuttaṃ hoti, sayam yācitatehi upakaraṇehīti attho. Yasmā pana sā sayamyācitatehi kayiramānā sayam yācitvā kayiramānā hoti, tasmā taṃ atthapariyāyaṃ dassetuṃ “sayam yācitvā purisampī”ti evamassa padabhājanaṃ vuttaṃ.

Ullittāti antolittā. Avalittāti bahilittā. Ullittāvalittāti antarabāhiralittāti vuttaṃ hoti.

Kārayamānenāti imassa padabhājane “kārapentenā”ti ettakameva vattabbaṃ siyā, evaṃhi byañjanaṃ sameti. Yasmā pana saññācīkāya kuṭiṃ karontenāpi idha vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ, tasmā karonto vā hotu kārapento vā ubhopete “kārayamānenā”ti imināva padena saṅgahitāti etamatthaṃ dassetuṃ “karonto vā kārapento vā”ti vuttaṃ. Yadi pana karontena vā kārapentena vāti vadeyya, byañjanaṃ vilomitaṃ bhaveyya, na hi kārapento karonto nāma hoti, tasmā atthamattamevettha dassitanti veditabbaṃ.

Attuddesanti “mayhaṃ esā”ti evaṃ attā uddeso assāti attuddesā, taṃ attuddesaṃ. Yasmā pana yassā attā uddeso sā attano atthāya hoti, tasmā atthapariyāyaṃ dassento “attuddesanti attano atthāyā”ti āha. Pamāṇikā kāretabbāti pamāṇayuttā kāretabbā. Tatridaṃ pamāṇanti tassā kuṭiyā idaṃ pamāṇaṃ. Sugatavidatthiyāti sugatavidatthi nāma idāni majjhimassa purisassa tisso vidatthiyo vaḍḍhakīhatthena diyaḍḍho hattho hoti. Bāhirimena mānenāti kuṭiyā bahikuṭṭamānena dvādasa

vidatthiyo, minantena pana sabbapaṭhamam dinno mahāmatṭikapariyanto na gahetabbo. Thusapiṇḍapariyantena minitabbaṃ. Thusapiṇḍassaupari setakammaṃ abbohārikaṃ. Sace thusapiṇḍena anattiko mahāmatṭikāya eva niṭṭhāpeti, mahāmatṭikāva paricchedo.

Tiriyanti vitthārato. Sattāti satta sugatavidatthiyo. Antarāti imassa pana ayaṃ niddeso, “abbhantarimena mānenā”ti, kuṭṭassa bahi antaṃ aggahetvā abbhantarimena antena miniyamāne tiriyaṃ satta sugatavidatthiyo pamāṇanti vuttaṃ hoti.

Yo pana lesaṃ oḍḍento yathāvuttappamāṇameva karissāmīti dīghato ekādasa vidatthiyo tiriyaṃ aṭṭha vidatthiyo, dīghato vā terasa vidatthiyo tiriyaṃ cha vidatthiyo kareyya, na vaṭṭati. Ekato bhāgena atikkantampi hi pamāṇam atikkantameva hoti. Tiṭṭhatu vidatthi, kesaggamattampi dīghato vā hāpetvā tiriyaṃ tiriyaṃ vā hāpetvā dīgham vaḍḍhetum na vaṭṭati, ko pana vādo ubhato vaḍḍhane? Vuttañhetam - “āyāmato vā vitthārato vā antamaso kesaggamattampi atikkamitvā karoti vā kārāpeti vā payoge dukkaṭa”ntiādi. Yathāvuttappamāṇā eva pana vaṭṭati. Yā pana dīghato saṭṭhihatthāpi hoti tiriyaṃ tihatthā vā ūnakacatuhatthā vā yattha pamāṇayutto mañco ito cito ca na parivattati, ayaṃ kuṭṭi saṅkhyam na gacchati, tasmā ayampi vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ pana pacchimakoṭiyā catuhatthavithārā vuttā, tato heṭṭhā akuṭi. Pamāṇikāpi pana adesitavatthukā vā sārāmbhā vā aparikkamanā vā na vaṭṭati. Pamāṇikā desitavatthukā anārambhā saparikkamanāva vaṭṭati. Pamāṇato ūnatarampi catuhattham pañcāhatthampi karontena desitavatthukāva kāretabbā. Pamāṇātikkantañca pana karonto lepapariyosāne garukaṃ āpattiṃ āpajjati.

Tattha lepo ca alepo ca lepokāso ca alepokāso ca veditabbo. Seyyathidaṃ - lepoti dve lepā - matṭikālepo ca sudhālepo ca. Ṭhapetvā pana ime dve lepe avaseso bhasmagomayādibhedo lepo, alepo. Sacepi kalalalepo hoti, alapo eva. Lepokāsoti bhittiyo ceva chadanañca, ṭhapetvā pana bhitticchadane avaseso thambhatulāpiṭṭhasaṅghāṭavātapānadhūmacchiddādi alepāraho okāso sabbopi alepokāsoti veditabbo.

Bhikkhū abhinetaṭṭā vatthudesanāyāti yasmiṃ ṭhāne kuṭṭi kāretukāmo hoti, tattha vatthudesanattāya bhikkhū netabbā. Tena kuṭṭikāra kenātiādi pana yena vidhinā te bhikkhū abhinetaṭṭā, tassa dassanattam vuttaṃ. Tattha kuṭṭivatthum sodhetvāti na visamaṃ araṇṇam bhikkhū gahetvā gantabbaṃ, kuṭṭivatthum pana paṭhamameva sodhetvā samatalam sīmamaṇḍalasadisamaṃ katvā pacchā saṅgham upasaṅkamitvā yācitvā netabbāti dasseti. Evamassa vacanīyoti saṅgho evaṃ vattabbo assa. Parato pana “dutiyaṃpi yācitabbā”ti bhikkhū sandhāya bahuvacanaṃ vuttaṃ. No ce sabbo saṅgho ussahatīti sace sabbo saṅgho na icchati, sajjhāyamanasikārādīsu uyyuttā te te bhikkhū honti. Sārāmbham anārambhanti saupaddavaṃ anupaddavaṃ. Saparikkamanaṃ aparikkamananti saupacāraṃ anupacāraṃ.

Pattakallanti patto kālo imassa olokanassāti pattakālam, pattakārameva pattakallam. Idañca vatthumolokanattāya sammutikammaṃ anusāvanāyena oloketvāpi kātuṃ vaṭṭati. Parato pana vatthudesanākammaṃ yathāvuttāya eva ñattiyā ca anusāvanāya ca kātabbaṃ, oloketvā kātuṃ na vaṭṭati.

353. Kipillikānanti rattakāḷapiṇḍalādhedānaṃ yāsaṃ kāsāñci kipillikānaṃ. Kipillakānantipi pāṭho. Āsayoti nibaddhavasanaṭṭhānaṃ, yathā ca kipillikānaṃ evaṃ

upacikādīnampi nibaddhavasanaṭṭhānaṃyeva āsayo veditabbo. Yattha pana te gocarattāya āgantvā gacchanti, sabbesampi tādiso sañcaraṇappadeso avārito, tasmā tattha apānetvā sodhetvā kātuṃ vaṭṭati. Imāni tāva cha ṭhānānisattānuddayaṃ paṭikkhittāni.

Hatthīnaṃ vāti hatthīnaṃ pana nibaddhavasanaṭṭhānampi nibaddhagocaraṭṭhānampi na vaṭṭati, sīhādīnaṃ āsayo ca gocarāya pakkamantānaṃ nibaddhagamanamaggo ca na vaṭṭati. Etesaṃ gocarabhūmi na gahitā. Yesaṃ kesañcīti aññesampi vālānaṃ tiracchānagatānaṃ. Imāni satta ṭhānāni sappāṭibhayāni bhikkhūnaṃ ārogyatthāya paṭikkhittāni. Sesāni nānūpaddavehi saupaddavāni. Tattha pubbaṇṇanissitanti pubbaṇṇaṃ nissitaṃ sattannaṃ dhaññānaṃ viruhanakakhettsāmantā ṭhitaṃ. Eseva nayo aparāṇṇanissitādīsipi. Ettha pana abbhāghātanti kāraṇāgharaṃ verigharaṃ, corānaṃ māraṇatthāya katanti kurundiādīsu.

Āghātananti dhammagandhikā vuccati. Susānanti mahāsusānaṃ. Saṃsaraṇanti anibbijjhagamanīyo gatapaccāgatamaggo vuccati. Sesāṃ uttānameva.

Na sakkā hoti yathāyuttena sakaṭenāti dvīhi balibaddehi yuttena sakaṭena ekaṃ cakkaṃ nibbodaḥapātanaṭṭhāne ekaṃ bahi katvā āvijjituṃ na sakkā hoti. Kurundiyaṃ pana “catūhi yuttenā”ti vuttaṃ. Samantā nisseṇiyā anuparigantuntī nisseṇiyaṃ ṭhatvā gehaṃ chādentehi na sakkā hoti samantā nisseṇiyā āvijjituṃ. Iti evarūpe sārāmbhe ca aparikkamane ca ṭhāne na kāretabbā. Anārāmbhe pana saparikkamane kāretabbā, taṃ vuttapaṭipakkhanayena pāliyaṃ āgatameva.

Puna saññācīkā nāmāti evamādi “sārāmbhe ce bhikkhu vatthusmiṃ aparikkamane saññācīkāya kuṭiṃ kāreyyā”ti evaṃ vuttasāmyācīkādīnaṃ atthappakāsanatthaṃ vuttaṃ.

Payoge dukkaṭanti evaṃ adesitavatthukaṃ vā pamāṇātikkantaṃ vā kuṭiṃ kāressāmīti araññato rukkhā haraṇatthāya vāsiṃ vā pharasaṃ vā niseti dukkaṭaṃ, araññaṃ pavisati dukkaṭaṃ, tattha allatīnāni chindati dukkaṭena saddhiṃ pācittiyaṃ, sukkhāni chindati dukkaṭaṃ. Rukkhesupi eseva nayo. Bhūmiṃ sodheti khaṇati, paṃsaṃ uddharati, cināti; evaṃ yāva pācīraṃ bandhati tāva pubbaṇṇapayogo nāma hoti. Tasmīṃ pubbaṇṇapayoge sabbattha pācittiyaṭṭhāne dukkaṭena saddhiṃ pācittiyaṃ, dukkaṭatṭhāne dukkaṭaṃ, tato paṭṭhāya saḥapayogo nāma. Tattha thambhehi kātabbāya thambhaṃ ussāpeti, dukkaṭaṃ. Itṭhakāhi cinitabbāya itṭhakaṃ ācināti, dukkaṭaṃ. Evaṃ yaṃ yaṃ upakaraṇaṃ yojeti, sabbattha payoge payoge dukkaṭaṃ. Tacchantassa hatthavāre hatthavāre tadatthāya gacchantassa pade pade dukkaṭaṃ. Evaṃ kataṃ pana dārukuṭṭikaṃ vā itṭhakakuṭṭikaṃ vā silākuṭṭikaṃ vā antamaso paṇṇasālampi sabhitticchadanaṃ limpissāmīti sudhāya vā mattikāya vā limpantassa payoge payoge yāva thullaccayaṃ na hoti, tāva dukkaṭaṃ. Etaṃ pana dukkaṭaṃ mahālepeneva vaṭṭati, setarattavaṇṇakaraṇe vā cittaḥkamma vā anāpatti.

Ekaṃ piṇḍaṃ anāgateti yo sabbapacchimo eko lepapiṇḍo, taṃ ekaṃ piṇḍaṃ asaṃpatte kuṭiḥkamma. Idaṃ vuttaṃ hoti, idāni dvīhi piṇḍehi niṭṭhānaṃ gamissatīti tesu paṭhamapiṇḍadāne thullaccayaṃti.

Tasmīṃ piṇḍe āgateti yaṃ ekaṃ piṇḍaṃ anāgate kuṭiḥkamma thullaccayaṃ hoti, tasmīṃ avasānapiṇḍe āgate dinne ṭhapite lepassa ghaṭitattā āpatti saṅghādisesassa. Evaṃ lempantassa ca antolepe vā antolepena saddhiṃ bhittiñca chadanañca ekābaddhaṃ katvā ghaṭite bahilepe vā bahilepena saddhiṃ ghaṭite saṅghādiseso.

Sace pana dvārabaddham vā vātapānam vā aṭṭhapetvāva mattikāya limpati, tasmiñca tassokāsaṃ puna vaḍḍhetvā vā avaḍḍhetvā vā ṭhapite lepo na ghaṭiyati rakkhati tāva, puna limpantassa pana ghaṭitamatte saṅghādiseso. Sace taṃ ṭhapiyamānaṃ paṭhamam dinnalepena saddhiṃ nirantameva hutvā tiṭṭhati, paṭhamameva saṅghādiseso. Upacikāmocanattam aṭṭhaṅgulamattena appattacchadanam katvā bhittiṃ limpati, anāpatti. Upacikāmocanattameva heṭṭhā pāsāṇakuṭṭam katvā taṃ alimpitvā upari limpati, lepo na ghaṭiyati nāma, anāpattiyeva.

Itṭhakakuṭṭikāya itṭhakāhiyeva vātapāne ca dhūmanettāni ca karoti, lepaghaṭaneneva āpatti. Paṇṇasālam limpati, lepaghaṭaneneva āpatti. Tattha ālokatthāya aṭṭhaṅgulamattaṃ ṭhapetvā limpati, lepo na ghaṭiyati nāma, anāpattiyeva. Sace “vātapānam laddhā ettha ṭhapessāmī”ti karoti, vātapāne ṭhapite lepaghaṭanena āpatti. Sace mattikāya kuṭṭam karoti, chadanalepena saddhiṃ ghaṭane āpatti. Eko ekapiṇḍāvasesam katvā ṭhabeti, añño taṃ disvā “dukkataṃ ida”nti vattasīsena limpati ubhinnaṃpi anāpatti.

354. Bhikkhu kuṭiṃ karotīti evamādīni chatṭimsa catukkāni āpattibhedadassanattam vuttāni, tattha sārambhāya dukkaṭam, aparikkamanāya dukkaṭam, pamāṇātikkantāya saṅghādiseso, adesitavatthukāya saṅghādiseso, etesaṃ vasena vomissakāpattiyo veditabbā.

355. Āpatti dvinnam saṅghādisesena dvinnam dukkaṭānantīdīsū ca dvīhi saṅghādisesehi saddhiṃ dvinnam dukkaṭānantīdīnā nayena attho veditabbo.

361. So ce vippakate āgacchatītiādīsū pana ayam atthavinicchayo. Soti samādisitvā pakkantabhikkhu. Vippakateti anīṭṭhite kuṭikamme. Aññassa vā dātabbāti aññassa puggalassa vā saṅghassa vā cajitvā dātabbā. Bhinditvā vā puna katabbāti kittakena bhinnā hoti, sace thambhā bhūmiyam nikhātā, uddharitabbā. Sace pāsāṇānam upari ṭhapitā, apanetabbā. Itṭhakacitāya yāva maṅgaliṭṭhakā tāva kuṭṭā apacinitabbā. Saṅkhepato bhūmisamaṃ katvā vināsītā bhinnā hoti, bhūmito upari caturaṅgulamattepi ṭhite abhinnāva. Sesam sabbacatukkesu pākaṭameva. Na hettha aññaṃ kiñci atthi, yaṃ pāḷianusāreneva dubbīñṇeyyam siyā.

363. Attanā vippakatantiādīsū pana attanā āraddham kuṭiṃ. Attanā pariyosāpetīti mahāmattikāya vā thusamattikāya vā yāya kataṃ pariyosītabhāvaṃ pāpetukāmo hoti, tāya avasānapīṇḍam dento pariyosāpeti.

Parehi pariyosāpetīti attanova atthāya parehi pariyosāpeti. Attanā vā hi vippakatā hotu parehi vā ubhayehi vā, taṃ ce attano atthāya attanā vā pariyosāpeti, parehi vā pariyosāpeti, attanā ca parehi cāti yuganaddham vā pariyosāpeti, saṅghādisesoyevāti ayamettha vinicchayo.

Kurundiyampana vuttam - “dve tayo bhikkhū ‘ekato vasissāmā’ti karonti, rakkhati tāva, avibhattatā anāpatti. ‘Idam ṭhānam tava, idam mamā’ti vibhajitvā karonti āpatti. Sāmaṇero ca bhikkhu ca ekato karonti, yāva avibhattā tāva rakkhati. Purimanayena vibhajitvā karonti, bhikkhussa āpattī”ti.

364. Anāpatti leṇetiādīsū leṇam mahantampi karontassa anāpatti. Na hettha lepo ghaṭiyati. Guhampi itṭhakāguham vā silāguham vā dāruguham vā bhūmiguham vā mahantampi karontassa anāpatti.

Tiṇakuṭikāyāti sattabhūmikopi pāsādo tiṇapaṇṇacchadano “tiṇakuṭikā”ti vuccati. Aṭṭhakathāsu pana kukkuṭacchikagehanti chadanam daṇḍakehi jālabaddham katvā tiṇehi vā paṇṇehi vā chāditakuṭikāva vuttā, tattha anāpatti. Mahantampi tiṇacchadanageham kātuṃ vaṭṭati, ullittādi bhāvo eva hi kuṭiyā lakkhaṇam, so ca chadanameva sandhāya vuttoti veditabbo. Caṅkamanasālāyam tiṇacūṇṇam paripatati “anujānāmi, bhikkhave, ogumphetvā ullittāvalittam kātu”ntiādini cettha sādhaṇāni, tasmā ubhato pakkham vā kūṭabaddham vā vaṭṭam vā caturassam vā yam “imaṃ etassa gehassa chadana”nti chadanasaṅkhepena kaṭam hoti, tassa bhittilepena saddhiṃ lepe ghaṭṭe āpatti. Sace pana ullittāvalittacchadanassa gehassa leparakkhaṇattham upari tiṇena chādenti, ettāvatā tiṇakuṭi nāma na hoti. Kiṃ panettha adesitavatthukappamāṇātikantapaccayāva anāpatti, udāhu sārambhaaparikkamanapaccayāpīti sabbatthāpi anāpatti. Tathā hi tādisam kuṭiṃ sandhāya parivāre vuttam -

“Bhikkhu saññācīkāya kuṭiṃ karoti;
Adesitavatthukam pamāṇātikantam;
Sārambham aparikkamanam anāpatti;
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti.

Aññassatthāyāti kuṭilakkhaṇappattampi kuṭiṃ aññassa upajjhāyassa vā ācariyassa vā saṅghassa vā atthāya karontassa anāpatti. Yam pana “āpatti kārūkānam tiṇṇam dukkaṭāna”ntiādi pāliyam vuttam, tam yathāsamādiṭṭhāya akaraṇapaccayā vuttam.

Vāsāgāram ṭhapetvā sabbatthāti attano vasanatthāya agāram ṭhapetvā aññam uposathāgāram vā jantāgharam vā bhojanasālā vā aggisālā vā bhavissatīti kareti, sabbattha anāpatti. Sacepissa hoti “uposathāgāraṇca bhavissati, ahaṇca vasissāmi jantāgharaṇca bhojanasālā ca aggisālā ca bhavissati, ahaṇca vasissāmi”ti kārītepi ānāpattiyeva. Mahāpaccariyam pana “anāpatti”ti vatvā “attano vāsāgāratthāya karontasseva āpatti”ti vuttam. Ummattakassa ādikammikānaṇca ālavakānam bhikkhūnam anāpatti.

Samuṭṭhānādīsu chasamuṭṭhānam kiriyaṇca kiriyākiriyaṇca, idaṇhi vatthum desāpetvā pamāṇātikantam karoto kiriyato samuṭṭhāti, vatthum adesāpetvā karoto kiriyākiriyaṇca, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, ticittam, tivedananti.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā

365. Tena samayenāti vihārakārasikkhāpadaṃ. Tattha kosambiyanti evaṃnāmake nagare. Ghositārāmeti ghositassa ārāme. Ghositanāmakena kira seṭṭhinā so kārīto, tasmā “ghositārāmo”ti vuccati. Channassāti bodhisattakāle upaṭṭhākachannassa. Vihāravatthum, bhante, jānāhīti vihārassa patiṭṭhānatthānam, bhante, jānāhi. Ettha ca vihāroti na sakalavihāro, eko āvāso, tenevāha - “ayyassa vihāram kārāpessāmi”ti.

Cetiyarukkanti ettha cittīkatatthēna cetiyam, pūjārahānam devaṭṭhānānametaṃ adhivacanam, “cetiya”nti sammataṃ rukkham cetiyarukkham. Gāmena pūjitam gāmassa vā pūjitanti gāmapūjitam. Eeva nayo sesapadesupi. Apicettha janapadoti ekassa rañño rajje ekeko koṭṭhāso. Raṭṭhanti sakalarajjam veditabbam,

sakalarajjampi hi kadāci kadāci tassa rukkhassa pūjaṃ karoti, tena vuttaṃ “raṭṭhapūjita”nti. Ekindriyanti kāyindriyaṃ sandhāya vadanti. Jīvasaññinoti sattasaññino.

366. Mahallakanti sassāmikabhāvena saṃyācikaḷaṭṭha mahantabhāvo etassa atthi mahallako. Yasmā vā vatthum desāpetvā pamāṇātikkaṃenapi kātum vaṭṭati, tasmā pamāṇamahantatāyapi mahallako, taṃ mahallakaṃ. Yasmā panassa taṃ pamāṇamahattaṃ sassāmikattāva labbhati, tasmā tadatthadassanattaṃ “mahallako nāma vihāro sassāmiko vuccati”ti padabhājanaṃ vuttaṃ. Sesam sabbam kuṭṭikārasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ saddhiṃ samuṭṭhānādīhi. Sassāmikabhāvamattameva hi ettha kiriyato samuṭṭhānābhāvo pamāṇaniyamābhāvo ca viseso, pamāṇaniyamābhāvā ca catukkapārihāṇi.

Vihāraḷasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhamaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

380. Tena samayena buddho bhagavāti duṭṭhadosasikkhāpadaṃ. Tattha veḷuvane kalandakanivāpeti veḷuvananti tassa uyyānassa nāmaṃ, taṃ kira veḷuhi ca parikkhittaṃ ahosi aṭṭhārasahatthena ca pākārena gopuraṭṭālakayuttaṃ nīlobhāsaṃ manoramaṃ tena “veḷuvana”nti vuccati, kalandakānañcettha nivāpaṃ adamsu tena “kalandakanivāpa”ti vuccati.

Pubbe kira aññataro rājā tattha uyyānakīḷanattaṃ āgato, surāmadena matto divāseyyaṃ supi, pariṇopissa sutto rājāti pupphaphalādīhi palobhiyamāno ito cito ca pakkami. Atha surāgandhena aññatarasmā susirarukkā kaṇhasappo nikkhamitvā rañño abhimukho āgacchati, taṃ disvā rukkhadevatā “rañño jīvitaṃ dassāmī”ti kālakavesena āgantvā kaṇṇamūle saddamakāsi, rājā paṭibujjhi, kaṇhasappo nivatto, so taṃ disvā “imāya kālākāya mama jīvitaṃ dinna”nti kālākānaṃ tattha nivāpaṃ paṭṭhapesi, abhayaghosanañca ghosāpesi, tasmā taṃ tatopabhūti kalandakanivāpanti saṅkhyāṃ gataṃ. Kalandakāti hi kālākānaṃ etaṃ nāmaṃ.

Dabboti tassa therassa nāmaṃ. Mallaputtoti mallarājassa putto. Jātiyā sattavassena arahattaṃ sacchikatanti therō kira sattavassikova saṃvegaṃ labhitvā pabbajito khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇīti veditabbo. Yaṃkiñci sāvakena pattaḷbaṃ sabbam tena anuppattanti sāvakena pattaḷbaṃ nāma tisso vijjā, catasso paṭisambhidā, cha abhiññā, nava lokuttaradhammāti idaṃ guṇajātaṃ, taṃ sabbam tena anuppattaṃ hoti. Natthi cassa kiñci uttari karaṇīyanti catūsu saccesu, catūhi maggehi, soḷasavidhassa kiccassa katattā idānissa kiñci uttari karaṇīyaṃ natthi. Katassa vā paticayoti tasseva katassa kiccassa puna vaḍḍhanampi natthi, dhotassa viya vatthassa paṭidhovaṇaṃ pisitassa viya gandhassa paṭipisanaṃ, pupphitassa viya ca pupphassa paṭipupphananti. Rahogatassāti rahasi gatassa. Paṭisallīnassāti tato tato paṭikkamitvā sallīnassa, ekībhāvaṃ gatassāti vuttaṃ hoti.

Atha kho āyasmato dabbassa mallaputtassa etadahosi - “yannūnāhaṃ saṅghassa senāsanañca paññapeyyaṃ bhaddhāni ca uddiseyya”nti therō kira attano katakiccabhāvaṃ disvā “ahaṃ imaṃ antimasarīraṃ dhāremi, tañca kho vātamukhe ṭhita padīpo viya aniccatāmukhe ṭhitaṃ, nacirasseva nibbāyanadhammaṃ yāva na nibbāyati tāva kinu kho ahaṃ saṅghassa veyyāvaccaṃ kareyya”nti cintento iti paṭisañcikkhati - “tiraṭṭhesu bahū kulaputtā bhagavantaṃ adisvāva pabbajanti, te bhagavantaṃ ‘passissāma ceva vandissāma cā’ti dūratopi āgacchanti, tatra yesaṃ

senāsanam nappahoti, te silāpaṭṭakepi seyyam kappenti. Pahomi kho panāham attano ānubhāvena tesam kulaputtānam icchāvasena pāsādavihāraaḍḍhayogādāni mañcapīṭhakattharaṇādāni ca senāsenāni nimminivā dātum. Punadivase cettha ekacce ativiya kilantarūpā honti, te gāravena bhikkhūnam purato ṭhatvā bhattānipi na uddisāpenti, aham kho pana nesam bhattānipi uddisitum pahomī”ti. Iti paṭisañcikkhantassa “atha kho āyasmato dabbassa mallaputtassa etadahosi - ‘yannūnāham saṅghassa senāsanañca paññapeyyam bhattāni ca uddiseyya”nti.

Nanu ca imāni dve ṭhānāni bhassārāmatādimanuyuttassa yuttāni, ayañca khīṇāsavo nippapañcārāmo, imassa kasmā imāni paṭibhaṃsūti? Pubbapatthanāya coditattā. Sabbabuddhānam kira imaṃ ṭhānantaram pattā sāvaka hontiyeva. Ayañca padumuttarassa bhagavato kāle aññatarasmim kule paccājāto imaṃ ṭhānantaram pattassa bhikkhuno ānubhāvam disvā aṭṭhasaṭṭhiyā bhikkhusatasahassemi saddhim bhagavantam satta divasāni nimantetvā mahādānam datvā pādamūle nipajjitvā “anāgate tumhādisassa buddhassa uppannakāle ahampi itthannāmo tumhākam sāvako viya senāsanapaññāpako ca bhattuddesako ca assa”nti patthanam akāsi. Bhagavā anāgataṃsaññaṃ pesetvā addasa, disvā ca ito kappasatasahasassa accayena gotamo nāma buddho uppajjissati, tadā tvaṃ dabbo nāma mallaputto hutvā jātiyā sattavasso nikkhamma pabbajitvā arahattaṃ sacchikarissasi, imañca ṭhānantaram lacchasi”ti byākāsi. So tatopabhuti dānasīlādāni pūrayamāno devamanussasampattiṃ anubhavitvā amhākam bhagavato kāle tena bhagavatā byākatasadisameva arahattaṃ sacchākāsi. Athassa rahogatassa “kinnu kho aham saṅghassa veyyāvaccam kareyya”nti cintayato tāya pubbapatthanāya coditattā imāni dve ṭhānāni paṭibhaṃsūti.

Athassa etadahosi - “aham kho anissarosmi attani, satthārā saddhim ekaṭṭhāne vasāmi, sace maṃ bhagavā anujānissati, imāni dve ṭhānāni samādiyissāmī”ti bhagavato santikam agamāsi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā dabbo mallaputto...pe... bhattāni ca uddisitu”nti. Atha naṃ bhagavā “sādhū sādhū dabbā”ti sampahamsetvā yasmā arahati evarūpo agatigamanaparibāhiro bhikkhu imāni dve ṭhānāni vicāretum, tasmā “tena hi tvaṃ dabba saṅghassa senāsanañca paññapehi bhattāni ca uddisā”ti āha. Bhagavato paccassosīti bhagavato vacanam patiassosi abhimukho assosi, sampaṭicchīti vuttaṃ hoti.

Paṭhamam dabbo yācītabboti kasmā bhagavā yācāpeti? Garahamocanattaṃ. Passati hi bhagavā “anāgate dabbassa imaṃ ṭhānam nissāya mettiyabhumajakānam vasena mahāupaddavo uppajjissati, tatra keci garahissanti ‘ayaṃ tuṇhībhūto attano kammaṃ akatvā kasmā īdisaṃ ṭhānam vicāretī”ti. Tato aññe vakkhanti ‘ko imassa doso eteheva yācitvā ṭhapito’ti evaṃ garahato muccissatī”ti. Evaṃ garahamocanattaṃ yācāpetvāpi puna yasmā asammate bhikkhusmim saṅghamajjhe kiñci kathayamāne khiyyanadhammo uppajjati “ayaṃ kasmā saṅghamajjhe uccāsaddam karoti, issariyam dassetī”ti. Sammate pana kathente “māyasmanto kiñci avacuttha, sammato ayaṃ, kathetu yathāsukha”nti vattāro bhavanti. Asammatañca abhūtena abbhācikkhantassa lahukā āpatti hoti dukkaṭamattā. Sammataṃ pana abbhācikkhato garukatarā pācittiyāpatti hoti. Atha sammato bhikkhu āpattiyā garukabhāvena verīhipi duppadhamsiyataro hoti, tasmā taṃ āyasmantaṃ sammannāpetum “byattena bhikkhunā”tiādimāha. Kiṃ pana dve sammutiyo ekassa dātum vaṭṭantīti? Na kevalam dve, sace pahoti, terasāpi dātum vaṭṭanti. Appahontānam pana ekāpi dvinnam vā tiṇṇam vā dātum vaṭṭati.

382. Sabhāgānanti guṇasabhāgānaṃ, na mittasanthavasabhāgānaṃ. Tenevāha “ye te bhikkhū suttantikā tesam ekajjha”ntiādi. Yāvatikā hi suttantikā honti, te uccinitvā ekato tesam anurūpameva senāsanam paññapeti; evaṃ sesānaṃ. Kāyadaḥhībahulāti kāyassa daḥhībāvakaraṇabahulā, kāyaposanabahulāti attho. Imāyapime āyasmanto ratiyāti imāya saggamaggassa tiracchānabhūtāya tiracchānakathāratiyā. Acchissantīti viharissanti.

Tejodhātum samāpajjitvā tenevālokenāti tejokasiṇacatutthajjhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya abhiññāṇaṇena aṅgulijalanam adhiṭṭhāya teneva tejodhātusamāpattijanitena aṅgulijālālokenāti attho. Ayaṃ pana therassa ānubhāvo nacirasseva sakalajambudīpe pākaṭo ahosi, taṃ sutvā iddhipāṭihāriyaṃ daṭṭhukāmā apisu bhikkhū sañcicca vikāle āgacchanti. Te sañcicca dūre apadisanti jānantāva dūre apadisanti. Kathaṃ? “Amhākaṃ āvuso dabba gijjhakūṭe”ti iminā nayena.

Aṅguliyaṃ jalamānāya purato purato gacchatīti sace eko bhikkhu hoti, sayameva gacchati. Sace bahū honti, bahū attabhāve nimmināti. Sabbe attanā sadisā eva senāsanam paññapenti.

Ayaṃ mañcotiādīsu pana there “ayaṃ mañco”ti vadante nimmitāpi attano attano gatagataṭṭhāne “ayaṃ mañco”ti vadanti; evaṃ sabbapadesu. Ayañhi nimmitānaṃ dhammatā -

“Ekasmiṃ bhāsamānasmiṃ, sabbe bhāsanti nimmitā;
Ekasmiṃ tuṇhimāsīne, sabbe tuṇhī bhavanti te”ti.

Yasmiṃ pana vihāre mañcapīṭhādīni na paripūranti, tasmīṃ attano ānubhāvena pūrenti. Tena nimmitānaṃ avatthukavacanaṃ na hoti.

Senāsanam paññapetvā punadeva veḷuvanaṃ paccāgacchatīti tehi saddhiṃ janapadakatham kathento na nisīdati, attano vasanaṭṭhānameva paccāgacchati.

383. Mettiyabhūmajakāti mettiyo ceva bhūmajako ca, chabbaggiyānaṃ aggapurisā ete. Lāmakāni ca bhattānīti senāsanāni tāva navakānaṃ lāmakāni pāpuṇantīti anacchariyametaṃ. Bhattāni pana salākāyo pacchiyaṃ vā cīvarabhoge vā pakkhipitvā āloṭetvā ekamekaṃ uddharitvā paññāpenti, tānīpi tesam mandapuṇatāya lāmakāni sabbapacchimāneva pāpuṇanti. Yampi ekacārikabhattaṃ hoti, tampi etesaṃ pattadivase lāmaṃ vā hoti, ete vā disvāva paṇītaṃ adatvā lāmakameva denti.

Abhisāṅkhārikanti nānāsambhārehi abhisāṅkharitvā kataṃ susajjitaṃ, susampāditanti attho. Kaṇājakanti sakuṇḍakabhattaṃ. Bilaṅgadutiyaṃ kaṇḍikadutiyaṃ.

Kalyāṇabhattikoti kalyāṇaṃ sundaraṃ ativiya paṇītaṃ bhattamassāti kalyāṇabhattiko, paṇītaḍāyakattā bhatteneva paññāto. Catukkabhattaṃ detīti cattāri bhattāni deti, taddhitavohārena pana “catukkabhatta”nti vuttaṃ. Upatiṭṭhitvā parivisatīti sabbakammante vissajjetvā mahantaṃ pūjāsakkāraṃ katvā samīpe ṭhatvā parivisati. Odanena pucchantīti odanahatthā upasaṅkamitvā “kiṃ bhante odanaṃ demā”ti pucchanti, evaṃ karaṇattheyeva karaṇavacanaṃ hoti. Esa nayo sūpādisu.

Svātanāyāti sve bhavo bhattaparibhogo svātano tassatthāya, svātanāya sve kattabbassa bhattaparibhogassatthāyāti vuttaṃ hoti. Uddiṭṭhaṃ hotīti pāpetvā dinnaṃ hoti. Mettiyabhūmajakānaṃ kho gahapatīti idaṃ thero asamannāharitvā āha.

Evambalavatī hi tesam mandapuññatā, yaṃ sativapullappattānampi asamannāhāro hoti. Ye jeti ettha jeti dāsīṃ ālapati.

Hiyyo kho āvuso amhākanti rattiṃ sammantayamānā atītaṃ divasabhāgaṃ sandhāya “hiyyo”ti vadanti. Na cittarūpanti na cittānurūpaṃ, yathā pubbe yattakaṃ icchanti, tattakaṃ supanti, na evaṃ supimsu, appakameva supimsūti vuttaṃ hoti.

Bahārāmakotṭhaketi veḷuvanavihārassa bahidvārakotṭhake. Pattakkhandhāti patitakkhandhā khandhaṭṭhikaṃ nāmetvā nisinnā. Pajjhāyantāti padhūpāyantā.

Yato nivātaṃ tato savātanti yattha nivātaṃ appakopi vāto natthi, tattha mahāvāto utṭhitoti adhippāyo. Udakaṃ maññe ādittanti udakaṃ viya ādittaṃ.

384. Sarasi tvaṃ dabba evarūpaṃ kattāti tvaṃ dabba evarūpaṃ kattā sarasi. Atha vā sarasi tvaṃ dabba evarūpaṃ yathāyaṃ bhikkhunī āha, kattā dhāsi evarūpaṃ, yathāyaṃ bhikkhunī āhāti evaṃ yojetvāpettha attho daṭṭhabbo. Ye pana “katvā”ti paṭhanti tesam ujukameva.

Yathā maṃ bhante bhagavā jānātīti thero kiṃ dasseti. Bhagavā bhante sabbaññū, ahañca khīṇāsavo, natthi mayhaṃ vatthupaṭisevanā, taṃ maṃ bhagavā jānāti, tatrāhaṃ kiṃ vakkhāmi, yathā maṃ bhagavā jānāti tathevāhaṃ daṭṭhabboti.

Na kho dabba dabbā evaṃ nibbeṭṭhenti ettha na kho dabba paṇḍitā yathā tvaṃ parappaccayena nibbeṭṭhesi, evaṃ nibbeṭṭhenti; api ca kho yadeva sāmaṃ ñātaṃ tena nibbeṭṭhenti evamattho daṭṭhabbo. Sace tayā kataṃ katanti iminā kiṃ dasseti? Na hi sakkā parisabalena vā pakkhupatthambhena vā akārako kārako kātuṃ, kārako vā akārako kātuṃ, tasmā yaṃ sayam kataṃ vā akataṃ vā tadeva vattabbanti dasseti. Kasmā pana bhagavā jānantopi “ahaṃ jānāmi, khīṇāsavo tvaṃ; natthi tuyhaṃ doso, ayaṃ bhikkhunī musāvādinī”ti nāvocāti? Parānuddayatāya. Sace hi bhagavā yaṃ yaṃ jānāti taṃ taṃ vadeyya, aññena pārājikaṃ āpannena puṭṭhena “ahaṃ jānāmi tvaṃ pārājiko”ti vattabbaṃ bhaveyya, tato so puggalo “ayaṃ pubbe dabbam mallaputtaṃ suddham katvā idāni maṃ asuddham karoti; kassa dāni kiṃ vadāmi, yatra satthāpi sāvakesu chandāgatiṃ gacchati; kuto imassa sabbaññubhāvo”ti āghātaṃ bandhitvā apāyūpago bhaveyya, tasmā bhagavā imāya parānuddayatāya jānantopi nāvoca.

Kiñca bhiyyo upavādaparivajjanatopi nāvoca. Yadi hi bhagavā evaṃ vadeyya, evaṃ upavādo bhaveyya “dabbassa mallaputtassa vuṭṭhānaṃ nāma bhāriyaṃ, sammāsambuddhaṃ pana sakkhiṃ labhitvā vuṭṭhito”ti. Idañca vuṭṭhānalakkhaṇaṃ maññamānā “buddhakālepi sakkhinā suddhi vā asuddhi vā hoti mayam jānāma, ayaṃ puggalo asuddho”ti evaṃ pāpabhikkhū lajjimpi vināseyyunti. Apica anāgatepi bhikkhū otiṇṇe vatthusmiṃ codetvā sāretvā “sace tayā kataṃ, ‘kata’nti vadehī”ti lajjinaṃ paṭiññaṃ gahetvā kammaṃ karissantīti vinayalakkhaṇe tantim ṭhapento “ahaṃ jānāmi”ti avatvāva “sace tayā kataṃ, ‘kata’nti vadehī”ti āha.

Nābhijānāmi supinantenapi methunaṃ dhammaṃ paṭisevitāti supinantenapi methunaṃ dhammaṃ na abhijānāmi, na paṭisevitā ahanti vuttaṃ hoti. Atha vā paṭisevitā hutvā supinantenapi methunaṃ dhammaṃ na jānāmīti vuttaṃ hoti. Ye pana “paṭisevitvā”ti paṭhanti tesam ujukameva. Pageva jāgaroti jāgaranto pana paṭhamameva na jānāmīti.

Tena hi bhikkhave mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsethāti yasmā dabbassa ca imissā ca vacanaṃ na ghaṭṭiyati tasmā mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsethāti vuttaṃ hoti.

Tattha tisso nāsanā - liṅganāsanā, saṃvāsanāsanā, daṇḍakammanāsanāti. Tāsu “dūsako nāsetabbo”ti ayaṃ “liṅganāsanā”. Āpattiyaṃ adassane vā appaṭikamme vā pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissagge vā ukkhepanīyakammaṃ karonti, ayaṃ “saṃvāsanāsanā”. “Cara pire vinassā”ti daṇḍakammaṃ karonti, ayaṃ “daṇḍakammanāsanā”. Idha pana liṅganāsanāṃ sandhāyāha - “mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsethā”ti.

Ime ca bhikkhū anuyuñjathāti iminā imaṃ dīpeti “ayaṃ bhikkhunī attano dhammatāya akārikā addhā aññehi uyyojitā, tasmā yehi uyyojitā ime bhikkhū anuyuñjatha gavesatha jānāthā”ti.

Kiṃ pana bhagavatā mettiyā bhikkhunī paṭiññāya nāsitaṃ appaṭiññāya nāsitaṃ, kiñcettha yadi tāva paṭiññāya nāsitaṃ, thero kārako hoti sadoso? Atha appaṭiññāya, thero akārako hoti niddoso.

Bhātiyarājakālepi mahāvihāravāsīnañca abhayagirivāsīnañca therānaṃ imasmiṃyeva pade vivādo ahosi. Abhayagirivāsīnopi attano suttaṃ vatvā “tumhākaṃ vāde thero kārako hoti”ti vadanti. Mahāvihāravāsīnopi attano suttaṃ vatvā “tumhākaṃ vāde thero kārako hoti”ti vadanti. Pañho na chijjati. Rājā sutvā there sannipātetvā dīghakārāyanaṃ nāma brāhmaṇajātiyaṃ amaccaṃ “therānaṃ kathaṃ suṇāhi”ti āṇāpesi. Amacco kira paṇḍito bhāsantarakusalo so āha - “vadantu tāva therā sutta”nti. Tato abhayagiritherā attano suttaṃ vadiṃsu - “tena hi, bhikkhave, mettiyaṃ bhikkhuniṃ sakāya paṭiññāya nāsethā”ti. Amacco “bhante, tumhākaṃ vāde thero kārako hoti sadoso”ti āha. Mahāvihāravāsīnopi attano suttaṃ vadiṃsu - “tena hi, bhikkhave, mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsethā”ti. Amacco “bhante, tumhākaṃ vāde thero akārako hoti niddoso”ti āha. Kiṃ panettha yuttaṃ? Yaṃ pacchā vuttaṃ vicāritañhetuṃ aṭṭhakathācariyehi, bhikkhu bhikkhuṃ amūlakena antimavatthunā anuddhaṃseti, saṅghādiseso; bhikkhuniṃ anuddhaṃseti, dukkaṭaṃ. Kurundiyaṃ pana “musāvāde pācittiya”nti vuttaṃ.

Tatrāyaṃ vicāraṇā, purimanaye tāva anuddhaṃsanādhippāyattā dukkaṭameva yujjati. Yathā satipi musāvāde bhikkhuno bhikkhusmiṃ saṅghādiseso, satipi ca musāvāde asuddhaṃ suddhadiṭṭhino akkosādhippāyena vadantassa omasavādeneva pācittiyaṃ, na sampajānamusāvādena; evaṃ idhāpi anuddhaṃsanādhippāyattā sampajānamusāvāde pācittiyaṃ na yujjati, dukkaṭameva yuttaṃ. Pacchimanayepi musāvādattā pācittiyaṃ eva yujjati, vacanappamāṇato hi anuddhaṃsanādhippāyena bhikkhussa bhikkhusmiṃ saṅghādiseso. Akkosādhippāyassa ca omasavādo. Bhikkhussa pana bhikkhuniyā dukkaṭantivacanaṃ natthi, sampajānamusāvāde pācittiyanti vacanamatthi, tasmā pācittiyameva yujjati.

Tatra pana idaṃ upaparikkhitabbaṃ - “anuddhaṃsanādhippāye asati pācittiyaṃ, tasmīṃ sati kena bhavitabba”nti? Tatra yasmā musā bhaṇantassa pācittiye siddhepi amūlakena saṅghādisesena anuddhaṃsane visuṃ pācittiyaṃ vuttaṃ, tasmā anuddhaṃsanādhippāye sati sampajānamusāvāde pācittiyassa okāso na dissati, na ca sakkā anuddhaṃsentassa anāpattiyaṃ bhavitunti purimanayovettha parisuddhataro khāyati. Tathā bhikkhunī bhikkhuniṃ amūlakena antimavatthunā anuddhaṃseti saṅghādiseso, bhikkhuṃ anuddhaṃseti dukkaṭaṃ, tatra saṅghādiseso vuṭṭhānagāmī dukkaṭaṃ, desanāgāmī etehi nāsanā natthi. Yasmā pana sā pakatiyāva dussilā

pāpabhikkhunī idāni ca sayameva “dussīlāmhī”ti vadati tasmā naṃ bhagavā asuddhattāyeva nāsesīti.

Atha kho mettiyabhūmajakāti evaṃ “mettiyaṃ bhikkhuniṃ nāsetha, ime ca bhikkhū anuyuñjathā”ti vatvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ pavittṭhe bhagavati tehi bhikkhūhi “detha dāni imissā setakānī”ti nāsiyamānaṃ taṃ bhikkhuniṃ disvā te bhikkhū taṃ mocetukāmatāya attano aparādhaṃ āvikariṃsu, etamatthaṃ dassetuṃ “atha kho mettiyabhūmajakā”tiādi vuttaṃ.

385-386. Duṭṭho dosoti dūsito ceva dūsako ca. Uppanne hi dose puggalo tena dosena dūsito hoti pakatibhāvaṃ jahāpito, tasmā “duṭṭho”ti vuccati. Parañca dūseti vināseti, tasmā “doso”ti vuccati. Iti “duṭṭho doso”ti ekassevetamaṃ puggalassa ākāraṇānattena nidassanaṃ, tena vuttaṃ “duṭṭho dosoti dūsito ceva dūsako cā”ti tattha saddalakkhaṇaṃ pariyesitabbaṃ. Yasmā pana so “duṭṭho doso”ti saṅkhyāṃ gato paṭighasamaṅgīpuggalo kupitādibhāve ṭhitova hoti, tenassa padabhājane “kupito”tiādi vuttaṃ. Tattha kupitoti kuppabhāvaṃ pakatito cavanabhāvaṃ patto. Anattamanoti na sakamano attano vase aṭṭhitacitto; apica pītisukhehi na attamano na attacittoti anattamano. Anabhiraddhoti na sukhito na vā pasāditoti anabhiraddho. Paṭighena āhataṃ cittamassāti āhatacitto. Cittathaddhabhāvacittakacavarasaṅkhātāṃ paṭighakhīlaṃ jātamassāti khilajāto. Appatītoti nappatīto pītisukhādīhi vajjito, na abhisaṭoti attho. Padabhājane pana yesaṃ dhammānaṃ vasena appatīto hoti, te dassetuṃ “tena ca kopenā”tiādi vuttaṃ.

Tattha tena ca kopenāti yena duṭṭhoti ca kupitoti ca vutto ubhayampi hetamaṃ pakatibhāvaṃ jahāpanato ekākāraṃ hoti. Tena ca dosenāti yena “doso”ti vutto. Imehi dvīhi saṅkhārakkhandhameva dasseti.

Tāya ca anattamanatāyāti yāya “anattamano”ti vutto. Tāya ca anabhiraddhiyāti yāya “anabhiraddho”ti vutto. Imehi dvīhi vedanākkhandhaṃ dasseti.

Amūlakena pārājikenāti ettha nāssa mūlanti amūlakaṃ, taṃ panassa amūlakattaṃ yasmā codakavasena adhippetamaṃ, na cuditakavasena. Tasmā tamatthaṃ dassetuṃ padabhājane “amūlakaṃ nāma adiṭṭhaṃ asutaṃ aparisaṅkita”nti āha. Tena imaṃ dīpeti “yaṃ pārājikaṃ codakena cuditakamhi puggale neva diṭṭhaṃ na sutaṃ na parisaṅkitaṃ idaṃ etesaṃ dassanasavanaparisaṅkāsaṅkhātānaṃ mūlānaṃ abhāvato amūlakaṃ nāma, taṃ pana so āpanno vā hotu anāpanno vā etaṃ idha appamāṇanti.

Tattha adiṭṭhaṃ nāma attano pasādacakkhunā vā dibbacakkhunā vā adiṭṭhaṃ. Asutaṃ nāma tatheva kenaci vuccamānaṃ na sutaṃ. Aparisaṅkitaṃ nāma cittena aparisaṅkitaṃ.

“Diṭṭhaṃ” nāma attanā vā parena vā pasādacakkhunā vā dibbacakkhunā vā diṭṭhaṃ. “Sutaṃ” nāma tatheva sutaṃ. “Parisaṅkita”mpi attanā vā parena vā parisaṅkitaṃ. Tattha attanā diṭṭhaṃ diṭṭhameva, parehi diṭṭhaṃ attanā sutaṃ, parehi sutaṃ, parehi parisaṅkitanti idaṃ pana sabbampi attanā sutaṭṭhāneyeva tiṭṭhati.

Parisaṅkitaṃ pana tividhaṃ - diṭṭhaparisaṅkitaṃ, sutaparisaṅkitaṃ, mutaparisaṅkitanti. Tattha diṭṭhaparisaṅkitaṃ nāma eko bhikkhu uccārapassāvakkammaṃ gāmasamīpe ekaṃ gumbaṃ pavittṭho, aññatarāpi itthī kenacideva karaṇīyena taṃ gumbaṃ pavisitvā nivattā, nāpi bhikkhu itthiṃ addasa;

na itthī bhikkhum, adisvā ubhopi yathārucim pakkantā, aññataro bhikkhu ubhinnaṃ tato nikkhamanaṃ sallakkhetvā “addhā imesaṃ kataṃ vā karissanti vā”ti parisaṅkati, idaṃ diṭṭhaparisaṅkitaṃ nāma.

Sutaparisaṅkitaṃ nāma idhekacco andhakāre vā paṭicchanne vā okāse mātugāmena saddhim bhikkhuno tādisaṃ paṭisanthāravacanaṃ suṇāti, samīpe aññaṃ vijjamānampi “atthi natthī”ti na jānāti, so “addhā imesaṃ kataṃ vā karissanti vā”ti parisaṅkati, idaṃ sutaparisaṅkitaṃ nāma.

Mutaparisaṅkitaṃ nāma sambahulā dhuttā rattibhāge pupphagandhamamsasurādīni gahetvā itthīhi saddhim ekaṃ paccantavihāraṃ gantvā maṇḍape vā bhojanasālādīsu vā yathāsukhaṃ kīḷitvā pupphādīni vikiritvā gatā, punadivase bhikkhū taṃ vippakāraṃ disvā “kassidaṃ kamma”nti vicinanti. Tatra ca kenaci bhikkhunā pageva vuṭṭhahitvā vattasīsenā maṇḍapaṃ vā bhojanasālaṃ vā paṭijaggantena pupphādīni āmaṭṭhāni honti, kenaci upaṭṭhākakulato ābhatehi pupphādīhi pūjā katā hoti, kenaci bhesajjatthaṃ ariṭṭhaṃ pītaṃ hoti, atha te “kassidaṃ kamma”nti vicinantā bhikkhū tesam hatthagandhañca mukhagandhañca ghāyitvā te bhikkhū parisaṅkanti, idaṃ mutaparisaṅkitaṃ nāma.

Tattha diṭṭhaṃ atthi samūlakaṃ, atthi amūlakaṃ; diṭṭhameva atthi saññāsamūlakaṃ, atthi saññāamūlakaṃ. Esa nayo sutepi. Parisaṅkite pana diṭṭhaparisaṅkitaṃ atthi samūlakaṃ, atthi amūlakaṃ; diṭṭhaparisaṅkitameva atthi saññāsamūlakaṃ, atthi saññāamūlakaṃ. Esa nayo sutamutaparisaṅkitesu. Tattha diṭṭhaṃ samūlakaṃ nāma pārājikaṃ āpajantaṃ disvā “diṭṭho mayā”ti vadati, amūlakaṃ nāma paṭicchannokāsato nikkhamantaṃ disvā vītikkamaṃ adisvā “diṭṭho mayā”ti vadati. Diṭṭhameva saññāsamūlakaṃ nāma disvā diṭṭhasaññī hutvā codeti, saññāamūlakaṃ nāma pubbe pārājikavītikkamaṃ disvā pacchā adiṭṭhasaññī jāto, so saññāya amūlakaṃ katvā “diṭṭho mayā”ti codeti. Etena nayena sutamutaparisaṅkitānipi vitthārato veditabbāni. Ettha ca sabbappakāreṇāpi samūlakena vā saññāsamūlakena vā codentassa anāpatti, amūlakena vā pana saññāamūlakena vā codentasseva āpatti.

Anuddhamseyyāti dhamseyya padhamseyya abhibhaveyya ajjhotthareyya. Taṃ pana anuddhamsaṃ yasmā attanā codetopi parena codāpetopi karotiyeva, tasmāssa padabhājane “codeti vā codāpeti vā”ti vuttaṃ.

Tattha codetīti “pārājikaṃ dhammaṃ āpannosī”tiādīhi vacanehi sayam codeti, tassa vācāya vācāya saṅghādiseso. Codāpetīti attanā samīpe ṭhatvā aññaṃ bhikkhu āṇāpeti, so tassa vacanena taṃ codeti, codāpakasseva vācāya vācāya saṅghādiseso. Atha sopi “mayā diṭṭhaṃ sutam atthī”ti codeti, dvinnampi janānaṃ vācāya vācāya saṅghādiseso.

Codanāppabhedakosallatthaṃ panettha ekavatthuekakodakādicatukkaṃ tāva veditabbaṃ. Tattha eko bhikkhu ekaṃ bhikkhum ekena vatthunā codeti, imissā codanāya ekaṃ vatthu eko codako. Sambahulā ekaṃ ekavatthunā codenti, pañcasatā mettiyabhūmajakappamukhā chabbaggiyā bhikkhū āyasmantaṃ dabbam mallaputtamiva, imissā codanāya ekaṃ vatthu nānācodakā. Eko bhikkhu ekaṃ bhikkhum sambahulehi vatthūhi codeti, imissā codanāya nānāvatthūni eko codako. Sambahulā sambahule sambahulehi vatthūhi codenti, imissā codanāya nānāvatthūni nānācodakā.

Codetuṃ pana ko labhati, ko na labhatīti? Dubbalacodakavacanaṃ tāva gahetvā koci na labhati. Dubbalacodako nāma sambahulesu kathāsallāpena nisinnesu eko ekaṃ ārabha anodissakaṃ katvā pārājikavatthūṃ katheti, añño taṃ sutvā itarassa gantvā āroceṭi. So taṃ upasaṅkamtīvā “tvam kira maṃ idaṅcīdaṅca vadasī”ti vadati. So “nāhaṃ evarūpaṃ jānāmi, kathāpavattiyaṃ pana mayā anodissakaṃ katvā vuttamatthi, sace ahaṃ tava imaṃ dukkhuppattiṃ jāneyyaṃ, ettakampi na katheyya”nti ayaṃ dubbalacodako. Tassetam kathāsallāpaṃ gahetvā taṃ bhikkhuṃ koci codetuṃ na labhati. Etaṃ pana aggahetvā sīlasampanno bhikkhu bhikkhuṃ vā bhikkhuniṃ vā sīlasampannā ca bhikkhunī bhikkhunīmeva codetuṃ labhatīti mahāpadumatthero āha. Mahāsumatthero pana “pañcapi sahadhammikā labhantī”ti āha. Godattatthero pana “na koci na labhatī”ti vatvā “bhikkhusa sutvā codeti, bhikkhuniyā sutvā codeti...pe... titthiyasāvakānaṃ sutvā codetī”ti idaṃ suttamāhari. Tiṇṇampi therānaṃ vāde cuditakasēva paṭiññāya kāretabbo.

Ayaṃ pana codanā nāma dūtaṃ vā paṇṇaṃ vā sāsanaṃ vā pesetvā codentassa sīsaṃ na eti, puggalassa pana samīpe tathavāva hatthamuddāya vā vacībhedena vā codentasseva sīsaṃ eti. Sikkhāpaccakkhānameva hi hatthamuddāya sīsaṃ na eti, idaṃ pana anuddhamsaṃ abhūtārocanaṅca etiyeva. Yo pana dvinnaṃ tithatthāne ekaṃ niyamevā codeti, so ce jānāti, sīsaṃ eti. Itaro jānāti, sīsaṃ na eti. Dvepi niyamevā codeti, eko vā jānātu dve vā, sīsaṃ etiyeva. Esava nayo sambahulesu. Taṅkhaṇeyeva ca jānanaṃ nāma dukkaraṃ, samayena āvajjitvā ñāte pana ñātameva hoti. Pacchā ce jānāti, sīsaṃ na eti. Sikkhāpaccakkhānaṃ abhūtārocanaṃ duṭṭhullavācā-attakāma-duṭṭhadosabhūtārocanasikkhāpadānīti sabbāneva hi imāni ekaparicchedāni.

Evam kāyavācāvasena cāyaṃ duvidhāpi codanā. Puna diṭṭhacodanā, sutacodanā, parisāṅkitacodanāti tividhā hoti. Aparāpi catubbidhā hoti - sīlavipatticodanā, ācāravipatticodanā, diṭṭhivipatticodanā, ājīvivipatticodanāti. Tattha garukānaṃ dvinnaṃ āpattikkhandhānaṃ vasena sīlavipatticodanā veditabbā. Avasesānaṃ vasena ācāravipatticodanā, micchādiṭṭhiantaggāhikadiṭṭhivasena diṭṭhivipatticodanā, ājīvahetu paññattānaṃ channaṃ sikkhāpadānaṃ vasena ājīvivipatticodanā veditabbā.

Aparāpi catubbidhā hoti - vatthusandassanā, āpattisandassanā, saṃvāsapaṭikkhepo, sāmīcipaṭikkhepoti. Tattha vatthusandassanā nāma “tvam methunaṃ dhammaṃ paṭisevittha, adinnaṃ ādiyittha, manussaṃ ghātayittha, abhūtaṃ ārocayitthā”ti evaṃ pavattā. Āpattisandassanā nāma “tvam methunadhammapārājikāpattiṃ āpanno”ti evamādinayappavattā. Saṃvāsapaṭikkhepo nāma “natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇā vā saṅghakammaṃ vā”ti evaṃ pavattā; ettāvatā pana sīsaṃ na eti, “assamaṇosi asakyaputtiyosī”tiādivacanehi saddhiṃ ghaṭiteyeva sīsaṃ eti. Sāmīcipaṭikkhepo nāma abhivādana-paccuṭṭhāna-añjalikamma-bījanādikammānaṃ akaraṇaṃ. Taṃ paṭipāṭiyā vandanādīni karoto ekassa akatvā sesānaṃ karaṇakāle veditabbā. Ettāvatā ca codanā nāma hoti, āpatti pana sīsaṃ na eti. “Kasmā mama vandanādīni na karosī”ti pucchite pana “assamaṇosi asakyaputtiyosī”tiādivacanehi saddhiṃ ghaṭiteyeva sīsaṃ eti. Yāgubhattādinā pana yaṃ icchatī taṃ āpucchati, na tāvatā codanā hoti.

Aparāpi pātimokkhaṭṭhapanakkhandhake “ekaṃ, bhikkhave, adhammikaṃ pātimokkhaṭṭhapanāṃ ekaṃ dhammika”nti ādiṃ “katvā yāva dasa adhammikāni pātimokkhaṭṭhapanāni dasa dhammikāni”ti evaṃ adhammikā pañcapaññāsa

dhammikā pañcapaññāsāti dasuttarasataṃ codanā vuttā. Tā diṭṭhena codentassa dasuttarasataṃ, sutena codentassa dasuttarasataṃ, parisāṅkitena codentassa dasuttarasatanti tiṃsāni tīṇi satāni honti. Tāni kāyena codentassa, vācāya codentassa, kāyavācāhi codentassāti tiguṇāni katāni navutāni nava satāni honti. Tāni attanā codentassāpi parena codāpentassāpi tattakānevāti vīsatiūnāni dve saḥassāni honti, puna diṭṭhādibhede samūlakāmūlakavasena anekasaḥassā codanā hontīti veditabbā.

Imasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā aṭṭhakathāya “attādānaṃ ādātukāmena upāli bhikkhunā pañcaṅgasamannāgataṃ attādānaṃ ādātabba”nti ca “codakena upāli bhikkhunā paraṃ codetukāmena pañca dhamme ajjhataṃ paccavekkhitvā paro codetabbo”ti ca evaṃ upālipañcakādīsu vuttāni bahūni suttāni āharitvā attādānalakkhaṇaṇca codakavattaṇca cuditikavattaṇca saṅghena kātabbakiccaṇca anuvijjakavattaṇca sabbaṃ vitthārena kathitaṃ, taṃ mayaṃ yathāāgataṭṭhāneyeva vaṇṇayissāma.

Vuttappabhedāsu pana imāsu codanāsu yāya kāyaci codanāya vasena saṅghamajjhe osaṭe vatthusmiṃ cuditakacodakā vattabbā “tumhe amhākaṃ vinicchayena tuṭṭhā bhavissathā”ti. Sace “bhavissāmā”ti vadanti, saṅghena taṃ adhikaraṇaṃ sampāṭicchitabbā. Atha pana “vinicchīnatha tāva, bhante, sace amhākaṃ khamissati, gaṇhissāmā”ti vadanti. “Cetiyaṃ tāva vandathā”tiādīni vatvā dīghasuttaṃ katvā vissajjitabbā. Te ce cirarattaṃ kilantā pakkantapariṣā upacchinnapakkhā hutvā puna yācanti, yāvatatiyaṃ paṭikkhipitvā yadā nimmadā honti tadā nesāṃ adhikaraṇaṃ vinicchīnitabbā. Vinicchīnantehi ca sace alajjussannā hoti, pariṣā ubbāhikāya taṃ adhikaraṇaṃ vinicchīnitabbā. Sace bālussannā hoti pariṣā “tumhākaṃ sabhāge vinayadhare pariyesathā”ti vinayadhare pariyesāpetvā yena dhammena yena vinayena yena satthusāsanena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamati, tathā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbā.

Tattha ca “dhammo”ti bhūtaṃ vatthu. “Vinayo”ti codanā sāraṇā ca. “Satthusāsaṇa”nti ñattisampadā ca anusāvanasampadā ca. Tasmā codakena vatthusmiṃ ārocite cuditako pucchitabbo “santametaṃ, no”ti. Evaṃ vatthunā upaparikkhitvā bhūtena vatthunā codetvā sāretvā ca ñattisampadāya anusāvanasampadāya ca taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbā. Tatra ce alajjī lajjimā codeti, so ca alajjī bālo hoti abyatto nāssa nayo dātabbo. Evaṃ pana vattabbo - “kimhi naṃ codesī”ti? Addhā so vakkhati - “kimidaṃ, bhante, kimhi naṃ nāmā”ti. Tvaṃ kimhi nampi na jānāsi, na yuttaṃ tayā evarūpena bālena paraṃ codetunti uyyojetabbo nāssa anuyogo dātabbo. Sace pana so alajjī paṇḍito hoti byatto diṭṭhena vā sutena vā ajjhottharitvā sampādetuṃ sakkoti etassa anuyogaṃ datvā lajjisseva paṭiññāya kammaṃ kātabbā.

Sace lajjī alajjimā codeti, so ca lajjī bālo hoti abyatto, na sakkoti anuyogaṃ dātuṃ. Tassa nayo dātabbo - “kimhi naṃ codesi sīlavipattiyā vā ācāravipattiādīsu vā ekissā”ti. Kasmā pana imasseva evaṃ nayo dātabbo, na itarassa? Nanu na yuttaṃ vinayadharānaṃ agatigamananti? Na yuttameva. Idaṃ pana agatigamaṇaṃ na hoti, dhammānuggaho nāma eso alajjiniggahatthāya hi lajjipaggahatthāya ca sikkhāpadaṃ paññattaṃ. Tatra alajjī nayaṃ labhitvā ajjhottharanto ehīti, lajjī pana nayaṃ labhitvā diṭṭhe diṭṭhasantānena, sute sutasantānena paṭiṭṭhāya kathessati, tasmā tassa dhammānuggaho vaṭṭati. Sace pana so lajjī paṇḍito hoti byatto, paṭiṭṭhāya katheti, alajjī ca “etampi natthi, etampi natthī”ti paṭiññāṃ na deti, alajjissa paṭiññāya eva kātabbā.

Tadatthadīpanatthañca idaṃ vatthu veditabbaṃ. Tepiṭakacūḷābhayaṭṭhero kira lohapāsādassa heṭṭhā bhikkhūnaṃ vinayaṃ kathetvā sāyanhasamaye vuṭṭhāti, tassa vuṭṭhānasamaye dve attapaccatthikā kathaṃ pavattesuṃ. Eko “etampi natthi, etampi natthī”ti paṭiññaṃ na deti. Atha appāvasese paṭhamayāme therassa tasmim̐ puggale “ayaṃ paṭiṭṭhāya katheti, ayaṃ pana paṭiññaṃ na deti, bahūni ca vatthūni osaṭāni addhā etaṃ kataṃ bhavissatī”ti asuddhaladdhi uppannā. Tato bījanīdaṇḍakena pādakathalikāya saññaṃ datvā “ahaṃ āvuso vinicchinittuṃ ananucchaviko aññaṃ vinicchināpehī”ti āha. Kasmā bhanteti? Thero tamatthaṃ ārocesi, cuditakapuggalassa kāye dāho uṭṭhito, tato so theram̐ vanditvā “bhante, vinicchinittuṃ anurūpena vinayadharena nāma tumhādiseneva bhavittuṃ vaṭṭati. Codakena ca īdiseneva bhavittuṃ vaṭṭatī”ti vatvā setakāni nivāsetvā “ciraṃ kilamittattha mayā”ti khamāpetvā pakkāmi.

Evam̐ lajjinā codiyamāno alajjī bahūsupi vatthūsu uppannesu paṭiññaṃ na deti, so neva “suddho”ti vattabbo na “asuddho”ti. Jīvamatako nāma āmakapūtiko nāma cesa.

Sace panassa aññaṃ paṭiṭṭhāya tādisaṃ vatthum̐ uppajjati na vinicchinittabbaṃ. Tathā nāsitakova bhavissati. Sace pana alajjīyeva alajjim̐ codeti, so vattabbo “āvuso tava vacanenāyaṃ kiṃ sakkā vattu”nti itarampi tatheva vatvā ubhopi “ekasambhogaparibhogā hutvā jīvathā”ti vatvā uyyojetabbā, sīlatthāya tesam̐ vinicchayo na kātabbo. Pattacīvaraparivenādiatthāya pana patirūpaṃ sakkim̐ labhitvā kātabbo.

Atha lajjī lajjim̐ codeti, vivādo ca nesam̐ kismiñcideva appamattako hoti, saññāpetvā “mā evam̐ karoṭhā”ti accayaṃ desāpetvā uyyojetabbā. Atha panettha cuditakena sahasā viraddham̐ hoti, ādito paṭṭhāya alajjī nāma natthi. So ca pakkhānurakkhaṇatthāya paṭiññaṃ na deti, “mayam̐ saddahāma, mayam̐ saddahāma”ti bahū uṭṭhahanti. So tesam̐ paṭiññāya ekavāram̐ dhevāram̐ suddho hotu. Atha pana viraddhakālato paṭṭhāya ṭhāne na tiṭṭhati, vinicchayo na dātabbo.

Evam̐ yāya kāyaci codanāya vasena saṅghamajjhe osaṭe vatthusmim̐ cuditakacodakesu paṭipattim̐ ṇatvā tassāyeva codanāya sampattivipattijānanatthaṃ ādimajjhapariyosānādīnam̐ vasena vinicchayo veditabbo. Seyyathidaṃ codanāya ko ādi, kiṃ majjhe, kiṃ pariyosānam̐? Codanāya “ahaṃ tam̐ vattukāmo, karotu me āyasmā okāsa”nti evam̐ okāsakammaṃ ādi, otiṇṇena vatthunā codetvā sāretvā vinicchayo majjhe, āpattiyam̐ vā anāpattiyam̐ vā paṭiṭṭhāpanena samatho pariyosānam̐.

Codanāya kati mūlāni, kati vatthūni, kati bhūmiyo? Codanāya dve mūlāni - samūlikā vā amūlikā vā; tīṇi vatthūni - diṭṭham̐, sutam̐, parisaṅkitam̐; pañca bhūmiyo - kālena vakkhāmi no akālena, bhūtena vakkhāmi no abhūtena, saṇhena vakkhāmi no pharusena, atthasam̐hitena vakkhāmi no anatthasam̐hitena, mettacitto vakkhāmi no dosantaroti. Imāya ca pana codanāya codakena puggalena “parisuddhakāyasamācāro nu khomhī”tiādīnā nayena upālīpañcake vuttasu pannarasasu dhammesu paṭiṭṭhātabbaṃ, cuditakena dvīsu dhammesu paṭiṭṭhātabbaṃ sacce ca akuppe cāti.

Appeva nāma naṃ imamhā brahmacariyā cāveyyanti api eva nāma naṃ puggalaṃ imamhā seṭṭhacariyā cāveyyaṃ, “sādhū vatassa sacāhaṃ imaṃ puggalaṃ imamhā brahmacariyā cāveyya”nti iminā adhippāyena anuddhamseyyāti vuttaṃhoti. Padabhājane pana “brahmacariyā cāveyya”nti imasseva pariyāyamatthaṃ dassetuṃ “bhikkhubhāvā cāveyya”ntiādi vuttaṃ.

Khaṇādīni samayavevacanāni. Taṃ khaṇaṃ taṃ layaṃ taṃ muhuttaṃ vītivatteti tasmīṃ khaṇe tasmīṃ laye tasmīṃ muhutte vītivatte. Bhummappattiyā hi idaṃ upayogavacanaṃ.

Samanuggāhiyamānaniddese yena vatthunā anuddhamṣito hotīti catūsu pārājikavatthūsu yena vatthunā codakena cuditako anuddhamṣito abhibhūto ajjhotthaṇo hoti. Tasmīṃ vatthusmīṃ samanuggāhiyamānoti tasmīṃ codakena vuttavatthusmīṃ so codako anuvijjakena “kiṃ te diṭṭhaṃ, kinti te diṭṭha”ntiādinā nayena anuvijjiyamāno vīmaṃsiyamāno upaparikkhiyamāno.

Asamanuggāhiyamānaniddese na kenaci vuccamānoti anuvijjakena vā aññena vā kenaci, atha vā diṭṭhādīsu vatthūsu kenaci avuccamāno. Etesaṇca dvinnāṃ mātikāpadānaṃ parato “bhikkhu ca dosaṃ patitṭhātī”tiiminā sambandho veditabbo. Idañhi vuttaṃ hoti - “evaṃ samanuggāhiyamāno vā asamanuggāhiyamāno vā bhikkhu ca dosaṃ patitṭhātī paṭicca tiṭṭhati paṭijānāti saṅghādiseso”ti. Idañca amūlakabhāvassa pākaṭakāladassanattameva vuttaṃ. Āpattiṃ pana anuddhamṣitakkhaṇeyeva āpajjati.

Idāni “amūlakañceva taṃ adhikaraṇaṃ hotī”ti ettha yasmā amūlakalakkaṇaṃ pubbe vuttaṃ, tasmā taṃ avatvā apubbameva dassetuṃ “adhikaraṇaṃ nāmā”tiādimāha. Tattha yasmā adhikaraṇaṃ adhikaraṇatṭhena ekampi vatthuvaseṇa nānā hoti, tenassa taṃ nānattaṃ dassetuṃ “cattāri adhikaraṇāni vivādādhikaraṇa”ntiādimāha. Ko pana so adhikaraṇatṭho, yenetāṃ ekaṃ hotīti? Samatthehi adhikaraṇīyatā. Tasmā yaṃ adhikicca ārabba paṭicca sandhāya samathā vattanti, taṃ “adhikaraṇa”nti veditabbaṃ.

Atṭhakathāsu pana vuttaṃ - “adhikaraṇanti keci gāhaṃ vadanti, keci cetanaṃ, keci akkhantiṃ keci vohāraṃ, keci paṇṇatti”nti. Puna evaṃ vicāritaṃ “yadi gāho adhikaraṇaṃ nāma, eko attādānaṃ gahetvā sabhāgena bhikkhunā saddhiṃ mantayamāno tattha ādīnavaṃ disvā puna cajati, tassa taṃ adhikaraṇaṃ samathappattaṃ bhavissati. Yadi cetanā adhikaraṇaṃ, “idaṃ attādānaṃ gaṇhāmī”ti uppannā cetanā nirujjhati. Yadi akkhantiṃ adhikaraṇaṃ, akkhantiyā attādānaṃ gahetvāpi aparabhāge vinicchayaṃ alabhamāno vā khamāpito vā cajati. Yadi vohāro adhikaraṇaṃ, kathento āhiṇḍitvā aparabhāge tuṇhī hoti niravo, evamassa taṃ adhikaraṇaṃ samathappattaṃ bhavissati, tasmā paṇṇatti adhikaraṇanti.

Taṃ panetaṃ “methunadhammapārājikāpatti methunadhammapārājikāpattiyā tabbhāgiyā...pe... evaṃ āpattādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇassa tabbhāgiyanti ca vivādādhikaraṇaṃ siyā kusalaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākata”nti ca evamādīhi virujjhati. Na hi te paṇṇattiyā kusalādhikāraṇaṃ icchanti, na ca “amūlakena pārājikena dhammenā”ti ettha āgato pārājikadhammo paṇṇatti nāma hoti. Kasmā? Accantaakusalattā. Vuttampi hetuṃ - “āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākata”nti.

Yañcetaṃ “amūlakena pārājikenā”ti ettha amūlakam pārājikam niddiṭṭham, tassevāyaṃ “amūlakañceva taṃ adhikaraṇaṃ hotī”ti paṭiniddeso, na paṇṇattiyā na hi aññaṃ niddisitvā aññaṃ paṭiniddisati. Yasmā pana yāya paṇṇattiyā yena abhilāpena codakena so puggalo pārājikam dhammaṃ ajjhāpannoti paññatto, pārājikasāṅkhātassa adhikaraṇassa amūlakattā sāpi paññatti amūlikā hoti, adhikaraṇe pavattattā ca adhikaraṇaṃ. Tasmā iminā pariyāyena paṇṇatti “adhikaraṇa”nti yujjeyya, yasmā vā yaṃ amūlakam nāma adhikaraṇaṃ taṃ sabhāvato natthi, paññattimattameva atthi. Tasmāpi paṇṇatti adhikaraṇanti yujjeyya. Tañca kho idheva na sabbattha. Na hi vivādādīnaṃ paṇṇatti adhikaraṇaṃ. Adhikaraṇaṭṭho pana tesam pubbe vuttasamatthehi adhikaraṇīyatā. Iti iminā adhikaraṇaṭṭhena idhekacco vivādo vivādo ceva adhikaraṇaṅcāti vivādādhikaraṇaṃ. Esa nayo sesesu.

Tattha “idha bhikkhū vivadanti dhammoti vā adhammoti vā”ti evaṃ aṭṭhārasa bhedakaravatthūni nissāya uppanno vivādo vivādādhikaraṇaṃ. “Idha bhikkhū bhikkhuṃ anuvadanti sīlavipattiyā vā”ti evaṃ catasso vipattiyo nissāya uppanno anuvādo anuvādādhikaraṇaṃ. “Pañcapi āpattikkhandhā āpattādhikaraṇaṃ, sattapi āpattikkhandhā āpattādhikaraṇa”nti evaṃ āpattiyeva āpattādhikaraṇaṃ. “Yā saṅghassa kiccayatā karaṇīyatā apalokanakammaṃ ñattikammaṃ ñattidutiyakammaṃ ñatticatutthakamma”nti evaṃ catubbidham saṅghakiccam kiccādhikaraṇanti veditabbaṃ.

Imasmiṃ panatthe pārājikāpattisaṅkhātāṃ āpattādhikaraṇameva adhippetam. Sesāni atthuddhāravasena vuttāni, ettakā hi adhikaraṇasaddassa atthā. Tesu pārājikameva idha adhippetam. Taṃ diṭṭhādīhi mūlehi amūlakañceva adhikaraṇaṃ hoti. Ayañca bhikkhu dosaṃ patitṭhāti, paṭicca tiṭṭhati “tucchakam mayā bhaṇita”ntiādīni vadanto paṭijānāti. Tassa bhikkhuno anuddhamisitakkhaṇeyeva saṅghādisesoti ayaṃ tāvassa sapadānukkamaniddesassa sikkhāpadassa attho.

387. Idāni yāni tāni saṅkhepato diṭṭhādīni codanāvatthūni vuttāni, tesam vasena vitthārato āpattiṃ ropetvā dassento “adiṭṭhassa hotī”tiādimāha. Tattha adiṭṭhassa hotīti adiṭṭho assa hoti. Etena codakena adiṭṭho hoti, so puggalo pārājikam dhammaṃ ajjhāpajjantoti attho. Esa nayo asutassa hotītiādīsipi.

Diṭṭho mayāti diṭṭhosi mayāti vuttaṃ hoti. Esa nayo suto mayātiādīsipi. Sesam adiṭṭhamūlake uttānatthameva. Diṭṭhamūlake pana tañce codeti “suto mayā”ti evaṃ vuttānaṃ suttādīnaṃ ābhāvena amūlakattaṃ veditabbaṃ.

Sabbasmiṃyeva ca imasmiṃ codakavāre yathā idhāgatesu “pārājikam dhammaṃ ajjhāpannosi, assamaṇosi, asakyaputtiyosī”ti imesu vacanesu ekekassa vasena vācāya vācāya saṅghādiseso hoti, evaṃ aññatra āgatesu “dussīlo, pāpadhammo, asucisaṅkassarasamācāro, paṭicchannakammanto, assamaṇo samaṇapaṭiñño, abrahmacārī brahmacāripaṭiñño, antopūti, avassuto, kasambujāto”ti imesupi vacanesu ekekassa vasena vācāya vācāya saṅghādiseso hotiyeva.

“Natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇā vā saṅghakammaṃ vā”ti imāni pana suddhāni sīsam na enti, “dussīlosi natthi tayā saddhiṃ uposatho vā”ti evaṃ dussīlādipadesu pana “pārājikam dhammaṃ ajjhāpannosi”tiādipadesu vā yena kenaci saddhiṃ ghaṭitāneva sīsam enti, saṅghādisesakarāni honti.

Mahāpadumatthero panāha - “na kevalaṃ idha pāḷiyaṃ anāgatāni ‘dussīlo pāpadhammo’ tiādipadāneva sīsaṃ enti, ‘koṇṭhosi mahāsāmaṇerosi, mahāupāsakosi, jeṭṭhabbatikosi, nigaṇṭhosi, ājīvakosi, tāpasosi, paribbājakosi, paṇḍakosi, theyyasamvāsakosi, titthiyapakkantakosi, tiracchānagatosi, mātughātakosi, pitughātakosi, arahantaghātakosi, saṅghabhedakosi, lohituppādakosi, bhikkhunīdūsakosi, ubhatobyañjanakaosī’ ti imānipi sīsaṃ entiyevā” ti. Mahāpadumattheroyeva ca “diṭṭhe vematikotiādīsu yadaggena vematiko tadaggena no kappeti, yadaggena no kappeti tadaggena nassarati, yadaggena nassarati tadaggena pamuṭṭho hoti” ti vadati.

Mahāsumatthero pana ekekaṃ dvidhā bhinditvā catunnampi pāṭekkaṃ nayaṃ dasseti. Kathaṃ? Diṭṭhe vematikoti ayaṃ tāva dassane vā vematiko hoti puggale vā, tattha “diṭṭho nukho mayā na diṭṭho” ti evaṃ dassane vematiko hoti. “Ayaṃ nukho mayā diṭṭho añño” ti evaṃ puggale vematiko hoti. Evaṃ dassanaṃ vā no kappeti puggalaṃ vā, dassanaṃ vā nassarati puggalaṃ vā, dassanaṃ vā pamuṭṭho hoti puggalaṃ vā. Ettha ca vematikoti vimatijāto. No kappetīti na saddahati. Nassaratīti asāriyamāno nassarati. Yadā pana taṃ “asukasmiṃ nāma bhante ṭhāne asukasmiṃ nāma kāle” ti sārenti tadā sarati. Pamuṭṭhoti yo tehi tehi upāyehi sāriyamānopi nassaratiyevāti. Etenevupāyena codāpakavāropi veditabbo, kevalaṃhi tattha “mayā” ti parihīnaṃ, sesaṃ codakavārasadisameva.

389. Tato paraṃ āpattibhedaṃ anāpattibhedañca dassetuṃ “asuddhe suddhadiṭṭhī” tiādikaṃ catukkaṃ ṭhapetvā ekamekaṃ padaṃ catūhi catūhi bhedehi niddiṭṭhaṃ, taṃ sabbaṃ pāḷinayeneva sakkā jānitum. Kevalaṃ hetthādhippāyabhedo veditabbo. Ayaṃhi adhippāyo nāma - cāvanādhippāyo, akkosādhippāyo, kammādhippāyo, vuṭṭhānādhippāyo, uposathapavāraṇaṭṭhapanādhippāyo, anuvijjanādhippāyo, dhammakathādhippāyoti anekavidho. Tattha purimesu catūsu adhippāyesu okāsaṃ akārāpentassa dukkaṭaṃ. Okāsaṃ kārāpetvāpi ca sammukhā amūlakena pārājikenā anuddhamsentassa saṅghādiseso. Amūlakena saṅghādisesena anuddhamsentassa pācittiyaṃ. Ācāravipattiyā anuddhamsentassa dukkaṭaṃ. Akkosādhippāyena vadantassa pācittiyaṃ. Asammukhā pana sattahipi āpattikkhandhehi vadantassa dukkaṭaṃ. Asammukhā eva sattavidhampi kammaṃ karontassa dukkaṭameva.

Kurundiyaṃ pana “vuṭṭhānādhippāyena ‘tvaṃ imaṃ nāma āpattiṃ āpanno taṃ paṭikarohī’ ti vadantassa okāsakiccaṃ natthī” ti vuttaṃ. Sabbattheva pana “uposathapavāraṇaṃ ṭhapentassa okāsakammaṃ natthī” ti vuttaṃ. Ṭhapanakkhettaṃ pana jānitabbaṃ. “Suṇātu me bhante saṅgho ajjuposatho pannaraso yadi saṅghassa pattakallaṃ saṅgho uposathaṃ kareyya” ti etasmiṃhi re-kāre anatikkanteyeva ṭhapetuṃ labbhati. Tato paraṃ pana yya-kāre patte na labbhati. Esa nayo pavāraṇāya. Anuvijjakassāpi osaṭe vatthusmiṃ “atthetaṃ tavā” ti anuvijjanādhippāyena vadantassa okāsakammaṃ natthi.

Dhammakathikassāpi dhammāsane nisīditvā “yo idaṇcidañca karoti, ayaṃ bhikkhu assamaṇo” tiādinaṃ nayena anodissa dhammaṃ kathentassa okāsakammaṃ natthi. Sace pana odissa niyametvā “asuko ca asuko ca assamaṇo anupāsako” ti katheti, dhammāsanato orohitvā āpattiṃ desetvā gantabbaṃ. Yaṃ pana tattha tattha “anokāsaṃ kārāpetvā” ti vuttaṃ tassa okāsaṃ akārāpetvāti evamattho veditabbo, na hi koci anokāso nāma atthi, yamokāsaṃ kārāpetvā āpattiṃ āpajjati, okāsaṃ pana akārāpetvā āpajjatīti. Sesaṃ uttānameva.

Samuṭṭhānādīsu tisamuṭṭhānaṃ - kāyacittato, vācācittato, kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Paṭhamaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiyaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

391. Tena samayena buddho bhagavāti dutiyaduṭṭhadosasikkhāpadaṃ. Tattha handa mayaṃ āvuso imaṃ chagalakaṃ dabbāṃ mallaputtaṃ nāma karomāti te kira paṭhamavatthusmiṃ attano manorathaṃ sampādetuṃ asakkontā laddhaniggahā vighātappattā “idāni jānissāmā”ti tādisaṃ vatthuṃ pariyesamānā vicaranti. Athekadivasāṃ disvā tuṭṭhā aññamaññaṃ oloketvā evamāhaṃsu - “handa mayaṃ, āvuso, imaṃ chagalakaṃ dabbāṃ mallaputtaṃ nāma karomā”ti, “dabbo mallaputto nāmāya”nti evamassa nāmaṃ karomāti vuttaṃ hoti. Esa nayo mettiyaṃ nāma bhikkhuninti etthāpi.

Te bhikkhū mettiyabhumajake bhikkhū anuyuñjiṃsūti evaṃ anuyuñjiṃsu - “āvuso, kuhiṃ tumhehi dabbo mallaputto mettiyāya bhikkhuniyā saddhiṃ diṭṭho”ti? “Gijjhakūṭapabbatapāde”ti. “Kāya velāya”ti? “Bhikkhācāragamanavelāyā”ti. Āvuso dabbā ime evaṃ vadanti - “tvaṃ tadā kuhi”nti? “Veḷuvane bhattāni uddisāmī”ti. “Tava tāya velāya veḷuvane atthibhāvaṃ ko jānāti”ti? “Bhikkhusaṅgho, bhante”ti. Te saṅghaṃ pucchiṃsu - “jānātha tumhe tāya velāya imassa veḷuvane atthibhāva”nti. “Āma, āvuso, jānāma, therō sammutiladdhadivasato paṭṭhāya veḷuvaneyevā”ti. Tato mettiyabhumajake āhaṃsu - “āvuso, tumhākaṃ kathā na sameti, kacci no lesaṃ oḍḍetvā vadathā”ti. Evaṃ te tehi bhikkhūhi anuyuñjiyamānā āma āvusoti vatvā etamatthaṃ ārocesuṃ.

Kiṃ pana tumhe, āvuso, āyasmantaṃ dabbāṃ mallaputtaṃ aññabhāgiyassa adhikaraṇassāti ettha aññabhāgassa idaṃ, aññabhāgo vā assa atthīti aññabhāgiyaṃ. Adhikaraṇanti ādhāro veditabbo, vatthu adhiṭṭhānanti vuttaṃ hoti. Yo hi so “dabbo mallaputto nāmā”ti chagalako vutto, so yvāyaṃ āyasmato dabbassa mallaputtassa bhāgo koṭṭhāso pakkho manussajāti ceva bhikkhubhāvo ca tato aññassa bhāgassa koṭṭhāsassa pakkhassa hoti tiracchānāyatiyā ceva chagalakabhāvassa ca so vā aññabhāgo assa atthīti tasmā aññabhāgiyasaṅkhyāṃ labhati. Yasmā ca tesāṃ “imaṃ mayaṃ dabbāṃ mallaputtaṃ nāma karomā”ti vadantānaṃ tassā nāmakaraṇasaññāya ādhāro vatthu adhiṭṭhānaṃ, tasmā adhikaraṇanti veditabbo. Tañhi sandhāya “te bhikkhū aññabhāgiyassa adhikaraṇassā”ti āhaṃsu, na vivādādhikaraṇādīsu aññataraṃ. Kasmā? Asambhavato. Na hi te catunnaṃ adhikaraṇānaṃ kassaci aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kañcidesaṃ lesamattaṃ upādiyiṃsu. Na ca catunnaṃ adhikaraṇānaṃ leso nāma atthi. Jātilesādayo hi puggalānaṃyeva lesā vuttā, na vivādādhikaraṇādīnaṃ. Idañca “dabbo mallaputto”ti nāmaṃ tassa aññabhāgiyādhikaraṇabhāve ṭhitassa chagalakassa koci deso hoti therāṃ amūlakena pārājikena anuddhamsetuṃ lesamatto.

Ettha ca dissati apadissati assa ayanti voharīyatīti deso. Jātiādīsu aññatarakoṭṭhāsassetāṃ adhivacanaṃ. Aññampi vatthuṃ lissati silissati vohāramatteneva īsakaṃ allīyatīti leso. Jātiādīnaṃyeva aññatarakoṭṭhāsassetāṃ adhivacanaṃ. Tato paraṃ uttānatthameva. Sikkhāpadapaññattiyampi ayamevattho.

Padabhājane pana yassa aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kiñcidesaṃ lesamattaṃ upādāya pārājikena dhammena anuddhamseyya, taṃ yasmā aṭṭhuppattivāseneva āvibhūtaṃ, tasmā na vibhattanti veditabbaṃ.

393. Yāni pana adhikaraṇanti vacanasāmaññato atthuddhāravasena pavattāni cattāri adhikaraṇāni, tesāṃ aññabhāgiyatā ca tabbhāgiyatā ca yasmā apākaṭṭhā jānitabbā ca vinayadharehi, tasmā vacanasāmaññato laddhaṃ adhikaraṇaṃ nissāya taṃ āvikaronto “aññabhāgiyassa adhikaraṇassāti āpattaññabhāgiyaṃ vā hoti adhikaraṇaññabhāgiyaṃ vā”tiādimāha. Yā ca sā avasāne āpattaññabhāgiyassa adhikaraṇassa vasena codanā vuttā, tampi dassetuṃ ayaṃ sabbādhikaraṇānaṃ tabbhāgiyaaññabhāgiyatā samāhaṭṭhāti veditabbā.

Tattha ca āpattaññabhāgiyaṃ vāti paṭhamaṃ uddiṭṭhattā “kathaṃca āpatti āpattiyā aññabhāgiyā hotī”ti niddese ārabhitabbe yasmā āpattādhikaraṇassa tabbhāgiyavicāraṇāyaṃyeva ayamatto āgamissati, tasmā evaṃ anārabhitvā “kathaṃca adhikaraṇaṃ adhikaraṇassa aññabhāgiya”nti pacchimapaḍaṃyeva gahetvā niddeso āraddhoti veditabbo.

Tattha aññabhāgiyavāro uttānatthoyeva. Ekamekañhi adhikaraṇaṃ itaresaṃ tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ aññabhāgiyaṃ aññapakkiyaṃ aññakoṭṭhāsiyaṃ hoti, vatthuvisabhāgattā, tabbhāgiyavāre pana vivādādhikaraṇaṃ vivādādhikaraṇassa tabbhāgiyaṃ tappakkiyaṃ taṃkoṭṭhāsiyaṃ vatthusabhāgattā, tathā anuvādādhikaraṇaṃ anuvādādhikaraṇassa. Kathaṃ? Buddhakālato paṭṭhāya hi aṭṭhārasa bhedakaravatthūni nissāya uppannavivādo ca idāni uppajjanakavivādo ca vatthusabhāgatāya ekaṃ vivādādhikaraṇameva hoti, tathā buddhakālato paṭṭhāya catasso vipattiyo nissāya uppannaanuvādo ca idāni uppajjanakaanuvādo ca vatthusabhāgatāya ekaṃ anuvādādhikaraṇameva hoti. Yasmā pana āpattādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇassa sabhāgavisabhāgavatthuto sabhāgasarikkhāsarikkhato ca ekaṃsena tabbhāgiyaṃ na hoti, tasmā āpattādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇassa siyā tabbhāgiyaṃ siyā aññabhāgiyanti vuttaṃ. Tattha ādito paṭṭhāya aññabhāgiyassa paṭhamaṃ niddiṭṭhattā idhāpi aññabhāgiyameva paṭhamaṃ niddiṭṭhaṃ, tattha aññabhāgiyattaṃca parato tabbhāgiyattaṃca vuttanayeneva veditabbaṃ.

Kiccādhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇassa tabbhāgiyanti ettha pana buddhakālato paṭṭhāya cattāri saṅghakammāni nissāya uppannaṃ adhikaraṇaṃca idāni cattāri saṅghakammāni nissāya uppajjanakaṃ adhikaraṇaṃca sabhāgatāya sarikkhatāya ca ekaṃ kiccādhikaraṇameva hoti. Kiṃ pana saṅghakammāni nissāya uppannaṃ adhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇaṃ, udāhu saṅghakammānamevetamaṃ adhivacananti? Saṅghakammānamevetamaṃ adhivacanaṃ. Evaṃ santepi saṅghakammaṃ nāma “idañcidaṃca evaṃ kattabba”nti yaṃ kammalakkaṇaṃ manasikaroti taṃ nissāya uppajjanato purimaṃ purimaṃ saṅghakammaṃ nissāya uppajjanato ca saṅghakammāni nissāya uppannaṃ adhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇanti vuttaṃ.

394. Kiñci desaṃ lesamattaṃ upādāyāti ettha pana yasmā desoti vā lesamattoti vā pubbe vuttanayeneva byañjanato nānaṃ atthato ekaṃ, tasmā “leso nāma dasa lesā jātileso nāmaleso”tiādimāha. Tattha jātiyeva jātileso. Esa nayo sesesu.

395. Idāni tameva lesaṃ vitthārato dassetuṃ yathā taṃ upādāya anuddhamsanā hoti tathā savatthukaṃ katvā dassento “jātileso nāma khattiyo diṭṭho hotī”tiādimāha. Tattha khattiyo diṭṭho hotīti añño koci khattiyajātiyo iminā codakena

diṭṭho hoti. Pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjantoti methunadhammādīsu aññataraṃ āpajjanto. Aññaṃ khattiyaṃ passitvā codetīti atha so aññaṃ attano veriṃ khattiyajātiyaṃ bhikkhuṃ passitvā taṃ khattiyajātilesaṃ gahetvā evaṃ codeti “khattiyō mayā diṭṭho pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto, tvaṃ khattiyō, pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosī” atha vā “tvaṃ so khattiyō, na añño, pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosi, assamaṇosi asakyaputtīyosi natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇā vā saṅghakammaṃ vā”ti, āpatti vācāya vācāya saṅghādisesassa. Ettha ca tesāṃ khattiyānaṃ aññamaññaṃ asadisassa tassa tassa dīghādino vā diṭṭhādino vā vasena aññabhāgiyatā khattiyajātīpaññattiyā ādhārasena adhikaraṇatā ca veditabbā, etenupāyena sabbapadesu yojanā veditabbā.

400. Pattalessaniddese ca sātakaṃ pattoti lohapattasādiso susaṇṭhāno succhavi siniddho bhamaravaṇṇo mattikāpatto vuccati. Sumbhakapattoti pakatimattikāpatto.

406. Yasmā pana āpattilesassa ekapadeneva saṅkhepato niddeso vutto, tasmā vitthāratopi taṃ dassetuṃ “bhikkhu saṅghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hotī”tiādi vuttaṃ. Kasmā panassa tattheva niddesaṃ avatvā idha visuṃ vuttoti? Sesaniddesehi asabhāgattā. Sesaniddesā hi aññaṃ disvā aññassa codanāvasena vuttā. Ayaṃ pana ekameva aññaṃ āpattiṃ āpajjantaṃ disvā aññāya āpattiyā codanāvasena vutto. Yadi evaṃ kathaṃ aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ hotīti? Āpattiyā. Teneva vuttaṃ - “evampi āpattaññabhāgiyañca hoti lesa ca upādinno”ti. Yañhi so saṅghādisesaṃ āpanno taṃ pārājikassa aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ. Tassa pana aññabhāgiyassa adhikaraṇassa lesa nāma yo so sabbakhattiyānaṃ sādharmaṇo khattiyabhāvo viya sabbāpattīnaṃ sādharmaṇo āpattibhāvo. Etenupāyena sesāpattimūlakanayo codāpakavāro ca veditabbo.

408. Anāpatti tathāsaññī codeti vā codāpeti vāti “pārājikaṃ yeva ayaṃ āpanno”ti yo evaṃ tathāsaññī codeti vā codāpeti vā tassa anāpatti. Sesāṃ sabbattha uttānameva. Samuṭṭhānādīnīpi paṭhamaduṭṭhadosasādisānevāti.

Dutiyaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Paṭhamasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

409. Tena samayena buddho bhagavāti saṅghabhedasikkhāpadaṃ. Tattha atha kho devadattotiādīsu yo ca devadatto, yathā ca pabbajito, yena ca kāraṇena kokālikādayo upasaṅkamitvā “etha mayaṃ āvuso samaṇassa gotamassa saṅghabheḍaṃ karissāma cakkabheda”nti āha. Taṃ sabbāṃ saṅghabhedakkhandhake āgatameva. Pañcavatthuyācanā pana kiñcāpi tattheva āgamissati. Atha kho idhāpi āgatattā yadettha vattabbaṃ, taṃ vatvāva gamissāma.

Sādhu bhanteti āyācanā. Bhikkhū yāvajīvaṃ āraññikā assūti āraññikadhutaṅgaṃ samādāya sabbepi bhikkhū yāva jīvanti tāva āraññikā hontu, araññeyeva vasantu. Yo gāmantāṃ osareyya vajjaṃ naṃ phuseyyāti yo ekabhikkhupi araññaṃ pahāya nivāsattāya gāmantāṃ osareyya, vajjaṃ taṃ phuseyya naṃ bhikkhuṃ doso phusatu, āpattiyā naṃ bhagavā kāretū”ti adhippāyena vadati. Esa nayo sesavatthūsupi.

410. Janaṃ saññāpessāmāti janaṃ amhākaṃ appicchatādibhāvaṃ jānāpessāma, atha vā paritosessāma pasādessāmāti vuttaṃ hoti.

Imāni pana pañca vatthūni yācato devadattassa vacanaṃ sutvāva aññāsi bhagavā “saṅghabhedatthiko hutvā ayaṃ yācatī”ti. Yasmā pana tāni anujānīyamānāni bahūnaṃ kulaputtānaṃ maggantarāyāya saṃvattanti, tasmā bhagavā “alaṃ devadattā”ti paṭikkhipitvā “yo icchati āraññiko hotū”tiādimāha.

Ettha pana bhagavato adhippāyaṃ viditvā kulaputtena attano patirūpaṃ veditabbaṃ. Ayañhettha bhagavato adhippāyo - “eko bhikkhu mahajjhāsayo hoti mahussāho, sakkoti gāmantasenāsaṃ paṭikkhipitvā araññe viharanto dukkhassantaṃ kātuṃ. Eko dubbalo hoti appathāmo araññe na sakkoti, gāmanteyeva sakkoti. Eko mahabbalo samappavattadhātuko adhivāsanakhantisampanno iṭṭhāniṭṭhesu samacitto araññepi gāmantepi sakkotiyeva. Eko neva gāmante na araññe sakkoti padaparamo hoti.

Tatra yvāyaṃ mahajjhāsayo hoti mahussāho, sakkoti gāmantasenāsaṃ paṭikkhipitvā araññe viharanto dukkhassantaṃ kātuṃ, so araññeyeva vasatu, idamassa patirūpaṃ. Saddhivihārikādayopi cassa anusikkhamānā araññe vihātabbameva maññissanti.

Yo pana dubbalo hoti appathāmo gāmanteyeva sakkoti dukkhassantaṃ kātuṃ, na araññe so gāmanteyeva vasatu, yvāyaṃ mahabbalo samappavattadhātuko adhivāsanakhantisampanno iṭṭhāniṭṭhesu samacitto araññepi gāmantepi sakkotiyeva, ayampi gāmantasenāsaṃ pahāya araññe viharatu, idamassa patirūpaṃ saddhivihārikāpi hissa anusikkhamānā araññe vihātabbaṃ maññissanti.

Yo panāyaṃ neva gāmante na araññe sakkoti padaparamo hoti. Ayampi araññeyeva vasatu. Ayaṃ hissa dhutaṅgasevanā kammaṭṭhānabhāvanā ca āyatim maggaphalānaṃ upanissayo bhavissati. Saddhivihārikādayo cassa anusikkhamānā araññe vihātabbaṃ maññissantīti.

Evaṃ yvāyaṃ dubbalo hoti appathāmo gāmanteyeva viharanto sakkoti dukkhassantaṃ kātuṃ na araññe, imaṃ puggalaṃ sandhāya bhagavā “yo icchati gāmante viharatū”ti āha. Iminā ca puggalena aññesampi dvāraṃ dinnaṃ.

Yadi pana bhagavā devadattassa vādaṃ sampaṭiccheyya, yvāyaṃ puggalo pakatiyā dubbalo hoti appathāmo, yopi daharakāle araññavāsaṃ abhisambhuṇitvā jiṇṇakāle vā vātapittādīhi samuppannadhātukkhobhakāle vā nābhisambhuṇāti, gāmanteyeva pana viharanto sakkoti dukkhassantaṃ kātuṃ, tesāṃ ariyamaggupacchedo bhaveyya, arahattaphalādhigamo na bhaveyya, uddhammaṃ ubbinayaṃ vilomaṃ aniyyānikaṃ satthu sāsanaṃ bhaveyya, satthā ca tesāṃ asabbaññū assa “sakavādaṃ chaḍḍetvā devadattavāde patiṭṭhito”ti gārayho ca bhaveyya. Tasmā bhagavā evarūpe puggale saṅgaṇhanto devadattassa vādaṃ paṭikkhipi. Etenevūpāyena piṇḍapātikavatthusmimpi paṃsukūlikavatthusmimpi aṭṭha māse rukkhamūlikavatthusmimpi vinicchayo veditabbo. Cattāro pana māse rukkhamūlasenāsaṃ paṭikkhittameva.

Macchamaṃsavatthusmiṃ tikoṭiparisuddhanti tīhi koṭīhi parisuddhaṃ, diṭṭhādīhi aparisuddhīhi virahitanti attho. Tenevāha - “adiṭṭhaṃ, asutaṃ, aparisaṅkita”nti. Tattha “adiṭṭhaṃ” nāma bhikkhūnaṃ atthāya migamacche vadhitvā gayhamānaṃ adiṭṭhaṃ. “Asutaṃ” nāma bhikkhūnaṃ atthāya migamacche vadhitvā gahitanti asutaṃ. “Aparisaṅkitaṃ” pana diṭṭhaparisaṅkitaṃ sutaparisaṅkitaṃ tadubhayavimuttaparisaṅkitañca ṇatvā tabbipakkhato jānitabbaṃ. Kathaṃ? Idha

bhikkhū passanti manusse jālavāgurādihatthe gāmato va nikkhamante araṇṇe vā vicarante, dutiyadivase ca nesaṃ taṃ gāmaṃ piṇḍāya pavittānaṃ samacchamaṃsaṃ piṇḍapātaṃ abhiharanti. Te tena diṭṭhena parisaṅkanti “bhikkhūnaṃ nukho atthāya kata”nti idaṃ diṭṭhaparisaṅkitaṃ, nāma etaṃ gahetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā bhante na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayaidaṃ bhante bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ, amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kata”nti vadanti kappati.

Naheva kho bhikkhū passanti; apica suṇanti, manussā kira jālavāgurādihatthā gāmato vā nikkhamanti, araṇṇe vā vicaranti”ti. Dutiyadivase ca nesaṃ taṃ gāmaṃ piṇḍāya pavittānaṃ “bhikkhūnaṃ nukho atthāya kata”nti idaṃ “sutaparisaṅkitaṃ” nāma. Etaṃ gahetuṃ na vaṭṭati, yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayaidaṃ, bhante, bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ, amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kata”nti vadanti kappati.

Naheva kho pana bhikkhū passanti, na suṇanti; apica kho tesāṃ gāmaṃ piṇḍāya pavittānaṃ pattaṃ gahetvā samacchamaṃsaṃ piṇḍapātaṃ abhisāṅkharitvā abhiharanti, te parisaṅkanti “bhikkhūnaṃ nukho atthāya kata”nti idaṃ “tadubhayavimuttaparisaṅkitaṃ” nāma. Etaṃ gahetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ evaṃ aparisaṅkitaṃ taṃ vaṭṭati. Sace pana te manussā “kasmā, bhante, na gaṇhathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “nayaidaṃ, bhante, bhikkhūnaṃ atthāya kataṃ amhehi attano atthāya vā rājayuttādīnaṃ atthāya vā kataṃ pavattamaṃsaṃ vā kappiyameva labhitvā bhikkhūnaṃ atthāya sampādita”nti vadanti kappati. Matānaṃ petakiccatthāya maṅgalādīnaṃ vā atthāya katepi eseṃ nayo. Yaṃ yaṇhi bhikkhūnaṃyeva atthāya akataṃ, yattha ca nibbematiko hoti, taṃ sabbaṃ kappati.

Sace pana ekasmiṃ vihāre bhikkhū uddissa kataṃ hoti, te ca attano atthāya katabhāvaṃ na jānanti, añṇe jānanti. Ye jānanti, tesāṃ na vaṭṭati, itaresaṃ vaṭṭati. Añṇe na jānanti, teyeva jānanti, tesāṃyeva na vaṭṭati, añṇesaṃ vaṭṭati. Tepi amhākaṃ atthāya katanti jānanti, añṇepi etesaṃ atthāya katanti jānanti, sabbesaṃpi na vaṭṭati, sabbe na jānanti, sabbesaṃpi vaṭṭati. Pañcasu hi sahadhammikesu yassa vā tassa vā atthāya uddissa kataṃ, sabbesaṃ na kappati.

Sace pana koci ekaṃ bhikkhuṃ uddissa pāṇaṃ vadhivā tassa pattaṃ pūretvā deti, so ca attano atthāya katabhāvaṃ jānaṃyeva gahetvā añṇassa bhikkhuno deti, so tassa saddhāya paribhuñjati, kassa āpattīti? Dvinnampi anāpatti. Yaṇhi uddissa kataṃ tassa abhuttatāya anāpatti, itarassa ajānanatāya. Kappiyamaṃsassa hi paṭiggahaṇe āpatti natthi. Uddissa katañca ajānitvā bhuttassa pacchā ñatvā āpattidesanākiccaṃ nāma natthi, akappiyamaṃsaṃ pana ajānitvā bhuttena pacchā ñatvāpi āpatti desetabbā, uddissa katañhi ñatvā bhuñjatova āpatti. Akappiyamaṃsaṃ ajānitvā bhuñjantassāpi āpattiyeva. Tasmā āpattibhīrukena rūpaṃ sallakkhentenapi pucchitvāva maṃsaṃ paṭiggahetabbam. Paribhogakāle pucchitvā paribhuñjissāmīti vā gahetvā pucchitvāva paribhuñjitabbam. Kasmā? Duviñṇeyyattā. Acchamaṃsaṃ hi sūkaramaṃsasadisāṃ hoti, dīpimaṃsādīnipi migamaṃsādisadisāni, tasmā pucchitvā gahaṇameva vattanti vadanti.

Haṭṭho udaggoti tuṭṭho ceva unnatakāyacitto ca hutvā. So kira “na bhagavā imāni pañca vatthūni anujānāti, idāni sakkhissāmi saṅghabhedam kātu”nti kokālikassa iṅgitākāram dassetvā yathā viṣaṃ vā khāditvā rajjuyā vā ubbandhitvā satthaṃ vā āharitvā maritukāmo puriso visādīsu aññataram labhitvā tappaccayā āsannampi maraṇadukkhaṃ ajānanto haṭṭho udaggo hoti; evameva saṅghabhedapaccayā āsannampi avīcimhi nibbattitvā paṭisaṃvedanīyaṃ dukkhaṃ ajānanto “laddho dāni me saṅghabhedassa upāyo”ti haṭṭho udaggo sapaṇiso utṭhāyāsana teneva haṭṭhabhāvena bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Te mayaṃ imehi pañcahi vatthūhi samādāya vattāmāti ettha pana “imāni pañca vatthūni”ti vattabbepi te mayaṃ imehi pañcahi vatthūhi janaṃ saññāpessāmāti abhiṇhaṃ parivitakkavasena vibhattivipallāsaṃ asallakkhetvā abhiṇhaṃ parivitakkānurūpameva “te mayaṃ imehi pañcahi vatthūhi”ti āha, yathā taṃ vikkhittacitto.

Dhutā sallekhaṇvuttinoti yā paṭipadā kilese dhunāti, tāya samannāgatattā dhutā. Yā ca kilese sallikhati, sā etesaṃ vuttīti sallekhaṇvuttino.

Bāhulikoti cīvarādīnaṃ paccayānaṃ bahulabhāvo bāhullaṃ, taṃ bāhullamassa atthi, tasmīṃ vā bāhulle niyutto ṭhitoti bāhuliko. Bāhullāya cetetīti bāhulattāya ceteti kappeti pakappeti. Kathaṇhi nāma mayhaṇca sāvakaṇaṇca cīvarādīnaṃ paccayānaṃ bahulabhāvo bhavyeyyāti evaṃ ussukkamāpannoti adhippāyo. Cakkabhedāyāti āṇābhedāya.

Dhammīṃ kathaṃ katvāti khandhake vuttanayena “alam, devadatta, mā te rucci saṅghabhedo. Garuko kho, devadatta, saṅghabhedo. Yo kho, devadatta, samaggaṃ saṅghaṃ bhindati, kappatṭhikaṃ kibbisam pasavati, kappam nirayamhi paccati, yo ca kho, devadatta, bhinnaṃ saṅghaṃ samaggaṃ karoti, brahmaṃ puññaṃ pasavati, kappam saggamhi modatī”ti evamādikaṃ anekappakāraṃ devadattassa ca bhikkhūnaṇca tadanucchavikaṃ tadanulomikaṃ dhammīṃ kathaṃ katvā.

411. Samaggassāti sahitassa cittaena ca sarīrena ca aviyuttassāti attho. Padabhājanepi hi ayameva attho dassito. Samānaṣaṃvāsakoti hi vadatā cittaena aviyogo dassito hoti. Samānaṣīmāyaṃ ṭhitoti vadatā sarīrena. Kathaṃ? Samānaṣaṃvāsako hi laddhināṇāsaṃvāsakena vā kammanāṇāsaṃvāsakena vā virahito samacittatāya cittaena aviyutto hoti. Samānaṣīmāyaṃ ṭhito kāyasāmaggidānato sarīrena aviyutto.

Bhedanaṣaṃvattanikaṃ vā adhikaraṇanti bhedanassa saṅghabhedassa atthāya saṃvattanikaṃ kāraṇaṃ. Imasmiṇhi okāse “kāmahetu kāmanidānaṃ kāmādhikaraṇa”ntiādīsu viya kāraṇaṃ adhikaraṇanti adhippetam. Taṇca yasmā aṭṭhārasavidhaṃ hoti, tasmā padabhājane “aṭṭhārasa bhedakaravatthūni”ti vuttaṃ. Tāni pana “idhūpāli, bhikkhu adhammaṃ dhammoti dīpeti”tiādinā nayena khandhake āgatāni, tasmā tatteva nesaṃ atthaṃ vaṇṇayissāma. Yopi cāyaṃ imāni vatthūni nissāya aparehipi kammena, uddesena, vohārena, anusāvanāya, salākaggāhenāti pañcahi kāraṇehi saṅghabhedo hoti, tampi āgataṭṭhāneyeva pakāsayissāma. Saṅkhepato pana bhedanaṣaṃvattanikaṃ vā adhikaraṇaṃ samādāyāti ettha saṅghabhedassa atthāya saṃvattanikaṃ saṅghabhedanipphattisamatthaṃ kāraṇaṃ gahetvāti evamattho veditabbo. Paggayhāti paggaḥitaṃ abbhussitaṃ pākāṭaṃ katvā. Tiṭṭheyyāti yathāsamādinnaṃ yathāpaggaḥitameva ca katvā accheyya. Yasmā pana evaṃ paggaṇhatā tiṭṭhatā ca taṃ dīpitaṇceva appaṭinissaṭṭhaṇca hoti, tasmā

padabhājane “dīpeyyā”ti ca “nappaṭinissajjeyyā”ti ca vuttaṃ.

Bhikkhūhi evamassa vacanīyoti aññehi lajjīhi bhikkhūhi evaṃ vattabbo bhavēyya. Padabhājane cassa ye passantīti ye sammukhā paggayha tiṭṭhantaṃ passanti. Ye suṇantīti yepi “asukasmiṃ nāma vihāre bhikkhū bhedanasamvattanikaṃ adhikaraṇaṃ samādāya paggayha tiṭṭhantī”ti suṇanti.

Sametāyasmā saṅghenāti āyasmā saṅghena saddhiṃ sametu samāgacchatu ekaladdhiko hotūti attho. Kiṃ kāraṇā? Samaggo hi saṅgho sammodamāno avivadamāno ekuddeso phāsu viharatīti.

Tattha sammodamānoti aññamaññaṃ sampattiyā saṭṭhu modamāno. Avivadamānoti “ayaṃ dhammo, nāyaṃ dhammo”ti evaṃ na vivadamāno. Eko uddeso assāti ekuddeso, ekato pavattapātimokkhuddeso, na visunti attho. Phāsu viharatīti sukhaṃ viharati.

Icceaṃ kusalaṃ etāṃ paṭinissajjanaṃ kusalaṃ khemaṃ sotthibhāvo tassa bhikkhuno. No ce paṭinissajjati āpatti dukkaṭassāti tikkhattuṃ vuttassa appaṭinissajjato dukkaṭaṃ. Suttvā na vadanti āpatti dukkaṭassāti ye suttvā na vadanti, tesampi dukkaṭaṃ. Kīvadūre suttvā avadantānaṃ dukkaṭaṃ? Ekavihāre tāva vattabbaṃ natthi. Aṭṭhakathāyaṃ pana vuttaṃ “samantā addhayaṃ bhikkhūnaṃ bhāro. Dūtaṃ vā paṇṇaṃ vā pesetvā vadatopi āpattimokkho natthi. Sayameva gantvā ‘garuko kho, āvuso, saṅghabhedo, mā saṅghabhedāya, parakkamī’ti nivāretabbo”ti. Pahontena pana dūrampi gantabbaṃ agilānānañhi dūrepi bhāroyeva.

Idāni “evañca so bhikkhu bhikkhūhi vuccamāno”tiādīsu atthamattameva dassetuṃ “so bhikkhu saṅghamajjhampi ākaḍḍhitvā vattabbo”tiādīmāha. Tattha saṅghamajjhampi ākaḍḍhitvāti sace purimanayena vuccamāno na paṭinissajjati hatthesu ca pādesu ca gahetvāpi saṅghamajjhaṃ ākaḍḍhitvā punapi “mā āyasmā”tiādīnā nayena tikkhattuṃ vattabbo.

Yāvatatiyaṃ samanubhāsitaḥhoti yāva tatiyaṃ samanubhāsaṇaṃ tāva samanubhāsitaḥ. Tīhi samanubhāsanakammavācāhi kammaṃ kātābanti vuttaṃ hoti. Padabhājane panassa atthameva gahetvā samanubhāsanavidhiṃ dassetuṃ “so bhikkhu samanubhāsitaḥ. Evañca pana, bhikkhave, samanubhāsitaḥ”tiādi vuttaṃ.

414. Tattha ñattiyā dukkaṭaṃ dvīhi kammavācāhi thullaccayā paṭippassambhantīti yañca ñattipariyosāne dukkaṭaṃ āpanno, ye ca dvīhi kammavācāhi thullaccaye, tā tissoopi āpattiyo “yassa nakkhamati so bhāseyyā”ti evaṃ yya-kārappattamattāya tatiyakammavācāya paṭippassambhanti saṅghādisesoyeva tiṭṭhati. Kiṃ pana āpannāpattiyo paṭippassambhanti anāpannāti? Mahāsumatthero tāva vadati “yo avasāne paṭinissajjissati, so tā āpattiyo na āpajjati, tasmā anāpannā paṭippassambhantī”ti. Mahāpadumatthero pana liṅgaparivattena asādhāraṇāpattiyo viya āpannā paṭippassambhanti, anāpannānaṃ kiṃ paṭippassaddhiyā”ti āha.

415. Dhammakamme dhammakammasaññīti tañce samanubhāsanakammaṃ dhammakammaṃ hoti, tasmīṃ dhammakammasaññīti attho. Esa nayo sabbattha. Idha saññā na rakkhati, kammaṃ dhammikattā eva appaṭinissajjanto āpajjati.

416. Asamanubhāsantassāti asamanubhāsiyamānassa appaṭinissajjantassāpi saṅghādisesena anāpatti.

Paṭinissajjantassāti ñattito pubbe vā ñattikkhaṇe vā ñattipariyosāne vā paṭhamāya vā anusāvanāya dutiyāya vā tatiyāya vā yāva yya-kāraṃ na sampāpuṇāti, tāva paṭinissajjantassa saṅghādisesena anāpatti.

Ādikammikassāti. Ettha pana “devadatto samaggassa saṅghassa bhedāya parakkami, tasmiṃ vatthusmi”nti parivāre āgatattā devadatto ādikammiko. So ca kho saṅghabhedaṃ parakkamanasseva, na appaṭinissajjanassa. Na hi tassa taṃ kammaṃ kataṃ. Kathamidam jānitabbanti ce? Suttato. Yathā hi “ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo yāvatatiyaṃ samanubhāsanāya na paṭinissajji, tasmiṃ vatthusmi”nti parivāre āgatattā ariṭṭhassa kammaṃ katanti paññāyati, na tathā devadattassa. Athāpissa katena bhavitabbanti koci attano rucimattena vadeyya, tathāpi appaṭinissajjane ādikammikassa anāpatti nāma natthi. Na hi paññattaṃ sikkhāpadaṃ vītikkamantassa aññatra uddissa anuññātato anāpatti nāma dissati. Yampi ariṭṭhasikkhāpadassa anāpattiyaṃ “ādikammikassā”ti potthakesu likhitaṃ, taṃ pamādalikhitaṃ. Pamādalikhitaḥ cassa “paṭhamam ariṭṭho bhikkhu codetabbo, codetvā sāretabbo, sāretvā āpattiṃ ropetabbo”ti evaṃ kammakkhandhake āpattiropanavacanato veditabbo.

Iti bhedaṃ parakkamane ādikammikassa devadattassa yasmā taṃ kammaṃ na kataṃ, tasmāssā āpattiyeva na jātā. Sikkhāpadaṃ pana taṃ ārabha paññattanti katvā “ādikammiko”ti vutto. Iti āpattiyā abhāvatoyevassa anāpatti vuttā. Sā panesā kiñcāpi asamanubhāsantassāti imināva siddhā, yasmā pana asamanubhāsanto nāma yassa kevalam samanubhāsanam na karonti, so vuccati, na ādikammiko. Ayañca devadatto ādikammikoyeva, tasmā “ādikammikassā”ti vuttaṃ. Etenupāyena ṭhapetvā ariṭṭhasikkhāpadaṃ sabbasamanubhāsanāsu vinicchayo veditabbo. Sesam sabbattha uttānameva.

Samuṭṭhānādīsu tivaṅgikam ekasamuṭṭhānam, samanubhāsanasamuṭṭhānam nāmametaṃ, kāyavācācittato samuṭṭhāti. Paṭinissajjāmīti kāyavikāraṃ vā vacībhedaṃ vā akarontasseva pana āpajjanato akiriyaṃ, saññāvimokkham, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedananti.

Paṭhamasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dutiyasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

417-418. Tena samayena buddho bhagavāti dutiyasaṅghabhedasikkhāpadaṃ. Tattha anuvattakāti tassa diṭṭhikhanṭiruciggahaṇena anupaṭipajjanakā. Vaggaṃ asāmaggiṃ pakkhiyavacanam vadantīti vaggavādakā. Padabhājane pana “tassa vaṇṇāya pakkhāya ṭhitā hontī”ti vuttaṃ, tassa saṅghabhedaṃ parakkamantassa vaṇṇatthāya ca pakkhavuḍḍhiatthāya ca ṭhitāti attho. Ye hi vaggavādakā, te niyamena īdisā honti, tasmā evaṃ vuttaṃ. Yasmā pana tiṇṇam uddham kammārahā na honti, na hi saṅgho saṅghassa kammaṃ karoti, tasmā eko vā dve vā tayo vāti vuttaṃ.

Jānāti noti amhākaṃ chandādīni jānāti. Bhāsati “evaṃ karomā”ti amhehi saddhiṃ bhāsati. Amhākampetaṃ khamatīti yaṃ so karoti, etaṃ amhākampi ruccati.

Sametāyasmantānaṃ saṅghenāti āyasmantānaṃ cittaṃ saṅghena saddhiṃ sametu samāgacchatu, ekībhāvaṃ yātūti vuttaṃ hoti. Sesamettha paṭhamasikkhāpade vuttanayattā uttānatthattā ca pākaṭameva.

Samuṭṭhānādīnipi paṭhamasikkhāpadasadisānevāti.

Dutiyasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

424. Tena samayena buddho bhagavāti dubbacasikkhāpadaṃ. Tattha anācāraṃ ācaratīti anekappakāraṃ kāyavacīdvāravītikkamaṃ karoti. Kiṃ nu kho nāmāti vambhanavacanametam. Ahaṃ kho nāmāti ukkaṃsavacanaṃ. Tumhe vadeyyanti “idaṃ karotha, idaṃ mā karothā”ti ahaṃ tumhe vattum arahāmīti dasseti. Kasmāti ce? Yasmā amhākaṃ buddho bhagavā kaṇṭakaṃ āruya mayā saddhiṃ nikkhamitvā pabbajitotievamādimatthaṃ sandhāyāha. “Amhākaṃ dhammo”ti vatvā pana attano santakabhāve yuttiṃ dassento “amhākaṃ ayyaputtena dhammo abhisamito”ti āha. Yasmā amhākaṃ ayyaputtena catusaccadhammo paṭividdho, tasmā dhammopi amhākanti vuttaṃ hoti. Saṅghaṃ pana attano veripakkhe ṭhitaṃ maññaṃāno amhākaṃ saṅghoti na vadati. Upamaṃ pana vatvā saṅghaṃ apasādetukāmo “seyyathāpi nāmā”tiādimāha. Tiṇakaṭṭhapaṇṇasaṭanti tattha tattha patitaṃ tiṇakaṭṭhapaṇṇaṃ. Atha vā tiṇaṇca nissāraṃ lahuṃ kaṭṭhaṇca tiṇakaṭṭhaṃ. Paṇṇasaṭanti purāṇapaṇṇaṃ. Ussāreyyāti rāsīṃ kareyya.

Pabbateyyāti pabbatappabhavā, sā hi sīghasotā hoti, tasmā tameva gaṇhāti. Saṅkhasevālapaṇakanti ettha saṅkhoti dīghamūlako paṇṇasevālo vuccati. Sevāloti nīlasevālo, avaseso udakapappaṭakatilabījākādi sabbopi paṇakoti saṅkhyāṃ gacchati. Ekato ussāritāti ekaṭṭhāne kenāpi sampiṇḍitā rāsīkatāti dasseti.

425-426. Dubbacajātikoti dubbacasabhāvo vattum asakkuṇeyyoti attho. Padabhājanepissa dubbacoti dukkhena kicchena vaditabbo, na sakkā sukhena vattunti attho. Dovacassakaraṇehīti dubbacabhāvakaraṇīyehi, ye dhammā dubbacaṃ puggalaṃ karonti, tehi samannāgatoti attho. Te pana “katame ca, āvuso, dovacassakaraṇā dhammā? Idhāvuso, bhikkhu pāpiccho hoti”tiādinā nayena paṭipāṭiyā anumānasutte āgatā pāpicchatā, attukkaṃsakaparavambhakatā, kodhanatā, kodhahetu upanāhitā, kodhahetuabhisāṅgitā, kodhahetukodhasāmantavācānicchāraṇatā, codakaṃ paṭippaharaṇatā, codakaṃ apasādanatā, codakassa paccāropanatā, aññaṃ aṇṇapaṭicaraṇatā, apadānena na sampāyanatā, makkhipaḷāsītā, issukīmaccharitā, saṭhamāyāvitā, thaddhātīmānitā, sandiṭṭhiparāmāsiādhānaggahiduppaṭinissaggitāti ekūnavīsati dhammā veditabbā.

Ovādaṃ nakkhamati na sahatīti akkhamo. Yathānusiṭṭhaṃ appaṭipajjanato padakkhiṇena anusāsaniṃ na gaṇhātīti appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṃ.

Uddesapariyāpannesūti uddese pariyāpannesu antogadhesu. “Yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”ti evaṃ saṅgahitattā anto pātimokkhasa vattamānesūti attho. Sahadhammikaṃ vuccamānoti sahadhammikenā vuccamāno karaṇatthe upayogavacanaṃ, pañcahi sahadhammikehi sikkhitabbattā tesam vā santakattā sahadhammikanti laddhanāmena buddhapaññattena sikkhāpadena vuccamānoti attho.

Viramathāyasmanto mama vacanāyāti yena vacanena maṃ vadatha, tato mama vacanato viramatha. Mā maṃ taṃ vacanaṃ vadathāti vuttaṃ hoti.

Vadatu sahadhammenāti sahadhammikenā sikkhāpadena sahadhammena vā aññenāpi pāsādikabhāvasaṃvattanikena vacanena vadatu. Yadidanti vuḍḍhikāraṇanidassanatthe nipāto. Tena “yaṃ idaṃ aññamaññaṃ hitavacanaṃ āpattito vuṭṭhāpanaṃ ca tena aññamaññavacanena aññamaññavuṭṭhāpanena ca saṃvaḍḍhā parisā”ti evaṃ parisāya vuḍḍhikāraṇaṃ dassitaṃ hoti. Sesā sabbattha uttānameva.

Samuṭṭhānādīni paṭhamasaṅghabhedasādisānevāti.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā

431. Tena samayena buddho bhagavāti kuladūsakasikkhāpadaṃ. Tattha assajipunabbasukā nāmāti assaji ceva punabbasuko ca. Kīṭāgirisinti evaṃnāmake janapade. Āvāsikā hontīti ettha āvāso etesaṃ atthīti āvāsikā. “Āvāso”ti vihāro vuccati. So yesaṃ āyatto navakammakaraṇapurāṇapaṭisaṅkharaṇādibhārahāratāya, te āvāsikā. Ye pana kevalaṃ vihāre vasanti, te nevāsikāti vuccanti. Ime āvāsikā ahesuṃ. Alajjino pāpabhikkhūti nillajjā lāmakabhikkhū, te hi chabbaggiyānaṃ jeṭṭhakachabbaggiyā.

Sāvattiyaṃ kira cha janā sahāyakā “kasikkammādīni dukkarāni, handa mayaṃ sammā pabbajāma! Pabbajantehi ca uppanne kicce nittharaṇakattāne pabbajituṃ vaṭṭatī”ti sammantayitvā dvinnāṃ aggasāvakānaṃ santike pabbajimsu. Te pañcavassā hutvā mātikaṃ paguṇaṃ katvā mantayimsu “janapado nāma kadāci subhikkho hoti kadāci dubbhikkho, mayaṃ mā ekaṭṭhāne vasimha, tisu ṭhānesu vasāma”ti. Tato paṇḍukalohitake āhaṃsu - “āvuso, sāvattī nāma sattapaññāsāya kulasatasahashehi ajjhāvutthā, asītigāmasahassapaṭimaṇḍitānaṃ tiyojanasatikānaṃ dvinnāṃ kāsikosalarattānaṃ āyamukhabhūtā, tatra tumhe dhuraṭṭhāneyeva pariveṇāni kāretvā ambapanasanaḷikerādīni ropetvā pupphehi ca phalehi ca kulāni saṅgaṇhantā kuladārake pabbājetvā parisāṃ vaḍḍhethā”ti.

Mettiyabhūmajake āhaṃsu - “āvuso, rājagahaṃ nāma attārasahi manussakoṭṭhi ajjhāvutthaṃ asītigāmasahassapaṭimaṇḍitānaṃ tiyojanasatikānaṃ dvinnāṃ aṅgamagadharattānaṃ āyamukhabhūtaṃ, tatra tumhe dhuraṭṭhāneyeva...pe... parisāṃ vaḍḍhethā”ti.

Assajipunabbasuke āhaṃsu - “āvuso, kīṭāgiri nāma dvīhi meghehi anuggahito tīṇi sassāni pasavanti, tatra tumhe dhuraṭṭhāneyeva pariveṇāni kāretvā...pe... parisāṃ vaḍḍhethā”ti. Te tathā akaṃsu. Tesu ekamekassa pakkhassa pañca pañca bhikkhusatāni parivārā, evaṃ samadhikaṃ diyaḍḍhabhikkhusahassaṃ hoti. Tatra paṇḍukalohitakā saparivārā sīlavantova bhagavatā saddhiṃ janapadacārikampi caranti, te akatavatthuṃ uppādentī, paññattasikkhāpadaṃ pana na maddanti, itare sabbe alajjino akatavatthuṃ uppādentī, paññattasikkhāpadaṃ maddanti, tena vuttaṃ - “alajjino pāpabhikkhū”ti.

Evarūpanti evaṃjātikaṃ. Anācāraṃ ācarantīti anācaritabbaṃ ācaranti, akātabbaṃ karonti. Mālāvacchanti taruṇapuppharukkhaṃ, taruṇakā hi puppharukkhaṃ pupphagacchāpi mālāvacchā tveva vuccanti, te ca anekappakāraṃ mālāvacchaṃ

sayampi ropenti, aññenapi ropāpenti, tena vuttaṃ - “mālāvacchaṃ ropentipi ropāpentipī”ti. Siñcantīti sayameva udakena siñcanti. Siñcāpentīti aññenapi siñcāpenti.

Ettha pana akappiyavohāro kappiyavohāro pariyāyo obhāso nimittakammanti imāni pañca jānitabbāni. Tattha akappiyavohāro nāma allaharitānaṃ koṭṭanaṃ koṭṭāpanaṃ, āvāṭassa khaṇanaṃ khaṇāpanaṃ, mālāvacchassa ropanaṃ ropāpanaṃ, āliya bandhanaṃ bandhāpanaṃ, udakassa secanaṃ secāpanaṃ, mātikāya sammukhakarāṇaṃ kappiyaudakasiñcanaṃ hatthamukhapādadhovananhānodakasiñcananti. Kappiyavohāro nāma “imaṃ rukkhāṃ jāna, imaṃ āvāṭaṃ jāna, imaṃ mālāvacchaṃ jāna, ettha udakaṃ jānā”ti vacanaṃ sukkhamātikāya ujukaraṇaṃ. Pariyāyo nāma “paṇḍitena nāma mālāvacchādayo ropāpetabbā nacirasseva upakārāya saṃvattanti”tiādivacanaṃ. Obhāso nāma kudālakhaṇittādīni ca mālāvacche ca gahetvā ṭhānaṃ, evaṃ ṭhitaṃhi sāmaṇerādayo disvā thero kārāpetukāmoti gantvā karonti. Nimittakammaṃ nāma kudāla-khaṇitti-vāsi-pharasu-udakabhājanāni āharitvā samīpe ṭhapanāṃ.

Imāni pañcapi kulasaṅgahatthāya ropane na vaṭṭanti, phalaparibhogatthāya kappiyākappiyavohāradvayameva na vaṭṭati, itarattayaṃ vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ pana “kappiyavohāropi vaṭṭati. Yañca attano paribhogatthāya vaṭṭati, taṃ aññapuggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā atthāyapi vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

Ārāmatthāya pana vanatthāyaca chāyatthāya ca akappiyavohāramattameva na ca vaṭṭati, sesaṃ vaṭṭati, na kevalaṃ sesaṃ yaṃkiñci mātikampi ujum kātuṃ kappiyaudakaṃ siñcituṃ nhānakotṭhakaṃ katvā nhāyituṃ hatthapādamukhadhovanudakāni ca tattha chaḍḍetumpi vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ pana kurundiyaṃ “kappiyapathaviyaṃ sayaṃ ropetumpi vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Ārāmādiatthāya pana ropitassa vā ropāpitassa vā phalaṃ paribhuñjitumpi vaṭṭati.

Ocinanaocināpane pakatīyāpi pācittiyaṃ. Kuladūsanatthāya pana pācittiyañceva dukkaṭaṃ. Ganthanādīsu ca uracchadapariyosānesu kuladūsanatthāya aññatthāya vā karontassa dukkaṭameva. Kasmā? Anācārattā, “pāpasamācāro”ti ettha vuttapāpasamācārattā ca. Ārāmādiatthāya rukkharopane viya vatthupūjanatthāya kasmā na anāpattīti ce? Anāpattīyeva. Yathā hi tattha kappiyavohārena pariyāyādīhi ca anāpatti tathā vatthupūjatthāyapi anāpattīyeva.

Nanu ca tattha “kappiyapathaviyaṃ sayaṃ ropetumpi vaṭṭatī”ti vuttanti? Vuttaṃ, na pana mahāaṭṭhakathāyaṃ. Athāpi maññeyyāsi itarāsu vuttampi pamāṇaṃ. Mahāaṭṭhakathāyañca kappiyaudakasecanaṃ vuttaṃ, taṃ kathanti? Tampi na virujjhati. Tatra hi avisesena “rukkhāṃ ropentipi ropāpentipi, siñcantipi siñcāpentipī”ti vattabbe “mālāvaccha”nti vadanto ñāpeti “kulasaṅgahatthāya pupphaphalūpagameva sandhāyetaṃ vuttaṃ, aññatra pana pariyāyo atthī”ti. Tasmā tattha pariyāyaṃ, idha ca pariyāyābhāvaṃ ñatvā yaṃ aṭṭhakathāsu vuttaṃ, taṃ suvuttameva. Vuttañcetaṃ -

“Buddhena dhammo vinayo ca vutto;
Yo tassa puttehi tatheva ñāto;
So yehi tesaṃ matimaccajantā;
Yasmā pure aṭṭhakathā akaṃsu.

“Tasmā hi yaṃ aṭṭhakathāsu vuttaṃ;

Taṃ vajjayitvāna pamādalekhaṃ;
Sabbampi sikkhāsu sagāravānaṃ;
Yasmā pamāṇaṃ idha paṇḍitāna’’nti.

Sabbaṃ vuttanayeneva veditabbaṃ. Tattha siyā yadi vatthupūjanatthāyapi ganthānādīsu āpatti, haraṇādīsu kasmā anāpattīti? Kulitthiādīnaṃ atthāya haraṇato haraṇādhikāre hi visesetvā te kulitthīnantiādi vuttaṃ, tasmā buddhādīnaṃ atthāya harantassa anāpatti.

Tattha ekatovaṇṭikanti pupphānaṃ vaṇṭe ekato katvā katamālaṃ. Ubhatovaṇṭikanti ubho hi passehi pupphavaṇṭe katvā katamālaṃ. Mañjarikantiādīsu pana mañjarī viya katā pupphavikati mañjarikāti vuccati. Vidhūtikāti sūciyā vā salākāya vā sinduvārapupphādīni vijjhivā katā. Vaṭṭasakoti vataṃsako. Āveḷāti kaṇṇikā. Uracchadoti hārasadisam ure ṭhapanakapupphadāmaṃ. Ayaṃ tāva ettha padavaṇṇanā.

Ayaṃ pana ādito paṭṭhāya vitthārena āpattivinichayo. Kuladūsanatthāya akappiyapathaviyaṃ mālāvacchaṃ ropentassa pācittiyāñceva dukkaṭaṇca, tathā akappiyavohārena ropāpentassa. Kappiyapathaviyaṃ ropanepi ropāpanepi dukkaṭameva. Ubhayatthāpi sakiṃ āṇattiyā bahunnampi ropane ekameva sapācittiyadukkaṭaṃ vā suddhadukkaṭaṃ vā hoti. Paribhogatthāya hi kappiyabhūmiyaṃ vā akappiyabhūmiyaṃ vā kappiyavohārena ropāpane anāpatti. Ārāmādiatthāyapi akappiyapathaviyaṃ ropentassa vā akappiyavacanena ropāpentassa vā pācittiyaṃ. Ayaṃ pana nayo mahāatṭhakathāyaṃ na suṭṭhu vibhatto, mahāpaccariyaṃ vibhattoti.

Siñcanasiñcāpane pana akappiyaudakena sabbattha pācittiyaṃ, kuladūsanaparibhogatthāya dukkaṭampi. Kappiyena tesameva dvinnamatthāya dukkaṭaṃ. Paribhogatthāya cettha kappiyavohārena siñcāpane anāpatti. Āpattiṭṭhāne pana dhārāvacchedavasena payogabahulatāya āpattibahulatā veditabbā.

Kuladūsanatthāya ocinane pupphagaṇanāya dukkaṭapācittiyāni aññattha pācittiyāneva. Bahūni pana pupphāni ekapayogena ocinanto payogavasena kāretabbo. Ocinaṇe kuladūsanatthāya sakiṃ āṇatto bahumpi ocinati, ekameva sapācittiyadukkaṭaṃ, aññatra pācittiyameva.

Ganthanādīsu sabbāpi cha pupphavikatiyo veditabbā - ganthimaṃ, gopphimaṃ, vedhimaṃ, veṭhimaṃ, pūrimaṃ, vāyimanti. Tattha “ganthimaṃ” nāma sadaṇḍakesu vā uppalapadumādīsu aññesu vā dīghavaṇṭesu pupphesu daṭṭhabbaṃ. Daṇḍakena daṇḍakaṃ vaṇṭena vā vaṇṭaṃ ganthetvā katameva hi ganthimaṃ. Taṃ bhikkhussa vā bhikkhuniyā vā kātumpi akappiyavacanena kārāpetumpi na vaṭṭati. Evaṃ jāna, evaṃ kate sobheyya, yathā etāni pupphāni na vikiriyaṇti tathā karohītiādīnaṃ pana kappiyavacanena kāretuṃ vaṭṭati.

“Gopphimaṃ” nāma suttena vā vākādīhi vā vassikapupphādīnaṃ ekatovaṇṭikaubhatovaṇṭikamālāvasena gopphanaṃ, vākaṃ vā rajjuṃ vā diguṇaṃ katvā tattha avaṇṭakāni nīpapupphādīni pavesetvā paṭipāṭiyā bandhanti, etampi gopphimameva. Sabbaṃ purimanayeneva na vaṭṭati.

“Vedhimam” nāma savaṇṭakāni vassikapupphādīni vaṇṭesu, avaṇṭakāni vā vakulapupphādīni antochidde sūcitālahīrādīhi vinivijjhītvā āvunanti, etaṃ vedhimam nāma, tampi purimanayeneva na vaṭṭati. Keci pana kadalikkhandhamhi kaṇṭake vā tālahīrādīni vā pavesetvā tattha pupphāni vijjhītvā ṭhapenti, keci kaṇṭakasākhāsu, keci pupphacchattapupphakūṭāgārakaraṇattham chatte ca bhittiyañca pavesetvā ṭhapitakaṇṭakesu, keci dhammāsanavitāne baddhakaṇṭakesu, keci kaṇikārapupphādīni salākāhi vijjhanti, chattādhichattam viya ca karonti, taṃ atioḷārikameva. Pupphavijjhanattham pana dhammāsanavitāne kaṇṭakampi bandhitum kaṇṭakādīhi vā ekapupphampi vijjhītum puppheyeva vā puppham pavesetum na vaṭṭati. Jālavitānavedika-nāgadantaka pupphapaṭicchakatālapaṇṇaḡaḷakādīnam pana chiddesu asokaṇḡiḡyā vā antaresu pupphāni pavesetum na doso. Etaṃ vedhimam nāma na hoti. Dhammarajjuyampi eseva nayo.

“Veṭhimam” nāma pupphadāmapupphahatthakesu daṭṭhabbam. Keci hi matthakadāmam karontā heṭṭhā ghaṭakākāram dassetum pupphehi veṭhenti, keci aṭṭhaṭṭha vā dasa dasa vā uppalapupphādīni suttena vā vākena vā daṇḍakesu bandhītvā uppalahatthake vā padumahatthake vā karonti, taṃ sabbam purimanayeneva na vaṭṭati. Sāmaṇerehi uppāṭetvā thale ṭhapitauppalādīni kāsāvena bhaṇḡikampi bandhitum na vaṭṭati. Tesamyeva pana vākena vā daṇḍakena vā bandhitum aṃsabhaṇḡikam vā kātum vaṭṭati. Aṃsabhaṇḡikā nāma khandhe ṭhapitakāsāvassa ubho ante āharitvā bhaṇḡikam katvā tasmim pasibbake viya pupphāni pakkhipanti, ayam vuccati aṃsabhaṇḡikā, etaṃ kātum vaṭṭati. Daṇḍakehi paduminipaṇṇam vijjhītvā uppalādīni paṇṇena veṭhetvā gaṇhanti, tatrāpi pupphānam upari paduminipaṇṇameva bandhitum vaṭṭati. Heṭṭhā daṇḍakam pana bandhitum na vaṭṭati.

“Pūrimam” nāma mālāguṇe ca pupphapaṭe ca daṭṭhabbam. Yo hi mālāguṇena cetiyam vā bodhim vā vedikam vā parikkhipanto puna ānetvā pūrimaṭhānam atikkāmeti, ettāvatāpi pūrimam nāma hoti. Ko pana vādo anekakkhattum parikkhipantassa, nāgadanta-kantarehi pavesetvā haranto olambakam katvā puna nāgadantakam parikkhipati, etampi pūrimam nāma. Nāgadantake pana pupphavalayam pavesetum vaṭṭati. Mālāguṇehi pupphapaṭam karonti. Tatrāpi ekameva mālāguṇam haritum vaṭṭati. Puna paccāharato pūrimameva hoti, taṃ sabbam purimanayeneva na vaṭṭati. Mālāguṇehi pana bahūhipi kataṃ pupphadāmam labhītvā āsanamatthakādīsū bandhitum vaṭṭati. Atidīgham pana mālāguṇam ekavāram haritvā vā parikkhipitvā vā puna aññassa bhikkhuno dātum vaṭṭati. Tenāpi tatheva kātum vaṭṭati.

“Vāyimam” nāma pupphajālapupphapaṭapuppharūpesu daṭṭhabbam. Cetiyesu pupphajālam karontassa ekamekamhi jālacchidde dukkaṭam. Bhitticchattabodhitthambhādīsūpi eseva nayo. Pupphapaṭam pana parehi pūritampi vāyitum na labhati. Gopphimapuppheheva hatthiassādirūpakāni karonti, tāni vāyimaṭṭhāne tiṭṭhanti. Purimanayeneva sabbam na vaṭṭati. Aññehi kataparicchede pana pupphāni ṭhapentena hatthiassādirūpakampi kātum vaṭṭati. Mahāpaccariyam pana kalambakena aḡḡhacandakena ca saddhim aṭṭhapupphavikatiyo vuttā. Tattha kalambakoti aḡḡhacandakantare ghaṭikadāmaolambako vutto. “Aḡḡhacandako”ti aḡḡhacandākārena mālāguṇaparikkhepo. Tadubhayampi pūrimeyeve pavitṭham. Kurundiyaṃ pana “dve tayo mālāguṇe ekato katvā pupphadāmakaraṇampi

vāyimaṃyevā”ti vuttaṃ. Tampi idha pūrimatṭhāneyeva pavitṭhaṃ, na kevalaṃca pupphaguḷadāmameva piṭṭhamayadāmampi geṇḍukapupphadāmampi kurundiyaṃ vuttaṃ, kharapattadāmampi sikkhāpadassa sādharmaṇattā bhikkhūnampi bhikkhunīnampi neva kātuṃ na kāraṇetvaṃ vaṭṭati. Pūjānimittaṃ pana kappiyavacanaṃ sabbattha vattuṃ vaṭṭati. Pariyāyaobhāsanimittakammāni vaṭṭantiyeva.

Tuvaṭṭentīti nipajjanti. Lāsenti pītiyā uppilavamānā viya utṭahitvā lāsīyanāṭakaṃ nāṇenti, recakaṃ denti. Naccantiyāpi naccanti yadā nāṭakitthī naccati, tadā tepi tassā purato vā pacchato vā gacchantā naccanti. Naccantiyāpi gāyantīti yadā sā naccati, tadā naccānurūpaṃ gāyanti. Esa nayo sabbattha. Atṭhapadepi kīlanti atṭhapadaphalake jūtaṃ kīlanti. Tathā dasapade, ākāsepīti atṭhapadadasapadesu viya ākāseyeva kīlanti. Parihārapathepīti bhūmiyaṃ nānāpathamaṇḍalaṃ katvā tattha pariharitabbapathaṃ pariharantā kīlanti. Santikāyapi kīlanti santikakīlāya kīlanti, ekajjaṃ ṭhapitā sāriyo vā pāsāṇasakkharāyo vā acālentā nakheveva apanenti ca upanenti ca, sace tattha kāci calati, parājayo hoti. Khalikāyāti jūtaṃ phalake pāsakakīlāya kīlanti. Ghaṭikāyāti ghaṭikā vuccati daṇḍakakīlā, tāya kīlanti. Dīghadaṇḍakena rassadaṇḍakaṃ paharantā vicaranti.

Salākahatthenāti lākhāya vā mañjaṭṭhiyā vā piṭṭhaudake vā salākahatthaṃ temetvā “kiṃ hotū”ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā taṃ paharitvā hatthiassādīrūpāni dassenti kīlanti. Akkhenāti guḷena. Paṇḍacīrenāti paṇḍacīraṃ vuccati paṇṇanālikā, taṃ dhamantā kīlanti. Vaṇkakenāti gāmadārakānaṃ kīlanakena khuddakanaṅgalena. Mokkhacikāyāti mokkhacikā vuccati samparivattakakīlā, ākāse vā daṇḍaṃ gahetvā, bhūmiyaṃ vā sīsaṃ ṭhapetvā heṭṭhupariyabhāvena parivattantā kīlanti attho. Ciṅgulakenāti ciṅgulakaṃ vuccati tālapaṇṇādīhi kataṃ vātappahārena paribbhamanacakkaṃ, tena kīlanti. Pattāḷhakenāti pattāḷhakaṃ vuccati paṇṇanāḷi, tāya vālikādīni minantā kīlanti. Rathakenāti khuddakarathena. Dhanukenāti khuddakadhanunā.

Akkharikāyāti akkharikā vuccati ākāse vā piṭṭhiyaṃ vā akkharajānanakīlā, tāya kīlanti. Manesikāyāti manesikā vuccati manasā cintitajānanakīlā, tāya kīlanti. Yathāvajjenāti yathāvajjaṃ vuccati kāṇakuṇikakhaṇḍādīnaṃ yaṃ yaṃ vajjaṃ taṃ taṃ payojetvā dassanakīlā tāya kīlanti, velambhakā viya. Hatthismimpi sikkhantīti hatthinimittaṃ yaṃ sippaṃ sikkhitabbaṃ, taṃ sikkhanti. Eseva nayo assādīsu. Dhāvanti pīti parammukhā gacchantā dhāvanti. Ādhāvanti pīti yattakaṃ dhāvanti, tattakameva abhimukhā puna āgacchantā ādhāvanti. Nibbujjhantīti mallayuddhaṃ karonti. Nalāṭikampi dentīti “sādhū, sādhū, bhaginī”ti attano nalāṭe aṅguḷiṃ ṭhapetvā tassā nalāṭe ṭhapenti. Vividhampi anācāraṃ ācaranti aññampi pāḷiyaṃ anāgataṃ mukhaḍḍiṇḍimādivividhaṃ anācāraṃ ācaranti.

432. Pāsādikenāti pāsādāvahena, sārūppena samaṇānucchavikena. Abhikkantenāti gamanena. Paṭikkantenāti nivattanena. Ālokitenāti purato dassanena. Vilokitenāti ito cito ca dassanena. Samiñjitenāti pabbasaṅkocanena. Pasāritenāti tesameva pasāraṇena. Sabbattha itthambhūtākhyānatthe karaṇavacanaṃ, satisampajāññehi abhisāṅkhatattā pāsādika abhikkanta-paṭikkanta-ālokita-vilokita-samiñjita-pasārito hutvāti vuttaṃ hoti. Okkhittacakkhūti heṭṭhā-khittacakkhu. Iriyāpathasampannoti tāya pāsādikaabhikkantādītāya sampannairiyāpatho.

Kvāyanti ko ayaṃ. Abalabalo viyāti abalo kira bondo vuccati, atisayatthe ca idaṃ āmeḍitaṃ, tasmā atibondo viyāti vuttaṃ hoti. Mandamandoti abhikkantādīnaṃ anuddhatatāya atimando. Atisaṇhoti evaṃ guṇameva dosato dassenti. Bhākuṭikabhākuṭiko viyāti okkhittacakkhutāya bhakuṭiṃ katvā saṅkuṭitamukho kupito viya vicaratīti maññaṃānā vadanti. Saṇhāti nipuṇā, “amma tāta bhaginī”ti evaṃ upāsakajanaṃ yuttaṭṭhāne upanetuṃ chekā, na yathā ayaṃ; evaṃ abalabalo viyāti adhippāyo. Sakhilāti sākalyena yuttā. Sukhasambhāsāti idaṃ purimassa kāraṇavacanāṃ. Yesañhi sukhasambhāsā sammodanīyakathā nelā hoti kaṇṇasukhā, te sakhilāti vuccanti. Tenāhaṃsu - “sakhilā sukhasambhāsā”ti. Ayaṃ panettha adhippāyo - amhākaṃ ayyā upāsake disvā madhuraṃ sammodanīyaṃ kathaṃ kathenti, tasmā sakhilā sukhasambhāsā, na yathā ayaṃ; evaṃ mandamandā viyāti. Mihitapubbaṅgamāti mihitaṃ pubbaṅgamaṃ etesaṃ vacanassāti mihitapubbaṅgamā, paṭhamāṃ sitaṃ katvā pacchā vadantīti attho. Ehisvāgatavādinoti upāsakaṃ disvā “ehi svāgataṃ tavā”ti evaṃvādino, na yathā ayaṃ; evaṃ saṅkuṭitamukhatāya bhākuṭikabhākuṭikā viya evaṃ mihitapubbaṅgamāditāya abhākuṭikabhāvaṃ atthato dassetvā puna sarūpenapi dassento āhaṃsu - “abhākuṭikā uttānamukhā pubbabhāsino”ti. Uppaṭipāṭiyā vā tiṇṇampi ākārānaṃ abhāvadassanametanti veditabbaṃ. Kathaṃ? Ettha hi “abhākuṭikā”ti iminā bhākuṭikabhākuṭikākārassa abhāvo dassito. “Uttānamukhā”ti iminā mandamandākārassa, ye hi cakkhūni ummiletvā ālokanena uttānamukhā honti, na te mandamandā. Pubbabhāsinoti iminā abalabalākārassa abhāvo dassito, ye hi ābhāsanakusalatāya “amma tātā”ti paṭhamataraṃ ābhāsanti, na te abalabalāti.

Ehi, bhante, gharaṃ gamissāmāti so kira upāsako “na kho, āvuso, piṇḍo labbhatī”ti vutte “tumhākaṃ bhikkhūhiyeva etaṃ kataṃ, sakalampi gāmaṃ vicarantā na lacchathā”ti vatvā piṇḍapātaṃ dātukāmo “ehi, bhante, gharaṃ gamissāmā”ti āha. Kiṃ panāyaṃ payuttavācā hoti, na hotīti? Na hoti. Pucchitapaṇho nāmāyaṃ kathetuṃ vaṭṭati. Tasmā idāni cepi pubbaṇhe vā sāyanhe vā antaragharaṃ pavittāhaṃ bhikkhuṃ koci puccheyya - “kasmā, bhante, carathā”ti? Yenatthena carati, taṃ ācikkhitvā “laddhaṃ na laddha”nti vutte sace na laddhaṃ, “na laddha”nti vatvā yaṃ so deti, taṃ gahetuṃ vaṭṭati.

Duṭṭhoti na pasādādīnaṃ vināsena duṭṭho, puggalavasena duṭṭho. Dānapathānīti dānāniyeva vuccanti. Atha vā dānapathānīti dānanibaddhāni dānavattānīti vuttaṃ hoti. Upacchinnānīti dāyakehi upacchinnāni, na te tāni etarahi denti. Riñcantīti visuṃ honti nānā honti, pakkamantīti vuttaṃ hoti. Saṇṭhaheyyāti sammā tiṭṭheyya, pesalānaṃ bhikkhūnaṃ patitṭhā bhaveyya.

Evamāvusoti kho so bhikkhu saddhassa pasannassa upāsakassa sāsanaṃ sampatīcchi. Evarūpaṃ kira sāsanaṃ kappiyaṃ harituṃ vaṭṭati, tasmā “mama vacanena bhagavato pāde vandathā”ti vā “cetiyaṃ paṭimaṃ bodhiṃ saṅghattheraṃ vandathā”ti vā “cetiye gandhapūjaṃ karoṭha, pupphapūjaṃ karoṭhā”ti vā “bhikkhū sannipātetha, dānaṃ dassāma, dhammaṃ sossāmāti vā īdisesu sāsanesu kukkuccaṃ na kātabbaṃ. Kappiyasāsanaṃ etāni na gihīnaṃ gihikammaṇaṃ yuttānīti. Kuto ca tvaṃ, bhikkhu, āgacchasīti nisinno so bhikkhu na āgacchati atthato pana āgato hoti; evaṃ santepi vattamānasamīpe vattamānavacanāṃ labbhati, tasmā na doso. Pariyosāne “tato ahaṃ bhagavā āgacchāmī”ti etthāpi vacane eseṃ nayo.

433. Paṭhamāṃ assajipunabbasukā bhikkhū codetabbāti “mayaṃ tumhe vattukāmā”ti okāsaṃ kāretvā vatthunā ca āpattiyā ca codetabbā. Codetvā yaṃ na

saranti, taṃ sāretabbā. Sace vatthuñca āpattiñca paṭijānanti, āpattimeva vā paṭijānanti, na vatthum, āpattiṃ ropetabbā. Atha vatthumeva paṭijānanti, nāpattiṃ; evampi “imasmim vatthusmim ayaṃ nāma āpatti”ti ropetabbā eva. Yadi neva vatthum, nāpattiṃ paṭijānanti, āpattiṃ na ropetabbā ayamettha vinicchayo. Yathāpaṭiññāya pana āpattiṃ ropetvā; evaṃ pabbājanīyakammaṃ kātābanti dassento “byattena bhikkhunā”tiādimāha, taṃ uttānatthameva.

Evaṃ pabbājanīyakammakatena bhikkhunā yasmiṃ vihāre vasantena yasmiṃ gāme kuladūsakakammaṃ kataṃ hoti, tasmim vihāre vā tasmim gāme vā na vasitabbaṃ. Tasmim vihāre vasantena sāmantaḡāmeṇi piṇḡāya na caritabbaṃ. Sāmantavihāreṇi vasantena tasmim gāme piṇḡāya na caritabbaṃ. Upatissatthero pana “bhante nagaraṃ nāma mahantaṃ dvādasayojanikampi hoti”ti antevāsikehi vutto “yassā vīthiyā kuladūsakakammaṃ kataṃ tattheva vārita”nti āha. Tato “vīthipi mahatī nagarappamāṇāva hoti”ti vutto “yassā gharapaṭipāṭiyā”ti āha, “gharapaṭipāṭipi vīthippamāṇāva hoti”ti vutto ito cito ca satta gharāṇi vāritāṇi”ti āha. Taṃ pana sabbaṃ therassa manorathamattameva. Sacepi vihāro tiyojanaparamo hoti dvādasayojanaparamaṇca nagaraṃ, neva vihāro vasitum labbhati, na nagare caritunti.

435. Te saṅghena pabbājanīyakammakatāti kathaṃ saṅgho tesam kammaṃ akāsi? Na gantvāva ajjhottharivā akāsi, atha kho kulehi nimantetvā saṅghabhattesu kayiramānesu tasmim tasmim ṭhāne therā samaṇapaṭipadaṃ kathetvā “ayaṃ samaṇo, ayaṃ assamaṇo”ti manusse saññāpetvā ekaṃ dve bhikkhū sīmaṃ pave setvā etenevupāyena sabbesam pabbājanīyakammaṃ akaṃsūti. Evaṃ pabbājanīyakammakatassa ca aṭṭhārasa vattāni pūretvā yācantassa kammaṃ paṭippassambhetabbaṃ. Paṭippassaddhakammenāpi ca tena yesu kulesu pubbe kuladūsakakammaṃ kataṃ, tato paccayā na gahetabbā, āsavakkhayappattenāpi na gahetabbā, akappiyāva honti. “Kasmā na gaṇhathā”ti pucchitena “pubbe evaṃ katattā”ti vutte, sace vadanti “na mayaṃ tena kāraṇena dema idāni sīlavantatāya demā”ti gahetabbā. Pakatiyā dānaṭṭhāneyeva kuladūsakakammaṃ kataṃ hoti. Tato pakatidānameva gahetum vaṭṭati, yaṃ vaḡḡhetvā denti, taṃ na vaṭṭati.

Na sammā vattantīti te pana assajipunabbasukā aṭṭhārasasu vattesu sammā na vattanti. Na lomaṃ pātentīti anulomapaṭipadaṃ appaṭipajjanatāya na pannalomā honti. Na netthāraṃ vattantīti attano nittharaṇamaggaṃ na paṭipajjanti. Na bhikkhū khamāpentīti “dukkaṭaṃ, bhante, amhehi, na puna evaṃ karissāma, khamatha amhāka”nti evaṃ bhikkhūnaṃ khamāpanaṃ na karonti. Akkosantīti kārakasaṅghaṃ dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Paribhāsantīti bhayaṃ nesaṃ dassenti. Chandagāmitā...pe... bhayagāmitā pāpentīti ete chandagāmino ca...pe... bhayagāmino cāti evaṃ chandagāmitāyapi...pe... bhayagāmitāyapi pāpenti, yojentīti attho. Pakkamantīti tesam parivāresu pañcasu samaṇasatesu ekacce disā pakkamanti. Vibbhamantīti ekacce gihī honti. Kathaṇhi nāma assajipunabbasukā bhikkhūti ettha dvinnaṃ pamokkhānaṃ vasena sabbepi “assajipunabbasukā”ti vuttā.

436-437. Gāmaṃ vāti ettha nagarampi gāmaggaṇeneva gahitaṃ. Tenassa padabhājane “gāmopi nigamopi nagarampi gāmo ceva nigamo cā”ti vuttaṃ. Tattha apākāraparikkhepo saāpaṇo nigamoti veditabbo.

Kulāni dūsetīti kuladūsako. Dūsento ca na asucikaddamādīhi dūseti, atha kho attano duppaṭṭipattiyā tesam pasādam vināseti. Tenevassa padabhājane “pupphena vā”tiādi vuttam. Tattha yo haritvā vā harāpetvā vā pakkosivā vā pakkosāpetvā vā sayam vā upagatānam yamkiñci attano santakam puppham kulasaṅgahatthāya deti, dukkaṭam. Parasantakam deti, dukkaṭameva. Theyyacittena deti, bhaṇḍagghena kāretabbo. Eseva nayo saṅghikepi. Ayam pana viseso, senāsanatthāya niyāmitam issaravatāya dadato thullaccayam.

Puppham nāma kassa dātum vaṭṭati, kassa na vaṭṭatīti? Mātāpitūnnam tāva haritvāpi harāpetvāpi pakkosivāpi pakkosāpetvāpi dātum vaṭṭati, sesañātakānam pakkosāpetvāva. Tañca kho vatthupūjanatthāya, maṇḍanatthāya pana sivaliṅgādipūjanatthāya vā kassacipi dātum na vaṭṭati. Mātāpitūnañca harāpentena ñātisāmaṇereheva harāpetabbam. Itare pana yadi sayameva icchanti, vaṭṭati. Sammatena pupphabhājakena bhājanakāle sampattānam sāmaṇerānam upaḍḍhabhāgaṃ dātum vaṭṭati. Kurundiyam sampattagihīnam upaḍḍhabhāgaṃ. Mahāpaccariyam “cūlakam dātum vaṭṭatī”ti vuttam. Asammatena apaloketvā dātabbam.

Ācariyupajjhāyesu sagāravā sāmaṇerā bahūni pupphāni āharitvā rāsim katvā ṭhapenti, therā pātova sampattānam saddhivihārikādīnam upāsakānam vā “tvam idaṃ gaṇha, tvam idaṃ gaṇhā”ti denti, pupphadānam nāma na hoti. “Cetiyam pūjessāmā”ti gahetvā gacchantāpi pūjam karontāpi tattha tattha sampattānam cetiyapūjanatthāya denti, etampi pupphadānam nāma na hoti. Upāsake akkapupphādīhi pūjente disvā “vihāre kaṇikārapupphādīni atthi, upāsakā tāni gahetvā pūjethā”ti vattumpi vaṭṭati. Bhikkhū pupphapūjam katvā divātaram gāmaṃ pavitthe “kiṃ, bhante, atidivā pavittatthā”ti pucchanti, “vihāre bahūni pupphāni pūjam akarimhā”ti vadanti. Manussā “bahūni kira vihāre pupphāni”ti punadivase pahūtam khādanīyam bhojanīyam gahetvā vihāram gantvā pupphapūjañca karonti, dānañca denti, vaṭṭati. Manussā “mayam, bhante, asukadivasam nāma pūjessāmā”ti pupphavāram yācitvā anuññātadivase āgacchanti, sāmaṇerehi ca pageva pupphāni ocinitvā ṭhapitāni honti, te rukksesu pupphāni apassantā “kuhiṃ, bhante, pupphāni”ti vadanti, sāmaṇerehi ocinitvā ṭhapitāni tumhe pana pūjetvā gacchatha, saṅgho aññaṃ divasam pūjessatīti. Te pūjetvā dānam datvā gacchanti, vaṭṭati. Mahāpaccariyam pana kurundiyañca “therā sāmaṇerehi dāpetum na labhanti. Sace sayameva tāni pupphāni tesam denti, vaṭṭati. Therehi pana ‘sāmaṇerehi ocinitvā ṭhapitāni’ti ettakameva vattabba”nti vuttam. Sace pana pupphavāram yācitvā anocitesu pupphesu yāgubhattādīni ādāya āgantvā sāmaṇere “ocinitvā dethā”ti vadanti. Ñātakasāmaṇerānamyeve ocinitvā dātum vaṭṭati. Aññātake ukkhipitvā rukhasākhāya ṭhapenti, na orohitvā palāyitabbam, ocinitvā dātum vaṭṭati. Sace pana koci dhammakathiko “bahūni upāsakā vihāre pupphāni yāgubhattādīni ādāya gantvā pupphapūjam karoṭhā”ti vadati, tasveva na kappatīti mahāpaccariyañca kurundiyañca vuttam. Mahāatṭhakathāyam pana “etaṃ akappiyam na vaṭṭatī”ti avisesena vuttam.

Phalampi attano santakam vuttanayeneva mātāpitūnamñca sesañātakānañca dātum vaṭṭati. Kulasaṅgahatthāya pana dentassa vuttanayeneva attano santake parasantake saṅghike senāsanatthāya niyāmite ca dukkaṭādīni veditabbāni. Attano santakamyeva gilānamanussānam vā sampattaissarānam vā khīṇaparibbayānam vā dātum vaṭṭati, phaladānam na hoti. Phalabhājakenāpi sammatena saṅghassa

phalabhājanakāle sampattamanussānaṃ upaḍḍhabhāgaṃ dātuṃ vaṭṭati.
Asammatena apaloketvā dātabbaṃ. Saṅghārāmepe phalaparicchedena vā
rukkhaparicchedena vā katikā kātabbā. Tato gilānamanussānaṃ vā aññesaṃ vā
phalaṃ yācantānaṃ yathāparicchedena cattāri pañca phalāni dātabbāni. Rukkhā vā
dassetabbā “ito gaheṭuṃ labbhatī”ti. “Igha phalāni sundarāni, ito gaṇhathā”ti evaṃ
pana na vattabbā.

Cuṇṇenāti ettha attano santakaṃ sirīsacuṇṇaṃ vā aññaṃ vā kasāvaṃ yaṃkiñci
kulasaṅgahatthāya deti, dukkaṭaṃ. Parasantakādīsupi vuttanayeneva vinicchayo
veditabbo. Ayaṃ pana viseso - idha saṅghassa rakkhitaḥḥapitāpi rukkhacchalli
garubhaṇḍameva. Mattikadantakaṭṭhaveḥḥusupi garubhaṇḍūpagaṃ ṇatvā cuṇṇe
vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. Paṇṇadānaṃ pana ettha na āgataṃ, tampi
vuttanayeneva veditabbā. Paratopi garubhaṇḍavinicchaye sabbāṃ vitthārena
vaṇṇayissāma.

Vejjikāya vāti ettha vejjakammavidhi tatiyapārājikavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva
veditabbo.

Jaṅghapesanikenāti ettha jaṅghapesaniyanti gihīnaṃ dūteyyasāsanaḥḥaraṇakammaṃ
vuccati, taṃ na kātabbaṃ. Gihīnañhi sāsanaṃ gaheṭvā gacchantassa pade pade
dukkaṭaṃ. Taṃ kammaṃ nissāya laddhabhojanaṃ bhuñjantassāpi ajjhohāre
ajjhohāre dukkaṭaṃ. Paṭhamaṃ sāsanaṃ aggahetvāpi pacchā “ayaṃ dāni so gāmo
handā taṃ sāsanaṃ āroceṃī”ti maggā okkamantassāpi pade pade dukkaṭaṃ.
Sāsanaṃ āroceṭvā laddhabhojanaṃ bhuñjato purimanayeneva dukkaṭaṃ. Sāsanaṃ
aggahetvā āgatena pana “bhante tasmīṃ gāme itthannāmassa kā pavattī”ti
pucchiyamānena kathetūṃ vaṭṭati, pucchitapañhe doso natthi. Pañcannaṃ pana
sahadhammikānaṃ mātāpitūnaṃ paṇḍupalāsassa attano veyyāvaccakarassa ca
sāsanaṃ haritūṃ vaṭṭati, gihīnañca pubbe vuttappakāraṃ kappiyasāsanaṃ. Idañhi
jaṅghapesaniyakammaṃ nāma na hoti. Imehi pana aṭṭhahi kuladūsakakammehi
uppannapaccayā pañcannampi sahadhammikānaṃ na kappanti,
abhūtārocanarūpiyasamvohārehi uppannapaccayasadisāva honti.

Pāpā samācārā assāti pāpasamācāro. Te pana yasmā mālāvaccharopanādayo idha
adhippetā, tasmā “mālāvacchaṃ ropentipī”tiādinā nāyenaṃ padabhājanaṃ vuttaṃ.
Tirokkhāti parammukhā. Kulāni ca tena duṭṭhānīti ettha pana yasmā “kulānī”ti
vohāramattametāṃ, atthato hi manussā tena duṭṭhā honti, tasmāssa padabhājane
“pubbe saddhā hutvā”tiādimāha. Chandagāminoti chandena gacchantīti
chandagāmino. Esa nayo sesesu. Samanubhāsitaḥḥo tassa paṭinissaggāyāti ettha
kuladūsakakammena dukkaṭameva. Yaṃ pana so saṅghaṃ paribhavitvā
“chandagāmino”tiādimāha. Tassa paṭinissaggāya samanubhāsanaḥḥakammaṃ
kātabbanti evamattho daṭṭhabbo. Sesaṃ sabbattha uttānatthameva.

Samuṭṭhānādīnipi paṭhamasaṅghabhedasadisānevāti.

Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

442. Uddiṭṭhā kho...pe... evametāṃ dhārayāmīti ettha paṭhamaṃ āpatti etesanti
paṭhamāpattikā, paṭhamaṃ vītikkamakkaḥḥeyeva āpajjitabbāti attho. Itare pana
yathā tatiye catutthe ca divase hotīti jaro “tatiyako catutthako”ti ca vuccati; evaṃ

yāvatatiye samanubhāsanakamme hontīti yāvatatīyakāti veditabbā.

Yāvatīhaṃ jānaṃ paṭicchādetīti yattakāni ahāni jānanto paṭicchādeti, “ahaṃ itthannāmaṃ āpattiṃ āpanno”ti sabrahmacārīnaṃ nāroceti. Tāvatīhanti tattakāni ahāni. Akāmā parivatthabbanti na kāmēna, na vasēna, atha kho akāmēna avasēna parivāsāṃ samādāya vatthabbaṃ. Uttari chārattanti parivāsato uttari cha rattiyo. Bhikkhumānattāyāti bhikkhūnaṃ mānanabhāvāya, ārāddhanatthāyāti vuttaṃ hoti. Vīsatisaṅgho gaṇo assāti vīsatiṅgaṇo. Tatrāti yatra sabbantimēna paricchēdēna vīsatiṅgaṇo bhikkhusaṅgho atthi tatra. Abbhettabboti abhietabbo sampāṭicchitabbo, abbhānakammavasēna osāretabboti vuttaṃ hoti, avhātabboti vā attho. Anabbhitoti na abbhito, asampāṭicchito, akatabbhānakammoti vuttaṃ hoti, anavhātoti vā attho. Sāmīcīti anudhammatā, lokuttaradhammaṃ anugatā ovādānusāsānī, sāmīci dhammatāti vuttaṃ hoti. Sesamettha vuttanayamevāti.

Samantapāsādikāya vinayaṣaṇvaṇṇanāya

Terasakavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

*PaliVerse (2026). Σχόλια. 2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Σχόλια.
1. Σχόλια για την απέλαση. 2. Η ενότητα για την αρχική και
επακόλουθη σύγκληση της κοινότητας έχει ανακτηθεί από το
paliverse.org*

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και
πρακτικής.

PaliVerse.org